

**TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN SÖZEL
OLMAYAN İLETİŞİM DAVRANIŞLARININ
İNCELENMESİ**

Ayşe ŞİMŞEK

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

2019

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN SÖZEL OLMAYAN İLETİŞİM
DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ**
(Investigation of Nonverbal Communication Behaviors of Turkish Teachers)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe ŞİMŞEK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sıddık BAKIR

Erzurum
Ocak, 2019

KABUL ve ONAY TUTANAĞI

Ayşe ŞİMŞEK tarafından hazırlanan ‘‘Türkçe Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının İncelenmesi’’ başlıklı çalışması 18 / 01 / 2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Osman MERT

Atatürk Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sıddık BAKIR

Atatürk Üniversitesi

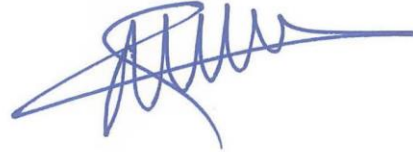
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Tazegül DEMİR ATALAY

Kafkas Üniversitesi

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliđi’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

05 Şubat 2019

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

ETİK ve BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkçe Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının İncelenmesi” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

18 / 01 / 2019

Ayşe ŞİMŞEK

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her safhasında görüş, öneri ve eleştirileri ile destek veren, yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sıddık BAKIR’a, kıymetli hocalarım Prof. Dr. Semra ALYILMAZ’a, Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ’a, Dr. Öğr. Üyesi Adnan TAŞGIN’a ve aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ayrıca “Türkçe Öğretmenlerinin Sözsüz İletişim İle İlgili Görüş ve Davranışlarının Belirlenmesine İlişkin Anket”in uygulanmasında emeği geçen Erzurum Valiliğine, İl Milli Eğitim Müdürlüğüne ve özellikle çalışmaya katkı sağlayan Türkçe öğretmenlerine teşekkür ederim.

Ayşe ŞİMŞEK

ÖZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN SÖZEL OLMAYAN İLETİŞİM
DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

Ayşe ŞİMŞEK

Ocak 2019, 119 sayfa

Amaç: Sözlü iletişim, Türkçe derslerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra el, kol, bacak hareketleri, mimikler ve sesi etkili kullanmak da en az sözlü iletişim kadar önemlidir. Bu araştırmanın amacı, ortaokullarda görev yapmakta olan Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını ortaya koymaktır.

Yöntem: Bu çalışma, tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Erzurum ili merkez ilçelerindeki ortaokullarda görev yapmakta olan 316 Türkçe öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise bu ilçelerde görev yapan 250 Türkçe öğretmenidir. Öğretmenler, kolay (gelişigüzel) örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Ankette 2 adet demografik özellik belirleyici sorunun yanında, 20 adet de sözsüz iletişim ile ilgili ifade bulunmaktadır. Verilerin analizinde Ki-Kare testi uygulanmıştır.

Bulgular: Araştırma sonuçları incelendiğinde, cinsiyete göre; ayakta ders anlatma, dokunma, fiziksel mesafe bırakma, takı-aksesuar-parfüm kullanma, hasta, yorgun, üzüntülü ve gergin olduğunda verimli ders anlatma, okulun fiziki şartlarından etkilenme maddelerinde anlamlı fark çıkmıştır. Mesleki deneyime göre ise; öğrenciye dönerek ders anlatma, mimikleri kullanma, göz teması kurma, fiziksel mesafe bırakma, kıyafetin temiz ve uyumlu olması, parfüm kullanma, yağmurlu ve kapalı havalardan, sınıfın ısısından, okulun fiziki şartlarından etkilenme maddelerinde anlamlı fark çıkmıştır.

Sonuç: Yapılan araştırmada, Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan birçok iletişim davranışını kullanmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu davranışların cinsiyet ve mesleki deneyime göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: iletişim, sözsüz iletişim, beden dili, Türkçe öğretmeni.

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
INVESTIGATION OF NONVERBAL COMMUNICATION BEHAVIORS OF
TURKISH TEACHERS

Ayşe ŞİMŞEK

January 2019, 119 pages

Purpose: Verbal communication has a great place in Turkish lessons. In addition, using the hand, arm, leg movements, mimics and voice effectively is at least as important as verbal communication. The aim of this research is to reveal the nonverbal communication behaviors of Turkish teachers who are working in secondary schools.

Method: This study was carried out using the scanning model. The universe of the research consists of 316 Turkish teachers working in the secondary schools in the central districts of Erzurum in the 2018-2019 academic year. The sample of the study is 250 Turkish teachers working in these districts. Teachers were identified by easy (random) sampling method. The questionnaire was used as a data collection tool. In addition to two demographic characteristics, there are 20 expressions about nonverbal communication in the questionnaire. Chi-Square test was used to analyze the data.

Findings: When the results of the research are examined; the significant difference was in the materials used to tell the lecture in the standing, touching, leaving physical distance, using jewelry-accessories-perfume, telling fruitful lessons when sick, tired, sad and tense, and physical conditions of the school. According to professional experience; the significant difference was in the fact that the students returned and talked about the lesson, using the mimics, establishing eye contact, leaving physical distance, clean and harmonious clothes, using perfume, rain and indoor weather.

Results: In this study, it is concluded that Turkish teachers are using many nonverbal communication behaviors. In addition, these behaviors differ according to sex and professional experience.

Keywords: communication, nonverbal communication, body language, Turkish teacher.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii

BİRİNCİ BÖLÜM..... 1

Giriş	1
-------------	---

İKİNCİ BÖLÜM4

Kuramsal Çerçeve.....	4
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	4
Araştırmanın Varsayımları	4
Araştırmanın Sınırlılıkları	5
Tanımlar	5
Kuramsal Çerçeve ile İlgili Araştırmalar.....	5
İletişim	5

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM..... 60

Yöntem	60
Araştırmanın Modeli	60
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	60
Veri Toplama Aracı.....	60
Süreç ve Uygulama.....	61
Verilerin Analizi	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....62

Bulgular	62
Demografik Özelliklere Göre Anket Maddelerinin Her Bir Maddesine Verilen Yanıtların	
Ki-Kare Analizi	62

BEŞİNCİ BÖLÜM.....	85
Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	85
Sonuç ve Tartışma	85
Cinsiyete göre anlamlı fark çıkan maddeler.....	85
Cinsiyete göre anlamlı fark çıkmayan maddeler.....	88
Mesleki deneyime göre anlamlı fark çıkan maddeler	89
Öneriler.....	92
 KAYNAKÇA.....	 94
EKLER	99
EK-1. Anket	99
EK-2. İzin Belgesi.....	101
ÖZ GEÇMİŞ	107

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Birinci Maddenin (Sınıfa Girdiğim Andan İtibaren Kendimden Emin, Dik Bir Duruş Sergileyerek Güler Yüzlü Olmaya Çalışırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	62
Tablo 2. İkinci Maddenin (Derste Öğrencilerin Dikkatini Çekmek İçin Sınıf İçinde Gezinirim, Belli Bir Noktada Durmam.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	62
Tablo 3. Üçüncü Maddenin (Ders Anlatırken veya Tahtayı Kullanırken Yüzüm Öğrencilere Dönük Olur.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	63
Tablo 4. Dördüncü Maddenin (Kürsüde Oturmaktansa Ayakta Daha Verimli Ders Anlatırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	63
Tablo 5. Beşinci Maddenin (Duygularımı Hissettirmek İçin Mimiklerimi Etkin Bir Biçimde Kullanırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	64
Tablo 6. Altıncı Maddenin (Ders Sırasında İfade Gücümü Artırması Amacıyla Ellerimi ve Kollarımı Kullanırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	64
Tablo 7. Yedinci Maddenin (Öğrencilerle Konuşurken ve Ders Anlatırken Göz Teması Kurmaya Dikkat Ederim.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	65
Tablo 8. Sekizinci Maddenin (Öğrencilere Dokunarak Onlarla Daha Yakın İletişim Kurarım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	65
Tablo 9. Dokuzuncu Maddenin (Öğrencilerle Aramda Fiziksel Anlamda Mesafe Olmasına Özen Gösteririm, Onlara Çok Yaklaşmam.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	66
Tablo 10. Onuncu Maddenin (Ders Sırasında Ses Tonumu Konuya ve Sınıfın Durumuna Göre Ayarlayabilirim.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	66
Tablo 11. On Birinci Maddenin (Konuşma Sırasında Olması Gereken Yerlerde Vurgu Yapıp Gereksiz Sesler [eee, mmm gibi] Çıkarmamaya Çalışırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	67
Tablo 12. On İkinci Maddenin (Kıyafetlerimin Temiz ve Uyumlu Olmasına Dikkat Ederim.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	67
Tablo 13. On Üçüncü Maddenin (Takı veya Aksesuar [saat, gözlük vb.] Kullanmayı Severim.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	68
Tablo 14. On Dördüncü Maddenin (Parfüm vb. Güzel Koku Kullanmaya Özen Gösteririm.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	68

Tablo 15. On Beşinci Maddenin (Hasta veya Çok Yorgun Olduğum Günlerde de Verimli Ders Anlatırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	69
Tablo 16. On Altıncı Maddenin (Üzüntülü, Sinirli veya Gergin Olduğum Günlerde Etkili Ders Anlatamam.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	69
Tablo 17. On Yedinci Maddenin (Havanın Yağmurlu veya Kapalı Olduğu Günlerde Ders Anlatmak İstemem.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	70
Tablo 18. On Sekizinci Maddenin (Sınıf Ortamının Isısı Ders Anlatma Performansımı Etkiler.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	70
Tablo 19. On Dokuzuncu Maddenin (Okulun Fiziki Şartları [ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.] Verimli Ders Anlatımımı Etkiler.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	71
Tablo 20. Yirminci Maddenin (Okulda İdarecilerle, Velilerle ve Meslektaşlarımla Olan İlişkilerim Ders Anlatımımı Etkiler.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	71
Tablo 21. Birinci Maddenin (Sınıfa Girdiğim Andan İtibaren Kendimden Emin, Dik Bir Duruş Sergileyerek Güler Yüzlü Olmaya Çalışırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	72
Tablo 22. İkinci Maddenin (Derste Öğrencilerin Dikkatini Çekmek İçin Sınıf İçinde Gezinirim, Belli Bir Noktada Durmam.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	72
Tablo 23. Üçüncü Maddenin (Ders Anlatırken veya Tahtayı Kullanırken Yüzüm Öğrencilere Dönük Olur.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	73
Tablo 24. Dördüncü Maddenin (Kürsüde Oturmaktansa Ayakta Daha Verimli Ders Anlatırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	74
Tablo 25. Beşinci Maddenin (Duygularımı Hissettirmek İçin Mimiklerimi Etkin Bir Biçimde Kullanırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	74
Tablo 26. Altıncı Maddenin (Ders Sırasında İfade Gücümü Artırması Amacıyla Ellerimi ve Kollarımı Kullanırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	75
Tablo 27. Yedinci Maddenin (Öğrencilerle Konuşurken ve Ders Anlatırken Göz Teması Kurmaya Dikkat Ederim.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	75
Tablo 28. Sekizinci Maddenin (Öğrencilere Dokunarak Onlarla Daha Yakın İletişim Kurarım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	76

Tablo 29. Dokuzuncu Maddenin (Öğrencilerle Aramda Fiziksel Anlamda Mesafe Olmasına Özen Gösteririm, Onlara Çok Yaklaşmam.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	77
Tablo 30. Onuncu Maddenin (Ders Sırasında Ses Tonumu Konuya ve Sınıfın Durumuna Göre Ayarlayabilirim.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	77
Tablo 31. On Birinci Maddenin (Konuşma Sırasında Olması Gereken Yerlerde Vurgu Yapıp Gereksiz Sesler [eee, mmm gibi] Çıkarmamaya Çalışırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	78
Tablo 32. On İkinci Maddenin (Kıyafetlerimin Temiz ve Uyumlu Olmasına Dikkat Ederim.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	78
Tablo 33. On Üçüncü Maddenin (Takı veya Aksesuar [saat, gözlük vb.] Kullanmayı Severim.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	79
Tablo 34. On Dördüncü Maddenin (Parfüm vb. Güzel Koku Kullanmaya Özen Gösteririm.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	80
Tablo 35. On Beşinci Maddenin (Hasta veya Çok Yorgun Olduğum Günlerde de Verimli Ders Anlatırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	80
Tablo 36. On Altıncı Maddenin (Üzüntülü, Sinirli veya Gergin Olduğum Günlerde Etkili Ders Anlatamam.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	81
Tablo 37. On Yedinci Maddenin (Havanın Yağmurlu veya Kapalı Olduğu Günlerde Ders Anlatmak İstemem.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	81
Tablo 38. On Sekizinci Maddenin (Sınıf Ortamının Isısı Ders Anlatma Performansımı Etkiler.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	82
Tablo 39. On Dokuzuncu Maddenin (Okulun Fiziki Şartları [ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.] Verimli Ders Anlatımımı Etkiler.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi	83
Tablo 40. Yirminci Maddenin (Okulda İdarecilerle, Velilerle ve Meslektaşlarımla Olan İlişkilerim Ders Anlatımımı Etkiler) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi.....	84

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

İletişim, hayatın her anında var olan, farkında olarak ya da olmadan kullandığımız bir eylemler bütünüdür. İletişim denince akla ilk olarak, konuşma ve sözcüklerle kurulan bağ gelmektedir. Hâlbuki sözcüklerin iletişimdeki yeri oldukça azdır. Beden dilimizin ve sesimizin iletişimdeki etkisi sözcüklerden daha fazladır. Cooper (1987)'a göre, iletişimde vücut %60, ses %30, sözcükler ise %10 oranında etkilidir. Hatta birçok psikolog, insan ilişkilerinde verilmek istenen iletinin %85'inin sözsüz iletişim aracılığıyla aktarıldığını belirtir (Cüceloğlu, 2010).

İnsanoğlunun tarihî gelişimi incelendiğinde, dil ile iletişim kurmanın sonradan ortaya çıktığı görülür. İnsanlar birbirleri ile öncelikle karşıdaki insana binlerce mesaj verilebilen sözsüz iletişim yoluyla anlaşmışlardır. Sözsüz iletişimde; vücut dili, bedensel tarz, giyim kuşam, takı ve aksesuarlar, çevresel öğeler gibi birçok gösterge yer almaktadır. Bu dili, bazen söylediklerimizi desteklemek bazen de duygu ve düşüncelerimizi gizlemek için kullanırız (Atahan, 2016). Küçük bir jest veya mimik, bazı durumlarda yüzlerce sözcükten daha anlamlı olabilir (Özkan, 2007). Böyle önemli ve etkili bir dili, dünyadaki herkes sözsüz olarak konuşur fakat çoğu kişi verilmek istenen iletiyi algılayamaz.

Beden dili, kültürden kültüre değişiklik gösterebilir. Kızgınlık, sevinç, üzüntü gibi ana duygular, dünyanın hemen her yerinde benzer şekilde belli edilirken; bunların dışında olan bir hareket, bir toplumda olumlu olarak algılanırken başka bir toplumda olumsuz hatta hakaret olarak bile algılanabilmektedir. Örneğin, bazı milletler dokunma ögesini çok kullanırken bazıları bunu gereksiz samimiyet göstergesi olarak algılar; hatta bazı toplumlarda bu, inançlara aykırı bir davranış olarak kabul edilir ve tepkiyle karşılaşır (Baltaş & Baltaş, 2017; Navarro, 2017).

Vücut dili birçok bölümden oluşur. Bunlar; merkez, baş, yüz, alın, kaşlar, burun, dudaklar, çene, ten, saç stilleri ve ayaklardır. Bu bölümlerden sadece birinden çıkardığımız mesajla insanın genel durumunu değerlendirmek yanlış olur. Bunlardan birkaçının birlikte verdiği iletiyi yorumlayarak bir sonuca ulaşmak her zaman daha doğru sonuçlar verir. Tek başına en doğru mesajı veren vücut bölümümüz ayaklardır. İnsanlar, iletişim sırasında vücutlarının diğer bölümlerini kolaylıkla kontrol altına alırken, ayaklarına hâkim olamazlar. Bu nedenle ayaklar asla yalan söylemez (Schober, 2000).

Beden dilindeki birçok davranışla karşıdaki insana duygu ve düşüncelerimizi anlatabiliriz. Bu davranışların başında “dokunma” gelir. Kendimize veya muhatabımıza dokunarak birçok mesaj veririz. Gülümseme yoluyla olumlu bir izlenim bırakırken, aynalama yöntemiyle davranışlarımızı karşıımızdaki ile uyumlu hâle getiririz. Karşı cinsin ilgisini çekmek için de kadın ve erkek tarafından beden dili aktif olarak kullanılır. Her iki cinsin ortak olarak gösterdiği ilgi çekme davranışları olduğu gibi, kadın ve erkeğin ayrı ayrı sergilediği davranışlar da bulunmaktadır.

İletişimde sesin kullanımı da büyük bir yer tutmaktadır. Sesin tonu, temposu, yüksekliği gibi özellikleri bulunmaktadır. Sağlıklı bir iletişim için, sesin doğru şekilde kullanımı önemlidir. Yüksek ses, dikkati ve ilgiyi artırırken; monoton bir ses, insanların uykusunu getirir. Ses tonu, duyguları harekete geçirmede etkiliyken, sesin temposu konuşmanın akıcılığı ve inandırıcılığını etkilemektedir. Olması gereken yerlerde vurgu yapılması ve gereksiz sesler çıkarılmaması da doğru bir konuşma ve iletişim için şarttır.

Hayatımızın her alanında yer alan sözsüz iletişim, hiç şüphesiz eğitim öğretim alanında da önemli bir role sahiptir. Öğrenci ile öğretmen arasındaki iletişim kadar, içinde bulunulan mekânın büyüklüğü, biçimi, rengi, ısısı, ışığı, konforu, mobilyaları, havalandırması, kalabalıklığı eğitim öğretimin kalitesini etkiler. Sınıfın ısısının, ışığının, neminin, havalandırmasının istenen düzeyde olmaması, öğrenci ve öğretmende rahatsızlık hissinin oluşmasına neden olurken; dar ve kalabalık sınıflarda yapılan eğitimin verimi düşük olur.

Sınıf içi iletişimde, öğretmenin rolü ve etkisi birçok faktörün önündedir. Öğretmen, duruşu, giyim kuşamı, ses tonu, konuşması, jest ve mimikleri ile her zaman öğrencilere model olur. Bu nedenle, öğretmenin beden dilini etkin olarak kullanması, yaptığı davranışların anlamlarını bilmesi gerekir. Kendinden emin duran, güler yüzlü, sınıfta gezinen, jest ve mimiklerini kullanan, sesini konuya ve ortama göre ayarlayabilen, göz teması kuran, bakımlı bir öğretmen; sürekli kürsünün arkasında duran, asık suratlı olan, kambur bir duruş sergileyen, tekdüze bir ses tonuyla konuşan öğretmene göre sınıf içi iletişimde daha başarılı olabilir.

Ulusal kültürümüzün aktarımına en müsait derslerden biri olan Türkçe dersinde de sözsüz iletişim önemli bir yer tutar. Anlama, anlatma, dinleme ve konuşma gibi temel dil becerilerinin kazandırıldığı bu derste öğretmen, iletişimi iyi bilmelidir. Herhangi bir metni okurken jest ve mimiklerini kullanmalı, ses tonunu ve yüksekliğini sınıfa göre ayarlamalı, gerekli yerlerde vurgu yapmalıdır. Dilin bütün inceliklerini ve zenginliğini bu şekilde öğrencilere sezdirmeli, onlarda dil bilincinin oluşmasına katkı sağlamalıdır. Ancak; öğretim

süreci, sözel olmayan iletişimin yoğun olduğu bir ortam olmasına rağmen, öğretmenlerin sözsüz iletişime çok az önem verdikleri görülmektedir (Akyıldız, 1989). Bu çalışmada, temel problem olarak “Ortaokulda görev yapan Türkçe öğretmenleri, derslerinde sözel olmayan iletişim davranışları sergiliyor mu?” sorusu belirlenerek, Türkçe öğretmenlerinin (cinsiyet ve mesleki deneyime göre) sözel olmayan iletişim davranışları incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve

Araştırmanın Amacı

Öğretmenin -özellikle Türkçe öğretmeninin- sözsüz iletişimi kullanımı, verimli bir eğitim öğretim süreci için olmazsa olmaz bir gereksinimdir. Sözlü iletişim, Türkçe derslerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra el, kol, bacak hareketleri, mimikler ve sesi etkili kullanmak da en az sözlü iletişim kadar önemlidir. Bu araştırmanın amacı, ortaokullarda görev yapmakta olan Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını ortaya koymaktır. Bu amaca yönelik olarak araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Türkçe derslerinde öğretmenlerin sözel olmayan iletişim davranışları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark gösteriyor mu?
2. Türkçe derslerinde öğretmenlerin sözel olmayan iletişim davranışları mesleki deneyim değişkenine göre anlamlı bir fark gösteriyor mu?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Öğretmenlerin sözel olmayan iletişim konusundaki görüşlerinden yola çıkılarak yapılan bu çalışma; sözsüz iletişimin öğretmenlik mesleği açısından önemini ortaya koymak, beden dilinin, özellikle eğitim alanında bilinçli kullanımını sağlamak, bu konuda farkındalık oluşturmak, öğrenci davranışlarını beden dili aracılığıyla kestirip bu doğrultuda tedbirler almak, derslerde öğretilmek istenen konuların anlaşılabilirliğini artırmak ve bu alanda yapılacak olan yeni çalışmalara katkı sağlamak bakımından önem taşımaktadır. Yapılan literatür taramasının sonucunda, sözsüz iletişimin diğer branşlardaki öğretmenler tarafından kullanılma durumları ile ilgili bazı çalışmaların olduğu görülmüştür. Ancak Türkçe öğretmenleri ile ilgili böyle bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sözsüz iletişimin en çok kullanılması gereken branşlardan biri olmasına rağmen, bu alanda herhangi bir çalışma yapılmamış olması bir eksiklik olarak değerlendirilmiş ve yapılan bu araştırma ile literatürdeki boşluk kısmen de olsa doldurulmak istenmiştir.

Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları şöyle sıralanabilir:

1. Veri toplamak için anket ile görüşlerine başvurulmuş öğretmenler, görüşlerini samimi bir şekilde belirtmişlerdir.

2. Veri toplama aracı olarak kullanılan ankette bulunan maddeler, içerik olarak araştırmanın amacına uygundur.
3. Toplam okul sayısı yönünden örneklem, evreni temsil etmektedir.
4. Toplam öğretmen sayısı yönünden örneklem, evreni temsil etmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. Erzurum ili merkez ilçelerinde bulunan ortaokullarla,
2. Bu ortaokullarda ders veren Türkçe öğretmenleri ile sınırlıdır.

Tanımlar

İletişim: Duygu, düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme (TDK Türkçe Sözlük, 1998).

Sözsüz iletişim: Ses, hareket gibi birbiriyle ilişkili bir grup beceriler bütünü (Baird, 1983).

Beden dili: Aracılığıyla bilgi ilettiğimiz, kendimizi bilinçli veya bilinçsiz olarak jestlerle ve yüz ifadeleriyle anlattığımız tek sözsüz iletişim kanalı (Atahan, 2016).

Kuramsal Çerçeve ile İlgili Araştırmalar

İletişim.

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır ve her zaman iletişime ihtiyaç duymaktadır. Duygu, düşünce ve isteklerini birilerine iletme isteği insanın en büyük gereksinimlerinden biridir. İnsanlar için iletişim, daha doğmadan başlar ve doğumdan sonra da daha etkin bir şekilde hayatın ve gelişimlerinin en önemli yapı taşı olur. İnsanoğlunu diğer canlılardan ayırıp yaratılmışların üstünü yapan en önemli niteliği, aklı sayesinde gösterdiği iletişim becerileridir. Yani insanı insan yapan, iletişim kurabilme yeteneğidir (Demiray, 2014).

İletişimin birçok tanımı yapılmıştır. Yüksel (2014)'e göre; bir kişinin, başka birinin davranışlarını, duygu ve düşüncelerini etkilemekte kullandığı bir süreç olan iletişim; insanlar arasındaki ilişkinin her çeşidini, grupları ve toplumları ortaya çıkaran, oluşturan ve bir arada olmasını sağlayan “çimento” olarak tanımlanabilir. Toplu olarak düşünmemiz, davranmamız, sosyal ilişkilerde görev almamız ve eylemde bulunmamız da iletişim sayesinde gerçekleşmektedir. Milli ve Yağcı (2017)'ye göre, insanlar arasında psikolojik ve toplumsal bazı gereksinimleri karşılayan iletişim; bilgi, duygu, düşünce ve yaşantıların belirli yollarla paylaşıldığı bir sistemdir. Uğurlu (2013)'ye göre iletişim, bireyler arası bilgi alışverişi yapabilmeyi sağlar. Başka bir ifadeyle,

karşıdaki kişinin sahip olduğu özellikleri göz önünde bulundurarak bilginin tutarlı bir biçimde muhataba iletilmesine yardımcı olur. İletişim; öğretmen yeterlikleri arasında yer almaktadır. Ayrıca problem çözme, tartışma ve kavgaları yönetme gibi yeteneklerle birlikte duygu ve düşünceleri ifade etme ve karşıdaki kişiyi anlayabilme gibi yetileri de içermektedir (Uzuntaş, 2013). Baltaş ve Baltaş (2017), iletişimi; duygu, düşünce, izlenim veya bilgilerin uygulanabilecek her çeşit yöntemle anlatılması şeklinde tarif etmiştir. İzgören (1998)'e göre iletişim, insanlar arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Altıntaş ve Çamur (2013)'a göre de insanın anlam yükleyebildiği her şey iletişimdir.

İçinde yaşadıkları evrenin bir parçası olan insanlar, hem hayatlarını, soylarını devam ettirebilmek hem de huzurlu yaşayabilmek için diğer insanlarla ilişki kurma, yardımlaşma ve dayanışma ihtiyacı duymuşlardır (Alyılmaz, 2015). Toplum içerisinde yaşama gereksinimi olan insan; duygularını, düşüncelerini, kazanımlarını paylaşma; başka bir deyişle iletişimde bulunma ihtiyacı hisseder. İnsanın sosyal bir çevrede bulunma ihtiyacı hissetmesinin ve zorunluluk duymasının nedeni de budur (Erol & Erol, 2015). İnsanlar birbirinin farkına vardığında iletişim başlar (Cüceloğlu & Doğru, 2011). Toplumsal yaşamın temeli olan iletişim olmadan toplumsallaşma süreci de olmaz (Altıntaş & Çamur, 2013). Bireyler, fark etmeseler bile, sosyal yaşamda karşılıklı iletişim hâlinde dirler. İletişimde bulunmak için belli bir davranış sergileme mecburiyeti bulunmaz. Herhangi bir davranışsal tepkide bulunmamak da anlamlı bir ileti oluşturabilir (Altıntaş & Çamur, 2013).

İletişim, insanoğlu için büyük önem taşıyan fiiller zinciridir. İletişim kurarken bazen ses, bazen yazı ya da resim, bazen de beden dili araç olarak kullanılabilir. En etkili iletişim, çeşitli araç ve kaynakların tutarlı ve birlikte olarak kullanılmasıyla gerçekleştirilebilir (Çalışkan, Karadağ & Çalışkan, 2010).

İnsanoğlunun hem kendini hem de dünyayı daha iyi algılaması ve diğer insanlarla uyumlu ilişkiler gerçekleştirmesi amacıyla, kişilerin miras olarak bıraktıkları değerlerden faydalanmasına yardım eden özel bir yetisi vardır (Yüksel, 2014). Bu becerilerle kurulan iletişim, kişilerden birinin aktif rol alışı, diğerinin ise bu fiili izlemesi ile sağlanamaz. Şayet karşıdaki kişi hazır ve istekli değilse, iletişim gerçekleşmez. İnsanların fiziki olarak aynı ortamda bulunmaları, iletişim hâlinde olduklarını göstermez. İletişimdeki bu sürecin devam etmesi, iletiyi veren ve alanın etkin olarak görev almasına bağlıdır (Altıntaş & Çamur, 2013; Baltaş & Baltaş, 2017; Dutta, 2011).

İletişim olayının anlaşılmasına yönelik 4 temel ipucu vardır:

- İletişim karşılıklı gerçekleşen bir eylemdir. (Taraflardan biri etkin değilse başarılı bir iletişim olamaz.)

- İletişim ve bilgi birbirinden farklı şeylerdir. (İletişim davranış, bilgiyse içeriktir.)
- İletişim tekrar edilemez. (İlk girişimden sonra benzer bir iletişim kurma olasılığı yok denecek kadar azdır.)
- Konuşma sırasında ileti tamamen dikkate alınmalıdır (Cooper, 1987).

İletişimin esas unsurları şunlardır: kaynak, ileti, kanal (oluk), alıcı, etkileme ve yansıma.

- Kaynak: İletişimi başlatan, iletiyi gönderen ögedir. Kaynak, iletiyi hedefe götüren birey, kurum veya topluluk olabilir.
- İleti: Kaynaktan alıcıya gönderilen uyarı, fikir, duygu ya da bilginin kaynak tarafından kodlanmış şeklidir.
- Kanal (Oluk): İletişimde kaynağın kodladığı iletinin fiziksel iletimiyle ilişkili olan unsurdur.
- Alıcı: İletişimde kaynağın gönderdiği iletinin hedefi olan taraftır.
- Yansıma: İletişim sürecinde alıcının kaynağa verdiği tepkiler olarak açıklanabilir (Yüksel, 2014).

Etkili bir iletişimde kimin neyi, nasıl söylediği önemlidir (Uzuntaş, 2013). Karşıdaki insanla iletişim kurarken, bir mesajı iletirken üç kanal kullanılır: söz, ses ve beden dili. Karşıdaki kişi, duyguları bu üç kanaldan algılar (İzgören, 1998).

Mehrabian'ın 1971 yılında yaptığı araştırmaya göre, iletişimde;

- Vücut %55
- Ses %38
- Sözcükler %7 oranında etkilidir. Oranlama, Dutta (2011)'ya göre de benzer şekildedir.

Cooper (1987)'a göre ise,

- Vücut %60
- Ses %30
- Sözcükler %10 oranında etkilidir. Altıntaş ve Çamur (2013) ile Baltaş ve Baltaş (2017) da çalışmalarında bu oranı belirtmişlerdir.

Özkan (2007)'a göre; iletişimin başlangıcında önce görünüş, ikinci olarak ses tonu ve son olarak da kişinin sözleri önemlidir.

Psikologlar, normal koşullarda, insan ilişkilerinde, mesajın %85'inin sözsüz iletişim aracılığı ile anlatıldığını belirtmektedirler. Geriye kalan %15'lik kısım, sözle ifade edilir

(Cüceloğlu, 2010). Ancak, bu oranlama her ortamda ve her konuşmada bu şekilde olmayabilir. İnsanların ait olduğu kültüre, içinde bulunulan duruma, iletinin duygu veya fikir aktarımı oluşuna göre sözün, sesin ve vücut dilinin etkileri farklılaşır (İzgören, 1998).

Sözsüz iletişim.

Dil, insanlık tarihinde sonradan oluşmuş bir iletişim aracıdır. İnsanlar, tıpkı hayvanlar gibi, yaşamlarını uzun bir süre sözsüz iletişimi kullanarak devam ettirmişlerdir (Cüceloğlu, 2010). Sözsüz iletişim insanın fikirlerini, duygularını ve niyetlerini ortaya çıkarabilir. Bundan dolayı, beden diline ait davranışlar, “ifadeler” olarak da tanımlanabilir; çünkü bize bireyin aklından geçenleri anlatır (Navarro, 2017).

Navarro (2017)’ya göre; insan vücudu, beden diline ait binlerce işaret veya mesajı iletebilecek kapasitededir. Bu işaretleri gözlemleyerek kaşınızdaki bireyin duygularını, asıl düşüncelerini veya davranışlarını (yahut söylediği şeylerin aslında ne ifade ettiğini) anlayabiliriz. Böylece muhatabı çözümlemede başarılı oluruz. Sözel olmayan iletişimde, konuşma veya yazı olmadan da insanlar birbirlerine mesaj verebilirler. Bu iletişim biçiminde, kişilerin yaptıkları, söylediklerinden daha önemlidir (Dökmen, 2017).

İnsanlar farkına varmadan, içinde bulunulan ortamdaki diğer kişilerin yüz, vücut ve seslerinden bazı ipuçlarına ulaşırlar. Bu nedenle, günlük yaşantımızdaki ilişkilerin büyük bir bölümünü, yazılı ve sözlü dil değil, duyguları yansıtan sözel olmayan iletişim oluşturmaktadır (Tuna, 2014). Mimikler, vücudun duruşu, konuşma şekli, el kol hareketleri ve sesin tonu karşıdaki kişiye karşı sahip olunan hisleri yansıtır (Cüceloğlu, 2010). Sözlü iletişim, akıl, mantık ve fikirleri; sözel olmayan iletişim ise hisleri etkili anlatma aracıdır (Altıntaş & Çamur, 2013). İnsanlar, sözsüz iletişim içinde olduklarının her zaman farkına varamadıklarından, vücut dilleri, bilinçli olarak oluşturdukları sözlü bildirimlerinden daha fazla gerçekçi bilgiler içerir (Navarro, 2017). Sözsüz davranışlarımız muhatabımızı tam sinirinden vurur. Bir hakareten daha etkilidir veya bir özürden daha faydalıdır (Schober, 2000).

Sözsüz iletişim; ses, hareket gibi birbiriyle ilişkili bir grup beceriler bütünüdür (Baird, 1983). Duygu ve düşünceler sözcüklerle ifade edilirken, mimik ve jestler gibi sözel olmayan dil ile de birçok şey anlatılmaktadır (Uzuntaş, 2013). Aynı zamanda sözsüz iletişim, sözel içeriğin anlamlandırmasında ve yorumlanmasında güvenilir ipuçları verirken sözlü iletişimi de destekler (Erişkon Cangil, 2004).

Sözel olmayan iletişim üç gruba ayrılır:

1- Sesli olmayan: Beden dilini kapsayan bölümdür.

- 2- Sesli olan: Konuşma diliyle yakından ilgili olan (vurgu, ses tonu gibi) ve bağımsız ifadelerin olduğu bölümdür (gülmek, içini çekmek gibi).
- 3- Kişilerin görüntülerini tamamlayan unsurlardır (kıyafet, ev, çalışma masası gibi) (Schober, 2000).

Cooper (1987)'a göre ise sözsüz iletişim üç basamaktan oluşur:

- Vücut sinyallerinin okunması,
- Vücut sinyallerinin değerlendirilmesi,
- Vücut sinyallerinin kontrol edilmesi.

Sözsüz iletişime ait davranışların değerli olmasının en önemli nedenlerinden biri, evrensel olarak uygulanabilmesidir. Sözel olmayan herhangi bir davranışın ne anlama geldiği çözüldüğünde, o davranış birden fazla durumda ve değişik ortamda kullanılabilir. Bilgisayar, yazılı mesaj, elektronik posta, telefon ve video konferans gibi birçok teknolojik unsurun ulaşılabilir ve rahat kullanılabilir olduğu bir dönemde, insanların toplantı yapmak amacıyla binlerce kilometre yol kat etmesinin sebebi, karşılıklı olarak sözel olmayan bir iletişim kurma ve gözlem yapma gereksinimidir. Hiçbir şey, sözel olmayan davranışları yakından ve karşılıklı olarak gözlemlemenin yerini tutamaz. Bunun sebebi, sözsüz iletişim davranışlarının etkisi ve anlatımıdır. Bununla birlikte, bireylere özgü işaretleri ifade eden sözel olmayan davranışlar da (idiyosenkratik) vardır. Özel durumlarla ilgili işaretleri tanımlayabilmeniz için, düzenli olarak etkileşimde bulunduğunuz insanların (arkadaş, aile, iş arkadaşları vb.) davranışlarını incelemek gerekir. Bir insanı ne kadar çok tanır ve onunla ne kadar uzun süre iletişim hâlinde olursanız, söz konusu kişinin idiyosenkratik davranışlarını tanıma şansınız o ölçüde artar (Navarro, 2017).

Sözsüz iletişim işaretlerini tek tek değerlendirerek sonuca varmak yanıltıcı olabilir. Örneğin, ayakta bekleyen bir kişinin bacaklarını birbirine dolaması, güvensiz ve tedirgin olma anlamına geleceği gibi üşüme veya tuvalet arayışı içinde olma işareti de olabilir (Altıntaş & Çamur, 2013).

Cooper (1987), sözsüz iletişim için şu gözlem yollarını belirlemiştir:

- Vücudun konumu ve durumu (egemenlik alanı, yüksekliğin avantajı, yürüme biçimi, iri yapılı olma, oturma düzeni, iş yeri görgüsü)
- Vücudun görünümü yani göstergeler (kişisel, paylaşılmış veya genel göstergeler)
- Üstünüzdekilerin etkisi
- Vücudun hareketleri (merkez, baş, poz, eller, bacaklar).

İnsanların verdiği sözel olmayan ipuçlarını nasıl gözlemleyebileceğimiz, okullarda tam anlamıyla öğretilmemektedir. Ancak, kişi gözlem gücünü kullanarak bu konuda kendini geliştirebilir. Gözlem, sözel olmayan bir iletişimi çözümlemek için en temel gerekliliktir. Sözlü ifadeleri anlamak açısından dikkatli dinleme ne kadar önemliyse, beden dilini anlamak ve çözümlemek açısından dikkatli gözlem de aynı ölçüde önemlidir (Navarro, 2017).

Sözsüz iletişimde, ilk izlenim çok önemlidir. İyi bir ilk izlenim için ikinci bir şans yoktur (Cooper, 1987). Dünyada tekrarlanamayacak şeylerden biri budur. Karşıdaki insan hakkında edinilen ilk izlenim 30 saniye içerisinde meydana gelir. Muhatabımız üzerinde istediğimiz izlenimi oluşturabilmek için bu süreyi bilinçli olarak kullanmalıyız (Baltaş & Baltaş, 2017). Bir araya gelen iki kişi arasındaki ilk izlenim, iletişim sürecinin belirleyicisi olur. Bu etkinin oluşmasında kişinin beden dili, giyimi, içinde bulunduğu fiziksel ortamda bulunan nesneler vb. etkili olur (Altıntaş & Çamur, 2013). Özkan (2007)'a göre ilk izlenimi oluşturmak yaklaşık 20 saniye sürer, ama kötü bir izlenimi silmek için 20 yıl bile yetmeyebilir.

Sözsüz iletişimde göstergelerin payı büyüktür. Kişilerin eşyaları ve takılarını da kapsayan görünüşleri ve çevreleri ile ilgili bilgileri içeren inceleme öğelerine göstergeler denir. Göstergeler şu başlıklar altında değerlendirilebilir:

- Kişisel Göstergeler: Bireylerle ilgilidir. Fiziksel görünüm, giyim kuşam vb.
- Paylaşılan Göstergeler: Büro, masa, heykel ve kitaplık gibi büyük, taşınması olan şeyleri kapsar.
- Genel Göstergeler: Coğrafi farklılıkları olan daha da büyük gruplarla ilgilidir. Sadece paylaşılan değil, kamuya da açık olan şeylerdir (Cooper, 1987).

Göstergelerin en önemlisi, kişisel olanlarıdır. İnsanlara nasıl davranılacağına karar verirken eldeki ilk bilgi, karşıdakinin fiziksel görünümüdür. Bu görünüm, iletişimin nasıl başlayacağına dair ipuçları verir. İnsanlar, ilk kez gördükleri birinin dış görünüşüne kısa bir süre bakıp, o kişiyi akıllarındaki belli kalıplardan birine yerleştirdikten sonra, ona “efendi, bey, hemşehrim, bacı, abla, bayan ya da hanımefendi” diye seslenirler. Bu seslenme biçimleri şartlara, zamana veya bölgelere göre değişiklik gösterebilir. Fakat genel olarak her durumda insanlar, tanımadıkları bir kişiyle iletişim kurmadan önce, karşılarındaki kişiyi değerlendirebilmek amacıyla ilk ipucu olan dış görünüşten yararlanırlar (Dökmen, 2017).

Bedensel tarz, kişisel görünümün ilk ögesidir. Şişman insanlar; iyi huylu, şakacı ve neşeli kişiler olarak bilinir. Olumsuz olarak ise kötü alışkanlıkları olan kişiler olarak da tanınırlar. Ayrıca yemeğe karşı iradesi zayıf insanlar olarak düşünülürler. Adaleli olanlar,

kendine güvenen ve olgun insanlar olarak görünürler. Üst düzey yöneticiler, genellikle adaleli vücuda sahiptirler. Zayıf olanlar, gergin ve sinirli görünürler. Jestleri zayıflıklarından ötürü daha çok göze çarpar (Cooper, 1987).

İyi bir görünüme, elbiseye, tercih edilen renklere, duruşa ve tarza bağlı olan fiziksel imaj çok önemlidir. Tercih edilen giysiler ise bu hususların başında gelir (Özkan, 2007). Kıyafetler insanı kapatmaktan ziyade açarlar, örtmekten çok meydana çıkarırlar (Altıntaş & Çamur, 2013). İnsan, giyim ve kuşamıyla karşısındakine kim olduğunu ve statüsünü anlatır (İzgören, 1998). Giysiler, kişinin nasıl bir konumda bulunduğunu, toplumsal normlara uyup uymadığını veya hangi din ya da mezhepten olduğunu gösterebilir. Bir açıdan “ne giyiyorsak, oyuz” diyebiliriz. Tercih edilen kıyafetler saldırgan veya güvenilmeyen bir görünüm verebileceği gibi, ruh hâlini veya kişiliği yansıtacak şekilde etkileyici, renkli de olabilir (Navarro, 2017; Altıntaş & Çamur, 2013).

Vücudumuzun bir parçası olmayan nesneler, aksesuarlar sözsüz iletişimde bazı anlamlar taşırlar (Babacan, 2016). İletişimde karşı tarafa mesaj vermek için kullanılan bu araçlar (taktığımız takılar, tercih ettiğimiz kokular, kıyafetlerimiz, ilkel topluluklarda insanların yüzlerine sürdükleri boyalar, orduları temsil eden alemler, bayraklar, sancaklar, flamalar) iletişimin sembollerindendir. Kişinin ilgisi, hayat felsefesi, inançları, konumu, gücü, mesleği, sosyal çevresi veya ruhsal durumu bu araçlardan anlaşılabilir. Örneğin, matemde olan biri siyah elbise giyerek hüznünü yansıtır (Altıntaş & Çamur, 2013; Dökmen, 2017). Bununla birlikte, kişiler üzerinde etki bırakmak, bedensel olarak zinde olunduğunu ispatlamak ya da sosyoekonomik durumu göstermek için farklı aksesuarlar kullanılabilir. Kullanılan bu aksesuarlar, kişinin belli bir zümreye bağlılığını ya da toplum içindeki geçmişini göstermesine imkân tanır (Navarro, 2017).

Kullanılan aksesuarların başında gözlük gelir. Gözlük, tüm toplumlarda eskiden beri bilgelik ve bilim adamı olmanın işareti olarak kabul edilmiştir (Altıntaş & Çamur, 2013). Çoğu kişinin kullandığı bu aksesuar, insana her zaman olumlu bir hava katar. İnsanları dinlerken ve bir şeyleri incelerken gözlük takmak, o konunun önemsendiğini gösterir (Babacan, 2016). Gözlüklerin bir kenarını ağza koymak güven sağlama veya emniyet hareketidir. Bu, aynı zamanda bir kararı ertelemeye veya geciktirmeye de yardım eder. Gözlükleri çıkarmak yerine üstten bakıldığında, karşıdaki kişi kaçınılmaz olarak bu bakışa kollarını kapatarak, bacaklarını üst üste atarak ve olumsuz bir tutumla cevap verecektir (Atahan, 2016). Cooper (1987)’a göre gözlük, çoğunlukla insanları daha güçlü, çalışkan gösterir ve yüze otoriter bir hava verir. Eğer alışılmadık tarzda camlar, parlak renkli çerçeveler ve çerçeve üzerinde harfler olan gözlükler tercih edilirse, bu avantaj azalır.

Kadınlar için gözlük, sözsüz iletişimde oldukça değerlidir çünkü bu aksesuar onlara daha çok iş kadını havası verir ve onları otoriter gösterir.

Kullanılan çantalar da statü ve zevk bildirir. Alt düzey yöneticiler kalın ve ağır çanta taşıırken; üst düzey yöneticiler şifreli, ince ve pahalı çanta bulundururlar (Altıntaş & Çamur, 2013).

Mekânın kullanılış şekli de iletişimde önemli bir araçtır. Mekân, genellikle statü göstergesidir. Yüksekte oturmak, sağda oturmak, önde olmak üstün konum anlamına gelir. Devlet yöneticileri, rütbesi yüksek olan kişiler önde yürürler; yargıç ve akademisyenler yüksek kürsülerde oturmayı tercih ederler (Altıntaş & Çamur, 2013).

Oturma biçimleri de sözsüz iletişimde statü belirtisi olarak kullanılmaktadır. Yerleşme biçimleri insanlar arasındaki etkileşimin anlamlı göstergeleridir. İnsanların yan yana oturdukları an iş birliğinin en üst düzeyde olduğu zamanlardır. (Öğretmenler özel ders verirken, bir memur yeni gelen birine bir işin nasıl yapılacağını gösterirken yan yana oturur.) Masanın birbirine komşu kenarlarında oturulduğu zaman da konuşma kolaylaşır. Yüz yüze oturanlar rakipler, hasımlardır. Her birinin gözü diğerinin üstünde olacaktır. Aralarında ne kadar çok kişi olursa iletişim o kadar zorlaşır (Cooper, 1987).

Bir toplantıda veya konferansta oturmak için seçtiğimiz yer, dikkatimizi büyük ölçüde etkiler. Önde oturanlar, daha çok öğrenmeyi isteyen ilgili kişilerdir. Orta bölümde oturanlar, konuya büyük ilgi gösteren ve sık soru soran ikinci gruptur. Orta bölge, kişilerin diğerleri tarafından çevrildiği merkezî ve güvenli bir alandır. Dinleyici arkaya doğru uzaklaştıkça dikkat ve etkileşim azalır. Kenar bölgeler de ilgi ve etkileşimin azaldığı diğer alanlardır. Ayrıca insanlar, korunmasız kaldıklarını hissettikleri için sırtları kapıya dönük oturmayı sevmezler (Cooper, 1987).

Yaşanılan yerin dekorasyonu, masanın büyüklüğü ve özel eşyalar da sözsüz iletişim açısından önemli mesajlar verir. Bir kişinin odasını döşeme şekli, masasının düzeni, duvardaki tablo ve resimler, sertifikalar, ödüller, diplomalar, biblolar vb. statü ve kişiliği hakkında bilgiler verir (Altıntaş & Çamur, 2013).

Kitaplar da sahibi hakkında önemli bilgiler yansıtır. Bu, kitap sahibinin zevklerini ve ilgilerini öğrenmek için güzel bir yoldur. İnsanlara zeki olduğu izlenimi vermek isteyenler, psikolojik kitaplara ve iri harfle başlık atılmış, isimlerini kimsenin duymadığı kitaplara yer verirler (Cooper, 1987).

Usta iletişimciler renkleri kullanarak, iletişim kurmak istedikleri insanlarda, olumlu duygular uyanmasını sağlarlar. Yapılan birçok araştırmada renklerin insan psikolojisi

üzerinde oldukça etkili olduğu kanıtlanmıştır. Psikolojik bulgular doğrultusunda seçilen renklerin kullanıldığı mekânlarda insanların daha sağlıklı, mutlu, çalışmaya ve üretmeye istekli olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü renkler, içinde bulunulan mekânı olduğundan daha sıcak hissetmede ve o mekânda geçirilen zamanı tahmin etmede önemli rol oynar (Çetin & Çetin, 2014). Örneğin, parlak renklerin kullanıldığı yerlerde insanlar neşeli olurken, pastel tonların kullanıldığı mekânlar dinlendirici etki yaratır (Çalışkan vd., 2010). Enerji artıran renkler olduğu gibi uyku getiren renkler de vardır. Hatta renklerin ısıtıcı ve üşütücü özelliği de bulunmaktadır. Bazı renkler içimizi karartır, bazıları bizi neşelendirir, bazıları dinginlik verir, bazıları ise gergin bir ruh hâline sokar.

Elbiselerde fazlaca kullanılan renkler, kişiliği ve ruhsal yapıyı etkiler. Kırmızı, iştah açan, mutluluğu temsil eden bir renktir. Kırmızının olduğu yerde bir hareket vardır. Dinlendirici özelliği yoktur. Gıda firmaları bu rengi çok kullanır. Turuncu da iştah açan bir renktir. İyimserliği, herkese açık olmayı ve neşeyi temsil eder. Sarı, zekânın rengidir; akıl işlevlerini artırır. Ayrıca dikkat çekiciliğin ifadesidir. Yeşil, doğanın kendisidir; uyum ve huzurun rengidir. Mavi, insana sükûnet verir. Sağlık kuruluşlarında çalışanların uniformalarının rengi genellikle mavi ve yeşildir. Bu renkler sakinleştirici, dinlendirici, rahatlatıcı renktir. Marka olmuş birçok hastanenin logosu yeşildir. Mor, asil ve ruhanidir. Aynı zamanda nevrotik hisleri ortaya çıkaran, kişileri bilinçaltında korkutup tedirgin ettiği bilinen bir renktir. Kahverengi, ağırbaşlılığın ve önderliğin rengidir. Beyaz, saflığı, bilgeliği, dürüstlüğü, istikrarı, devamlılığı temsil eder. Siyah, kederin, gücün ve hırsın rengidir. Gri, hareketsizliği ve yavaşlığı temsil eder. Kahverengi, bulunulan mekândan bir an önce ayrılma isteği uyandırır. Bu nedenle restoranlarda en az tercih edilen renktir (Çalışkan vd., 2010; İzgören, 1998; Özkan, 2007).

Havanın da davranışımız üzerinde büyük etkisi vardır. Bazı kişiler sıcak, bazıları ise soğuk havayı sever ve bu durum iş performansını etkiler. Sürekli yağmur yağan ve havanın kapalı olduğu günlerde insanlara, özellikle öğretmenlere, zaman hiç geçmiyormuş gibi gelir. Bazıları gündüz insanıdır, bazıları ise gece çalışmayı sever. Günün belli zamanları ise bütün insanlar için kötüdür. Örneğin, öğle yemeğinden sonra çalışmak çoğu kişi için zordur. Ayrıca sağlık sorunları da iletişimde etkilidir. Kendimizi sağlıklı ve iyi hissetmediğimiz zamanlarda etkili olamayız (Cooper, 1987).

Çevremizdeki genel göstergeler ise sadece paylaşılan değil; evler, müzeler, alışveriş merkezleri gibi kamuya da açık olan unsurlardır. Bunlar kültürümüzün ve yaşama alışkanlıklarımızın göstergesidir. Şehirlerde bulunan belli sanat eserleri de sosyal mevkinin ölçüsüdür. Ayrıca oturduğumuz semt de statü belirlemesi açısından önemlidir. Bir kentin bazı

bölümleri diğer bölümlerine göre daha itibarlı kabul edilir ve buralarda yaşayanlar değişik nedenlerle başkalarına yukarıdan bakar ve gururlanırlar. Göstergeler tutarlı kaldıkları “süreye” göre farklılık gösterir. Eğer bir adamın ismini bıyığından dolayı hatırlıyorsak, adam bıyığını kestiğinde sıkıntı oluşabilir. “Sürekli göstergeler” görüşmeden görüşmeye değişmez. Binalar, anıtlar, arazi özellikleri, üniformalar gibi. “Geçici göstergeler” giyim kuşam, saç stili, hava durumu, sağlık ve benzeri durumları içerir (Cooper, 1987).

Tüm göstergelerde başarılı olmanın yöntemi iyi bir gözlem yapmaktır. İletişim kurduğumuz insanları iyi gözlemlersek (masasına, odasına, mobilyasına, nerede oturduğuna, dekorasyonuna bakarak) onları daha iyi anlarız (Cooper, 1987). Gözlem, sözsüz iletişimi çözümlmek ve kullanmak isteyen herkes için gereklidir. Sözlü ifadeleri anlamak açısından dikkatli dinleme ne kadar önemliyse, beden dilini kavramak açısından dikkatli gözlem de aynı ölçüde önemlidir (Navarro, 2017).

Beden dili.

İlk iletişim aracı olan beden dili, konuşma dilinin kullanılmasından çok daha önce var olan bir araçtır. İletişimin en eski şeklidir, ayrıca hâlâ da çok önemli bir parçasıdır (Hrişca, 2012). Baltaş ve Baltaş (2017)’a göre kişiler karşısındakilerle sözel iletişimi kullanmadan önce, vücut dilleriyle anlaşılmışlardır. Vücut dili, bireylerin ilk iletişim aracı yani ilk dilidir. Bu dil sayesinde kişiler duygu, düşünce, ihtiyaç ve isteklerini, maddi ve manevi kazanımlarını diğer bireylerle paylaşmışlardır. Bulunduğu ortama tavır ve davranışlarıyla etki eden insan, öncelikle vücut dili ile iletişim kurar. Daha sonra da beden dilini, konuşmalarını desteklemek için kullanır. Beden dili, kişinin duygu ve düşüncelerini somut olarak anlatmasına yardımcı olur (Çalışkan & Yeşil, 2005).

“Vücut dili” ifadesi, Julius Fast’in aynı adlı kitabı ile meşhur olmuştur (Cooper, 1987). Bu dile ait 700.000 farklı mesaj bulunmaktadır (Altıntaş & Çamur, 2013). Beden dili, çok güçlü bir iletişim aracıdır. Karşıdaki insan, sözcükler, ses tonu ve vücut dili ile çoğu zaman etkilenir. Ama genellikle başkalarında bırakılan bu etkinin farkında olunmaz veya bu etki umursanmaz (Özkan, 2007). Günlük hayatta yürürken hatta düşünürken istemli veya istemsiz bir şekilde jest ve mimikler veya giysilerle çevreye birçok mesaj iletilir. Bu iletiler, vücut diliyle ilgili olup; kişilerin herhangi bir varlık, nesne veya kavramla ilgili zihinsel ve davranışsal tepkilerinin yansıtılmasında ekili olur (Benzer, 2015). İletişimin tam olarak gerçekleşmesi için hem sözlü hem de sözsüz iletişimin beraber ve dikkatle incelenmesi gerekir. Zira beden dilinin çözümlenemediği bir iletişim eksik kalır (Uçar, 2012). Babacan (2016)’a göre bunları anlamak, kişiyi bir adım öne geçirir.

Vücut dili ile verilen iletiler, insanlarla anlaşmada en temel araçtır (Baltaş & Baltaş, 2017). İletişimin verimliliğini sağlayan beden dili sayesinde, karşıdaki kişinin davranışları yoluyla düşünceleri anlaşılabilir. Bu dili herkes konuşur, ama çok az kişi anlayıp yorumlayabilir. Beden dili, adeta sessiz bir film seyrederken alınan mesajlar gibidir. Bu dili anlamak, karşıdaki kişinin iç dünyasını anlamak demektir. Ayrıca, muhatap olunan kişinin geçmişi, ekonomik seviyesi, inançları, özgüveni, beklentileri, ihtiyaçları gibi konularda da bilgi sahibi olunabilir ve o kişi tanınabilir (Özkan, 2007).

Beden dili, onun aracılığıyla bilgi ilettiğimiz, kendimizi bilinçli veya bilinçsiz olarak jestlerle ve yüz ifadeleriyle anlattığımız tek sözsüz iletişim kanalıdır. Bu iletişim aracı, konuşmamızın yerine kasıtlı olarak koyulabilir; onu güçlendirmek için kullanılabilir. Bununla birlikte ruh hâlimizi yansıtmak veya gizlemek için de kullanılabilir (Atahan, 2016). Dil, çok karmaşık bilgileri aktarırken, bu içeriklerin konuşan kişiler arasındaki ilişki için ne anlama geldiğini beden dili belirler (Schober, 2000). Bedenimizin duruşu, jestlerimiz, mimiklerimiz, görünüşümüz, beden dilinin parçalarıdır. Bir bakış, başın bir hareketi, yerinde kullanılan bir jest ya da mimik yüzlerce sözcükten daha anlamlıdır (Özkan, 2007). Hatta hiçbir söz etmesek de bedenimiz konuşmaya devam eder (Altıntaş & Çamur, 2013).

İletişim sürecinde, sözsüz mesajlar büyük öneme sahiptir. Kişinin ne söylediğinden daha da önemli olan, nasıl söylediğidir. Kullandığımız sözcükler, ne söylediğimiz; beden dilimiz ve ses tonumuz ise nasıl söylediğimizdir (Özkan, 2007). İnsanlar sözcükleri, gerçek duygu ve düşüncelerini gizlemek için kullanabilirler (Baltaş & Baltaş, 2017). Gerçek duygu ve düşüncelerin sözcüklerin arkasına gizlenmesi mümkündür ama vücut dilini saklamak çok zordur. Duygu ve düşüncelerin anlaşılmasında sözcüklerden ziyade beden önemlidir. Vücudumuzun dili asla yalan söylemez (Altıntaş & Çamur, 2013; Baltaş & Baltaş, 2017; Özkan, 2007).

Günlük hayatta karşılaşılan insanlar sözlü olarak konuşmaya başlamadan önce, beden dilleri konuşmaya başlar. Üstelik sözlerden daha anlamlı ve doğru şeyler söyler. Örneğin, öfkeyle üzerimize gelen kişi, ağzını açıp bir şey söylemese bile niyetinin ne olduğunu anlayabiliriz (Özkan, 2007). İnsanlar, karşılarındaki kişinin samimiyetinden ve verdiği mesajın gerçekliğinden şüphe duyduklarında, sözlü olan yerine sözsüz iletişime inanırlar. Beden dilinin bu kadar güvenilir olmasının nedeni, çok genç yaşta bu davranışların öğrenilmesinden ve kalıtsal olmasından kaynaklanır (Dutta, 2011). Thompson (1994)'a göre de kişiler, bütün bedeni ile iletişime geçerler ve bedenin bildirdiği anlam daha inandırıcıdır. Beden dili ile çelişen sözcüklere çoğunlukla dikkat edilmez. Yani, söylenen şey ile gösterilen davranış arasında çelişki olduğunda, insanlar sözcüklere değil davranışlara

inanırlar. Genellikle bilinçsizce gösterilen ve bu nedenle de kontrol edilemeyen sözsüz davranışlar; bireyin tutumları, değerleri ve duygularının gerçek bir göstergesi olabilir. Aynı zamanda beden dilindeki ileti, sözel iletinin yorumlanmasında da etkili olur. Kişi, “Bugünlerde çok mutluyum.” sözünü olumlu olmayan bir ses tonu ve mimik ile dile getirmişse, bu söz olumsuz olarak yorumlanır (Cüceloğlu, 2010). Kısaca söylemek gerekirse davranışlarımız sesimizden daha gür seslidir (Dutta, 2011). Aynı koda sahip olmak ve ortak dili konuşmak ile birlikte esas olan, gönderilen iletinin nasıl gönderildiği ve nasıl algılandığıdır (Uzuntaş, 2013).

Beden dili aslında 3 temel kavramın araştırılmasıdır: proksemik, göstergeler ve kinezik.

- Proksemik: Yunancadan gelen bu kavram “yaklaşmak” anlamına gelmektedir. Vücudun mekân içindeki konumu ile ilgili incelemeleri kapsar.
- Göstergeler: Çevremizde topladığımız nesnelerle ilgilidir.
- Kinezik: Fiziksel hareketlerin araştırılmasıdır (Cooper, 1987).

Beden dilindeki en benzer ifadeler; korku, kızgınlık, üzüntü, nefret, dikkat, ilgi, uyku, gerginlik, şiddet gibi psikolojik durumlardır (Baltaş & Baltaş, 2017; Çalışkan vd., 2010).

Beden dilinin bir kısmı istemli olarak gerçekleşirken, bir bölümü de istemsiz olarak ortaya çıkar. Yumruğun havaya kalkmış olması tehdit demektir ve bilinçli olarak yapılır; ancak bir şey ilgi uyandırdığında göz bebeklerinin büyümesi bilinçsiz olarak gerçekleşir. Karşımızdaki kişinin vücut dilini doğru olarak yorumlayabilmek için, beden sinyallerini bir bütün olarak görmeli ve bu işaretleri duruma göre değerlendirmeliyiz. Beden işaretleri konusunda doğru bir yorum yapıp karar verebilmek için en azından üç işaret veya belirtinin aynı yönü gösterdiğinden emin olmalıyız (Özkan, 2007).

Beden dili kültürden kültüre farklılık gösterebilir. Türk kültüründe pek çok insan, aldığı terbiye gereği büyüklerinin karşısında ellerini önden birleştirir. Bu davranış, onların her zaman kolay ikna edilen ve her şeyi kabul eden insanlar olduğunu göstermez. Bedenin verdiği bazı sinyallerin farklı anlamları olabilir. Karşımızdaki insanın kişilik özelliğini ve kültürünü de hesaba katmak gerekir (Özkan, 2007).

Vücudun konumu ve durumunu değerlendirmek için şu başlıklara bakılır:

- Egemenlik alanı (Etkileşim uzaklıkları nelerdir?)
- Yüksekliğin gücü (Yükseklik ilişkileri nelerdir?)
- Yürüyüş biçimi (Grubu kim götürüyor?)
- İrilik (Fiziksel yapının psikolojik avantajına sahip olan kim?)

- Oturma dinamiği (Kim, nerede ve niçin oturuyor?)
- İş yeri görgüsü (İş yerinde saygı gösterme şekilleri nasıldır?) (Cooper, 1987).

Egemenlik Alanı: Başka insanlarla aramızda korumaya çalıştığımız mesafe, onlara karşı olan hislerimizle ilgili olup ilişkilerimize dair birtakım ipuçları verir. Söz konusu mesafe “egemenlik alanı” olarak tanımlanır. Egemenlik alanı dörde ayrılır: mahrem alan, kişisel alan, sosyal alan ve genel alan (Cooper, 1987).

Mahrem Alan: 45 cm’ye kadar olan uzaklığı kapsar. Cinsellik, avutma, koruma, aile üyelerini tebrik etme vb. eylemlerde kullanılır. Bununla birlikte güreş, basketbol gibi yakın mücadelenin olduğu sporlarda; sinema, asansör, kalabalık sokak veya süpermarket gibi ortamlarda zorunlu olarak kullanılır. Polisler bu alan işgalini, zanlıyı sorguya çekerken kasten kullanırlar. Zanlının egemenlik alanını tekrar kazanmasına fırsat vermeyecek şekilde, onu soru yağmuruna tutarlar (Cooper, 1987). Baltaş ve Baltaş (2017)’a göre bu alan 0-25 cm’lik bir mesafedir ve psikolojik korunma sınırı olarak da adlandırılabilir. Bu alana sadece yakın ilişkide bulunan kişilerin -anne baba, sevgili, eş gibi- girmesine izin verilir. Onlarla olan bu ilişki dokunarak, sıcaklıklarını hissederek, kokularını duyarak daha da pekiştirilir. Yabancı birinin bu bölgeye girmesi tehdit olarak algılanır (Schober, 2000). Mahrem alanın aşılması, kalp hızı ile adrenalin salgısının artmasına ve bunun sonucu olarak kaçma ve saldırganlık duygularının oluşmasına sebep olur (Özkan, 2007). Rock ve arabesk müzik konserlerinde, dinleyicilerin çılgınca davranmasının sebebi de mesafenin az olması ve herkesin birbirinin özel alanında olması nedeniyle saldırganlık hissinin artmasıdır (İzgören, 1998). Mahrem alanın ihlal edilmesi durumunda iki türlü duygusal değişiklik yaşanır:

- 1- Sıkıntı ve gerginlik
- 2- Saldırganlık (Baltaş & Baltaş, 2017).

Kişisel Alan: 30 ile 75 cm’lik bir mesafedir. Kişisel alan, genellikle iki kişinin (örneğin küçük bir yemek masasında) konuşurlarken korumaya çalıştıkları mesafedir (Cooper, 1987). Baltaş ve Baltaş (2017)’a göre, kendimizi yakın bulmadığımız insanların girmesine izin verdiğimiz en yakın konum budur. Bu alan ihlal edildiği takdirde rahatsız oluruz, geri çekilerek veya uzaklaşarak mesafemizi korumaya çalışırız. İzgören (1998)’e göre bu alan, 50-120 cm’lik bir mesafedir ve iletişim için iyi bir alandır.

Sosyal Alan: 120 ile 210 cm’ye kadar olan bölgedir. “Horoz ötmek için meydan ister.” atasözü, sosyal alana olan ihtiyacı anlatmaktadır. İş dünyasında sosyal alanın temel koruyucusu olan araç, çalışma masasıdır. Bu araç, oturan bireyler arasında tahmini 2 metrelik bir uzaklık oluşturur. Bir toplantı veya yemek masasında da durum aynıdır (Cooper,1987).

Schober (2000)'a göre bu alan, birlikte çalışan fakat fazla samimi olmayan resmî ilişki içindeki kişiler için geçerlidir. Atahan (2016) ve İzgören (1998)'e göre bu mesafe, 120 ile 360 cm arasındır.

Genel Alan: Genellikle 3 metre ve 3 metreden fazla olan bir mesafeyi kapsar. Bu alan, ilgilenmediğimiz ya da hiçbir şekilde iletişimde bulunmayacağımız kişiler içindir. Lobide asansör bekleyenler, otobüs terminalinde, resepsiyon önünde, müze gibi yerlerde birbirine yabancı kişiler bu alanı korurlar (Cooper, 1987). Atahan (2016) ve İzgören (1998)'e göre bu mesafe 360 cm ve sonrasını kapsamaktadır ve herkesin girebileceği bir alandır. Baltaş ve Baltaş (2017)'a göre bu alan 250 cm ve sonrasındır.

İnsanlar, kendi çevrelerindeki تنها mekânlar aracılığıyla da iletişim kurarlar. Diğer bireylerle aramızdaki uzaklığı ayarlayarak, onlara uzak veya yakın durarak bazı iletiler veririz. Hoşlandığımız insanların yakınında olmayı isterken, daha az hoşlandıklarımızla aramızda daha çok uzaklık bulunmasını isteriz, tanışıklığımızın olmadığı kişilerle aramızdaki mesafeyi daha da artırırız. Eş, dost ve akrabalara “yakınım” diye hitap ettiğimizde, bu kişilerin ruhsal ve fiziksel olarak bize yakın olduklarını vurgulamış oluruz. Eğer dostumuzla arkadaşlık ilişkimiz bozulursa onunla aramızda mesafe bırakmaya başlarız. Sözel dildeki “araları açılmak” ifadesi, bu durumu güzelce anlatmaktadır (Dökmen, 2017). İzgören (1998)'e göre çevremizdeki görünmez alanlar, ülkeden ülkeye, şehirden şehire değişmektedir.

Beden dilinde farklılıklar.

Temel duygular, tüm dünyada aynı mimik ve jestler ile gösterilir. İnsanlar, mutlu olduklarında veya eğlendiklerinde güler; üzgün olduklarında ağlar ve kızgın olduklarında somurtur veya dik dik bakarlar. Bir Japon mutlu ise yüz ifadesinden anlaşılır, levveyi eline alıp üzerinize doğru gelen Senegalli bir taksicinin kızgınlığı da yüzünden okunur (Atahan, 2016; İzgören, 1998). Bir Fransız'ın vücudunda endişe sebebiyle meydana gelen mesajlar, bir Alman'ın ya da Arap'ınkinden farklı değildir (Altıntaş & Çamur, 2013). Kızgınlık, üzüntü, korku, şaşkınlık, tikslenme ve sevinç gibi temel duyguları anlatan mimiklerin kültürden kültüre farklılaşmadığı fikri psikologlar tarafından da kabul edilen bir gerçektir (Cüceloğlu, 2010).

Milletlerin hayat şartları farklılaştıkça sözel ve sözel olmayan iletişim şekilleri de değişir (Dökmen, 2017). Her kültür, geçmişinde kendine has birtakım anlatım şekillerini de oluşturmuştur. Bu anlatım biçimleri, farklı bir kültürden olan kişi tarafından kolayca anlaşılmaz. Mesela Japonlar, akrabalarından birinin ölmesinden duydukları üzüntüyü gülümseyerek yansıtırlar. Türk kültüründe öğrenciler, öğretmenlerine olan saygıyı yere bakarak; Amerikalı öğrenciler ise öğretmenin gözünün içine bakarak anlatırlar (Cüceloğlu,

2010). Kısaca bir toplumda kabul gören bir şey, başka bir toplumda onaylanmayabilir (Dutta, 2011).

Türkler, duygularını anlatmak için Batılılara kıyasla dokunma ögesinden daha fazla yararlanırlar. Birbirini öpme, kolları veya sırtı tutma bizim ilişkilerimizde sıkça kullanılır. Gülme davranışı, insanın sevincini yansıtmaya açısından evrensel bir davranış olmasının yanı sıra kimin nerede ve nasıl güleceği kültüre göre belirlenir. Örneğin Türk kültüründe “çok gülenin çok ağlayacağı” inancı vardır; açıkça ve içten kahkaha atmak yakışık almaz (Altıntaş & Çamur, 2013). “Evet” işareti tüm dünyada aynıdır; insanlar başlarını yukarıdan aşağıya doğru sallayarak bunu gösterir. “Hayır” işareti de bütün kültürlerde aynıdır, kişiler başlarını iki yana doğru sallarlar. “Hayır” işaretini başlarını geriye atıp, gözlerini de arkaya doğru götürerek ifade eden üç millet vardır: Türkler, Yunanlılar ve Suriyeliler. Ayrıca İtalya’nın güneyinde yani Sicilya bölgesinde de bu şekilde yapılır (İzgören, 1998). Sri Lanka’da başın iki yana sallanması “evet”, aşağı yukarı sallanması “hayır” anlamındadır (Altıntaş & Çamur, 2013). Yediğimiz yemeği beğendiğimizde parmaklarımızı büzerek yaptığımız “mükemmel” hareketi, İtalya’da zırva, saçmalık; Suudi Arabistan, Suriye ve İsrail’de “yavaşla” anlamına gelir. Başparmak işareti, ABD’de “başarı” ifade ederken, bazı ülkelerde küfür anlamındadır. Churchill’in İkinci Dünya Savaşı sonrasında işaret ve orta parmağını kullanarak “V” victory (zafer) sözcüğünün ilk harfini yaparak zaferi simgeleştirmesi, tüm dünyada bu sembolün zafer anlamında kullanılmasına yol açmıştır. Aynı hareket, avuç yüze doğru çevrilerek yapılırsa, Türkiye’de ‘iki’ anlamına gelirken, İngiltere’de küfür anlamında kullanılır. Sri Lanka, Hindistan veya Tayland’da bir çocuğu, başına dokunarak veya hafif fiskelerle severseniz insanların tepkisiyle karşılaşsınız. Bu ülkelerde, başa ruhun bulunduğu yer anlamı yüklenmiştir. Kuzey ülkelerinde, insanlar fazla jest yapmadan konuşurken, Arap ülkelerinde bu durum tam tersi şekildedir (İzgören, 1998). Siyah, birçok toplumda yas belirtisidir; ancak Çinlilerde yas rengi, beyazdır. Birçok toplumda, kırmızı renk, tehlike ve şiddet anlamı taşırken; Afrika ülkelerinin çoğunda beyaz renk, tehlike ve ölüm anlamına gelir. Çin’de sarı, Rusya’da kırmızı, Arap ülkelerinde yeşil siyasal gücü temsil eder (Altıntaş & Çamur, 2013). Kadın ve erkekler arasında da bazı farklar vardır. Örneğin, gömlek vb. kıyafet giyerken erkeklerin öncelikle sağ kolunu, kadınların ise sol kolunu götürdükleri fark edilmiştir. (Bu durum beyin loblarının kullanılması ile ilgilidir.) Ayrıca yalan söyleme esnasında erkekler yere doğru bakarken, kadınlar çoğunlukla yukarı doğru bakarlar. Erkekler yalan söylerken gözlerini ovuştururken, kadınlar ellerini burunlarına götürür (İzgören, 1998).

Beden dilinin bölümleri ve bu bölümlerin yorumlanması.

Yunancadan gelen “kinezik”, vücut hareketlerini araştıran bir bilim dalıdır. Vücudun beş ögesine dikkat ederek, başkalarını baştan ayağa, sistematik olarak inceleyebiliriz: gövde, baş, eller, poz, bacaklar. Bu yelpazedeki her öge tek tek kontrol edilmelidir. Aksi takdirde yanlış çıkarımlar yapılabilir (Cooper, 1987). Yapılan bir hareket, uzun bir kompozisyonda yer alan bir tümce gibidir; bizlere bazı ipuçları verebilir fakat tek bir tümceden hareket ederek kompozisyonun tamamı yorumlanmaz (İzgören, 1998). Atahan (2016)’a göre, bir kişinin diğer jestleri ve bulunduğu ortamın şartlarını değerlendirmeden tek bir jesti yorumlamak yanlış olur. Örneğin, baş kaşımak, ona eşlik eden diğer jestler ile birlikte unutkanlık, belirsizlik, yalan söyleme, kepek, terleme veya bitlenme anlamına gelebilir.

Merkez: Göğsün odak noktası ve vücut dilinin ifade merkezi anlamına gelen bu bölüm, en güvenilir ve önemli vücut göstergesidir. Diğer koşullara bağlı olmaksızın başarıyla kullanılabilen tek işarettir. Merkez; açık, kapalı, saldırgan ya da uysal olabilir. Ayakta durarak ve yüzümüzü dönerek, iletişim kurduğumuz bireye karşı açık bir merkez oluştururuz. Bu şekilde kendi haklarımızı koruduğumuz gibi karşımızdaki kişiye de saygı duyarız. Ceketini düşmelemek, kolları kavuşturmak, karşıdaki kişiyle yüz yüze değil de omuz üstünden konuşmak, iskemleye tersinden oturmak merkezin kapatıldığını gösterir. Omuzlar kısıp aşağı düşünce, merkezimiz uysaldır. Bu kişiler, hayat enerjileri düşük ve kendilerine güveni olmayan insanlardır. Göğsümüz dışarda, omuzlarımız geride ve çenemiz dışardayken merkezimiz saldırgandır. Kabadayılar bu şekilde dururlar (Baltaş & Baltaş, 2017; Cooper, 1987; Özkan, 1987). Atahan (2016)’a göre, vücudunuzu olası saldırılara karşı açmanız, özgüven göstergesidir. “Bakın size vücudumu gösteriyorum; çünkü sizden korkmuyorum ve size güveniyorum, siz de buna karşılık bana güvenebilirsiniz.” demekle aynı anlamdadır.

Poz, farklı ortam ve şartlarda bedenimizin gösterdiği duruş biçimi ve tavidir. Poz, merkezle yakından ilişkilidir. Eğilmek, merkezimizi kapatır; omuzları geri çekmek, merkezi saldırgan şekle sokar. Eğik veya düşük omuzlar; ezik, kendine güveni olmayan, yenik, suçlu, korkak, utangaç izlenimi verebilir. Geriye çekilen omuzlar da sizi duygusuz, öfkeli, düşüncesiz, kavgacı gösterebilir. Bununla birlikte diğer vücut işaretlerine bakılarak güçlü, emin, kararlı, inatçı ve otoriter de olabilirsiniz. Omuzların yükseltilmesi çoğunlukla gerginlik, telaş hatta korku anlamına gelir. Kare şeklindeki omuzlar ise genellikle güçlü ve sorumluluk sahibi olmanın göstergesidir. Eğilmek de başka bir poz biçimidir. Bu hareket, genellikle olumlu olarak algılanır. Arkamıza yaslandığımız zaman, yapay bir yükseklik gücü elde ederiz. Oturma pozları da önemlidir. Genellikle, otururken ne kadar rahatsak, mevkimiz o kadar yüksektir (Cooper, 1987). Bir koltukta veya sandalyede yayılarak oturmak çoğunlukla rahatlık

işaretidir. Ancak, konuşulan ortamda tartışma söz konusuysa, bireyin yayılarak oturması konuya hâkim olduğunun bir göstergesi de sayılabilir. Göğsün şişirilmesi, dikkat edilmesi gereken diğer bir işarettir. Birçok insanın saldırıya geçmeden önce genellikle göğsünü şişirdiği gözlenir. Kişi kendini baskı altında hissettiğinde, göğsü kalkıp inmeye başlayacaktır. Bununla birlikte boynu neredeyse ortadan kaybolacak kadar omuzlarını kaldıran birisi, tıpkı bir kaplumbağa gibi kafasını saklamaya çalışıyor denebilir (Navarro, 2017). Kambur durmak ise karşıdaki kişiden bazı şeylerin gizlendiği izlenimini verir (Dutta, 2011).

Kişiler kendilerini rahat hissettiklerinde veya karşıdaki ile anlaştıklarında birbirlerine doğru eğilirler. Bu şekilde, olumlu duygular ifade edilir. Bel hizasından eğilmek, itaat, saygı ya da kişinin onurlandırıldığı durumlarda (mesela alkışlandığında) alçakgönüllülük işareti olarak değerlendirilebilecek genel bir davranıştır. Hoşlanılmayan nesnelerden ve insanlardan uzaklaşılır (Navarro, 2017). Babacan (2016)’a göre, insanın yanındaki kişiye doğru eğilmesi, ona duyduğu yakınlığın; aksi yöne eğilmesi ise duygusal olarak ondan uzaklaşma isteğinin belirtisidir.

Konuşulan kişinin, bizimle olmaktan hoşlanıyor gibi görünmesine rağmen, başka bir yerde olmak istediğini gösteren zamanlar vardır. Kişinin yüzü bize dönmüş ve baş sallıyor olsa bile vücudu bizden uzağa, başka bir kişiye veya bir çıkışa doğru bakabilir. Birinin vücudunu bizden uzağa döndürdüğünü gördüğümüzde, onun bize olan ilgisinin azaldığını anlamalıyız. İki kişi, ayakta birbirlerine dönük olarak konuşurken üçüncü bir kişi onlara katılmak istediğinde diğer ikisi bir üçgen oluşturacak biçimde vücutlarını ayarlar. Üçüncü kişi istenmediğinde, konuşan iki kişi vücutlarını değil sadece başlarını ona doğru döndürürler (Atahan, 2016).

Baş: Başımızı dikey ve yatay olarak iki çubukla çizdiğimizde; dikey olan çubuk ile başkalarının çizgisini, yatay olan çubuk ile kendi benlik çizgimizi belirtiriz. Baş, “benlik çizgisi” üzerinde, yukarı doğru kaldırılmışsa “üstünlük” belirtir. Aynı doğrultuda baş, öne eğiliyorsa verilen mesaj “uysallık”tır (boyun eğme). Baş “başkaları çizgisi” doğrultusunda birine dönükse bir “uzlaşma” belirtisidir. İletişim kurulan bireyden farklı yöne dönükse, bu bir anlaşmazlık belirtisidir. Merkez açık olarak başı yana eğmek, genellikle “dikkat” göstergesidir. Birçok birey, daha iyi dinlemek amacıyla başlarını hafifçe yana çevirir. (“Kulağını açıp dinlemek” deyimini bu durumu anlatır.) Başı yana çevirme, “değerlendirme” veya “derin düşünme” anlamına da gelebilir (Altıntaş & Çamur, 2013; Atahan, 2016; Cooper, 1987; Navarro, 2017). Altıntaş ve Çamur (2013)’a göre, insan kendisine yakın gördüğü kişilere doğru başıyla yaklaşır. Uzak bulduğu kişilerden de uzaklaşır.

Avukatlar, yöneticiler ve üst kademedeki kişiler, her iki eli başın arkasında tutma hareketini genellikle güvenlerini, üstünlüklerini veya baskınlıklarını göstermek için kullanırlar. Bu, her şeyi bilen insan izlenimi vermek için yapılan bir harekettir ve birçok insana oldukça itici gelmektedir (Atahan, 2016).

Yüz ifadeleri: Yüz, vücuttaki en anlamlı yerdir (Cooper, 1987). Özkan (2007)'a göre yüz, vücudun özetidir. Duygular söz konusu olduğunda, yüzü zihnin tuvali olarak değerlendirebiliriz. Bir gülümseme, kaşları çatmak veya bu ikisi arasındaki binlerce mimik aracılığıyla hissettiklerimizi karşıdakilere tam olarak iletebiliriz. Bu özellik, bizi hayvanlardan ayıran ve evrendeki anlatım gücü en iyi olan canlı yapan evrimsel bir hediye olarak düşünülebilir. Kişileri gözlemlerken karşıdaki kişinin sevindiğini, şaşırdığını, ilgilendiğini, bıktığını, yorulduğunu, şüphelendiğini, endişelendiğini, hayal kırıklığına uğradığını rahatlıkla anlayabiliriz. Çocukların yüzlerindeki ifadeden üzgün, mutlu, heyecanlı, şaşkın veya kızgın olduklarını çıkarabiliriz. Bizlere hiçbir zaman bu yüz ifadelerini nasıl göstereceğimiz öğretilmemiştir ancak yine de hepsini bilir, uygular, analiz eder ve iletişimimizin bir ögesi durumuna getiririz (Navarro, 2017).

Farklı toplumlarda yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre, altı evrensel yüz ifadesi bulunmaktadır. Bunlar; sevinç, korku, kızgınlık, şaşkınlık, üzüntü ve iğrenmedir (Atahan, 2016; Baltaş & Baltaş, 2017). Dutta (2011)'ya göre altıncı yüz ifadesi tiksinti değil kuşkudur.

Vücut dilimizin en belirgin anlamları yüzdendir. Bir suratta, yüzlerce anlam saklıdır. Kişiler çoğunlukla duygu, düşünce ve mimiklerin birbiriyle doğrudan ilişkili olduğunu düşünürler. Fakat bilim adamları, hisler ile yüz ifadeleri arasındaki bağı sanıldığı kadar belirgin olmadığını düşünmüşlerdir (Baltaş & Baltaş, 2017). Her ne kadar yüzümüzde, iç dünyamızı açık bir şekilde dışa vurma becerisi olsa da, bu durumun her an bu şekilde olmadığı da bir gerçektir. Bunun sebebi, insanların istedikleri zaman mimiklerini kontrol edebiliyor oluşu ve böylece “başka bir yüz” takınabilmeleridir (Navarro, 2017). Cooper (1987)'a göre insanlar, bazı ifadeleri göstermek yerine maskeler takarlar. Maskeleye, kas kontrolü ile yapılabildiği gibi bir takı ile de yapılabilir. Bazen de dikkat çekmesini istemediğimiz özelliklerimizi bastıracak bazı özelliklerimizi vurgulayarak diğerlerini örtebiliriz. Baltaş ve Baltaş (2017) da, insanların yalan söylediklerinde, en kolay kontrol edebildikleri unsurun yüz ifadeleri olduğunu belirtmiştir. Navarro (2017)'ya göre, yüzümüz vasıtasıyla birçok değişik hissi yansıtabileceğimizden ve çocukluktan itibaren bazı hislerimizi ileten yüz ifadelerimizi saklamamız gerektiğini öğrendiğimizden dolayı, yüzde izlenen her

şey, bedenin geri kalan bölümünün verdiği sözsüz iletilerle karşılaştırılmalı, ona göre bir yorum yapılmalıdır.

Yüzde bulunan kaslar, ruhsal bir ifadeyi belirtme bakımından üç gruba ayrılır:

- Alında bulunan kaslar,
- Göz kapaklarında ve göz çevresinde bulunan kaslar,
- Ağız bölgesinde ve çenede bulunan kaslar.

Yüz ifadelerinden en anlamlı mesajlar, göz etrafında yer alan kas gruplarından edinilir (Altıntaş & Çamur, 2013; Baltaş & Baltaş, 2017).

Mutluluk hisleri yüze ve boyna yansımaktadır. Olumlu duygular; alındaki kırışık çizgilerin gerilmesinden, ağız etrafındaki kasların rahatlamasından, dudakların tamamıyla ortaya çıkışından (dudaklar sıkılmış veya gergin değildir), göz bölgesinin genişlemesinden anlaşılabilir. Mutlu olduğumuzda ve tam anlamıyla rahatladığımızda, yüz kasları gevşer ve başımız en korunmasız sayılan yer olan boynumuzu açığa çıkaracak şekilde yana doğru eğilir. Gerginliği anlatan yüz ifadeleri ise eş zamanlı olarak meydana gelebilir. Bunlar; çenede bulunan kasların gerilmesi, burun kanatlarının dikleştirilmesi, gözlerin küçültülmesi, ağızda titreme veya dudakların neredeyse görünmeyecek derecede birleştirilmesidir (Navarro, 2017). Schober (2000)'a göre de, bir kişinin yüz ifadesinden onun gergin olduğu anlaşılabilir.

Alın: Fiziksel ve ruhsal durumların en önemli göstergelerindendir. Alnın kırıştırılması, diğer yüz özellikleri ile beraber değerlendirildiğinde şaşkınlık, düşünceli olma, gerginlik, kaygı, korku ya da ilgi belirtir. Terlemiş olan alın; emeğin, yorgunluğun ya da kızgınlığın belirtisi olabilir. Geniş alın, ciddi olmanın ve olgunluğun işaretidir. Küçük ya da saçlarla örtülü bir alın, yaşça küçük görünme ve teklifsiz olma izlenimi verebilir (Cooper, 1987).

Kaşlar: Yüz ile ilgili ifadelerde etkili olan kaşlar, bir yüzü yumuşak ya da sert gösterir. Kalemle çizilmiş gibi ince olan kaşlar, bir kadına olduğundan daha olgun bir hava katar. Kemer tipli kaşlar, dramatik izlenim verir. Sık olmayan kaşlar, kadında veya erkekte yüze sert olmayan bir hava katar. Kaşların arasında yer alan dikey çizgi, yüze kaygılı bir anlam kazandırır. Kaşların hareketi ise farklı ruhsal durumları anlatır. Şaşkınlık, korku ya da bir şeyi fark etme esnasında kaşlarımızı yukarı kaldırırız. Kaygılandığımız, ilgilendiğimiz ya da sinirlendiğimiz anlarda aşağı indiririz (Cooper, 1987). Alnın ve kaşların kırışmasıyla oluşan kaş çatma davranışını; çoğunlukla endişeye kapıldığımızda, üzüldüğümüzde, bir şey üzerine yoğunlaştığımızda, tedirginlik hissettiğimizde, şaşkınlığa düştüğümüzde ya da öfkelendiğimizde yaparız. Bu davranışla ilgili bir başka ilginç nokta da, yaşlandıkça ve deneyimlerimiz arttıkça, alında daha belirgin kırışıklıklar görülmesi ve son olarak bu

kırıksıklıkların kalıcı olmasıdır. Nasıl ki olumlu ifadeler, gülümseme hatlarında uzun zaman içinde kalıcı kırışıklar oluşturuyorsa ve mutlu bir yaşamı gösteriyorsa; alnında kırışıklığı fazla olan bir kişinin de devamlı buna benzer davranışlar göstermesini gerektirecek, diğer insanlara kıyasla zor bir hayat geçirdiği düşünülebilir (Navarro, 2017).

Göz kapakları: Yüzün diğer yerlerine göre daha az ipucu veren kısmıdır. Göz kapakları genellikle tetikte, uyanık ve tabi olmayı gösterir. Kalın göz kapaklarına sahip olan ya da uykulu görünen kişiler; cesur, tez canlı olmayan, kontrollü kişiler olarak tanınırlar. Göz kapaklarını devirerek karşıdakine uzunca bir müddet bakmak, duygusal birliktelik isteğini belirtir. Gözleri tamamen açık insanlarda, genel bir masum olma ve merak ifadesi bulunur (Cooper, 1987). Kişi muhatabından sıkıldığında, anlatılanlara ilgisiz olduğunda veya karşıdakinden bir şekilde üstün olduğunu hissettiğinde, göz kapaklarını kapatarak ve birkaç saniye öyle bekleyerek tepki verir (Atahan, 2016).

Gözler ve bakış: Sözsüz iletişimde ilk ve en önemli araç, gözlerdir (Erol & Erol, 2015). Gözbebekleri, bağımsız hareket ettikleri ve vücutta bir odak noktası oldukları için, iletişim sinyallerinin en anlamlı olanlarını verirler (Atahan, 2016). Birçok duygu ve düşüncemizi gözlerimiz ile ifade eder ve karşımızdakini de gözlerimizle anlarız. Tüm dünyada kişiler, genel olarak çevresini %87 oranında gözleri ile, %9 oranında kulakları ile, %4 oranında da diğer organlarıyla algılamaktadır. Karşıdaki kişiye verilen mesaj görselliğe dayanıyorsa %87 oranında daha iyi algılanır (İzgören, 1998).

Gözler kalbin aynasıdır. Birinin sadece gözlerine bakılarak, onun birçok duygusu anlaşılabilir (Özkan, 2007). Cooper (1987)'a göre gözler “ruhun penceresi”dir. Karşılaşılan insanlardan ya “gözler kaçırılır” ya da onlarla “göz göze gelinir”. Ayrıca, insanların ne düşündükleri gözlerinden okunabilir. “Gözleri parlamak”, “gözlerine dik dik bakmak”, “gözlerinin ferî kaçmak”, “öldürecek gibi bakmak”, “gözleri yalan söylemek” vb. deyimler, gözler ile iletişim kurulabildiğini açıkça belirtmektedir (Özkan, 2007). Biriyle konuşurken gözlerinden bizi dinleyip dinlemediği, söylenilen şeyle ilgilenip ilgilenmediği, sıkılıp sıkılmadığı anlaşılabilir (Altıntaş & Çamur, 2013). İletişim sırasında göz teması kurmak, özellikle içinde bulunulan durumu algılamak, karşıdaki insanı etkilemek, etkilenmek ve karara varmak açısından önem taşır. Gözler, belli edilmek istenmeyen duygu ve düşüncelerin, yansıtılmak istenen iletinin aynası gibidir; yalansız ve gösterişsizdir. Görmeyi bilen gözler, insan yüzünde bulunan binlerce ifadenin şifresini çözebilir (Erol & Erol, 2015).

Konuşurken karşıdaki insanın yüzüne bakmak, o kişiyle göz teması sağlamak; muhataba duyulan saygının, duyulan ilginin göstergesidir. İletişim boyunca konuştuğu kişiyle geçirilen toplam zamanın üçte birinden daha az süre göz teması kuran biri, dürüst olmadığı ya

da bir şeyleri sakladığı izlenimi verebilir (Erol & Erol, 2015). Konuşurken dinleyicilerin gözlerine bakmak, özellikle yansıma alınabilmesi açısından önemlidir. Konuşurken duvarlara, eşyalara veya başka yerlere bakarak yapılan konuşmalar, hem oluşturmak istenilen etkiyi hem de yansıma alımını olumsuz etkilemektedir (Gökdağ, 2014).

Kişiler, iki sebepten göz teması kurmak istemezler: Birincisi, göz temasından kaçındıkları kişinin yanındayken kendilerini yeterince bilgili ve güçlü hissetmemeleridir. İkincisi ise, karşı tarafın bilmesini istemediği bir suçtan dolayı kendilerini suçlu görmeleridir (Özkan, 2007). Altıntaş ve Çamur (2013)’a göre, bakışlar kaçırılıyorsa bu; suçluluk, utanma veya yüzleşmek istememe anlamına gelir. Ayak uçlarına bakmak, alçakgönüllülük; yukarı bakmak, yardım talebi; sabit ve boş bakış, derin düşünme anlamlarına gelir. Babacan (2016)’a göre gözleri kaçırma, bir çeşit kabul etme anlamına geldiği gibi, “dik dik bakmak” da karşıdakini rahatsız edecek ölçüde kendini kabul ettirme çabası anlamındadır.

Bir iletişim sırasında göz teması, konuşulan kişiye bağlı olarak toplam sürenin %25’i ile %100’ü arasında değişir. Bu süre konuşurken azalır, dinlerken artar. Genellikle konuşma sırasında %40 ile %60 arasında gerçekleşen göz teması, dinleme esnasında %80’e kadar çıkabilir. Göz temasının az olması, yetersizliği ya da amaçsız olmayı ifade eder. Bakış süresi çok az ve kesik kesik olursa, çoğunlukla o insanın “göz boyayan, hilekâr” biri olduğu düşünülür (Cooper, 1987).

Göz temasının süresi, iletişim açısından oldukça önemlidir. Karşıdakinin gözlerinin içine uzun müddet bakan biri, iletişim kurma isteğini anlatırken; bakışın süresi, hangi kişinin daha yüksek bir statüde olduğunu gösterir (İzgören, 1998). Bakış süresinin uzunluğu, ilgi ve samimiyet göstergesidir. Yalan söylendiğinde, utanıldığında veya konuşulan kişiden hoşlanılmadığında kısa süreli bakış tercih edilir (Dutta, 20119). Riyakâr olan biri de, çoğunlukla bir başkasının gözlerine uzun süreli bakamaz (Atahan, 2016).

Okul yaşına gelen her çocuk, toplum içerisinde göz temasının nasıl olması gerektiğini öğrenir. Bu, bakışı belli bir andan fazla uzatmama alışkanlığıdır. Bu süre toplumdan topluma ve durumdan duruma değişmesine rağmen genellikle 1 saniyedir. Karşıdaki kişiye uzun süre bakmak “ahlâksız bakış süresi”ni kullanmak demektir. Göz temasını uzun tutarak birine ilgi gösterilebilir ya da gözdağı verilebilir. Karşı cinse olan ilgi de bakış süresi uzatılarak belirtilir. Kalabalık bir ortamdaki göz temasının en kırıncı şekli ise “karşıdaki kişinin önemsenmediği bakış”tır. Bu, sanki kişi orada değilmiş gibi bakmaktır (Cooper, 1987).

Cüceloğlu (2010)’na göre göz temasının süresi, toplumsal iletişimde önemli bir ileti verir. Bu ileti, toplumdan topluma ve her toplum içinde bir sosyal ortamdan başka bir sosyal ortama göre de farklılaşır. Göz temasının süresi, toplumsal konumu ifade eder ve kültürden

kültüre değişir. Mesela, Araplar göz göze gelmekten hoşlanmazlar. Japonlarda da göz temasının uzun tutulması saygısızlık anlamına gelir. Japonlar konuşma sırasında, birbirlerinin boyunlarına bakarlar. Hâlbuki Amerika’da ve Avrupa’nın birçok yerinde göz teması daha uzun sürer (Altıntaş & Çamur, 2013; İzgören, 1998).

Yüzün bakılan bölgesi, karşıdaki insanla olan iletişim hakkında önemli ipuçları verir. Yüzün bakılan bölümlerine göre bakış çeşitleri üçe ayrılır:

- a) Resmîyet bildiren bakış,
- b) İletişim bildiren bakış,
- c) Duygusal istek bildiren bakış.

Karşıdaki gözleriyle alnı arasındaki bölgesine bakıldığında kişi, muhatabına karşı mesafeli durması, fazla samimi olmaması gerektiğini anlar. Bu, resmîyet bakışıdır. İletişim bakışı, iletişim kurmaya açık ve ruhsal olarak rahatlatan bakış çeşididir. Karşıdaki insanla araya mesafe koymak istenmiyorsa, bu bakış kullanılabilir. Duygusal istek bildiren bakış, dudaklar ile göğüs arasında bulunan üçgen bölüme yapılan bakıştır. Çoğunlukla bakış dudaklara, çeneye ve özellikle boyna odaklanır. Bu bakış türü içgüdüsel olarak yapılır (İzgören, 1998). Resmî toplantılarda, özellikle iş görüşmelerinde, diğer kişinin alnında bir üçgen hayal edilip, gözler ciddi bir atmosfer yaratmak için bu alana yönlendirildiğinde, bakış göz seviyesinin altına düşmediği sürece, etkileşimin kontrolü elde tutulabilir. Sosyal bir atmosfer yaratmak içinse kişi, bakışını diğer kişinin göz seviyesinin altına indirmelidir. Bu tür sosyal karşılaşmalarda bakış, üçgensel bir alanda odaklanır. Bu alan, gözler ve ağız arasındadır. Samimi bakış için de gözlerin arasına ve çenenin altına odaklanılır. Yakın olunan kişilerle konuşurken bakış, gözlerin arası ve çene ile göğüs arasındaki üçgensel alandır (Atahan, 2016).

Gözlerle ilgili en çok ipucu veren yer, gözbebekleridir. İnsanlar birçok duyguyu gizleyebilirler ama gözbebeklerini kontrol edemezler. Çok hoşlanılan bir şey olursa, gözbebekleri %450 oranına kadar büyüyebilir. “Gözleri fal taşı gibi açılmak” deyimini aslında gözler için değil, gözbebekleri için söylenmiştir (İzgören, 1998). Schober (2000)’a göre, gözbebekleri, ışık kaynağından kaynaklanan sebeplerle olabileceği gibi duygusal sebepler nedeniyle de büyüüp küçülebilirler. Özkan (2007) ve Atahan (2016)’a göre, kişi heyecanlandığında gözleri dört kat büyür. Gözler, düşünceler hakkında bilgi verir. Kızgın veya olumsuz ruh hâli içine girme durumunda, göz bebekleri küçülür ve noktasal gözlere dönüşür. Karşıdaki kişiye olan düşmanlıktan dolayı meydan okumak isteyen bir kişi, gözlerini küçültür ve karşıdaki kişinin bakışlarını da uzun bir süre için karşılayabilir (Atahan, 2016). Karşı cinsten hoşlanan bir kişinin de gözbebekleri büyür ve parlaklaşır (İzgören, 1998). Parlak

bir ışığı veya bize doğru gelmekte olan şeyleri engellemek amacıyla gözlerimizi kısıyarız. Sinirlendiğimizde veya hoşumuza gitmeyen bir ses duyduğumuzda da gözlerimizi kısarak tepki veririz. Gözlerin kısılması veya gözbebeklerinin küçülmesi, bilinçaltından kaynaklanan bir durdurma davranışı olarak değerlendirilebilir. Bu durdurma hareketleri kaygı, memnun olmama, uyuşmazlık veya var olan bir tehdidi hissetme belirtisi olabilir. Ayrıca, gözbebeklerinin büyümesi veya küçülmesi, hisler ve olaylara bağlı olmadan, tıbbi durumlar ve bazı ilaçların etkisi ile de gerçekleşebilir. Bu hususlara dikkat etmezsek, doğru olmayan çıkarımlarda bulunabiliriz (Navarro, 2017).

Gözler aracılığıyla birçok duygu yansıtılabilir. Örneğin, erkekler yalan söylediklerinde genellikle gözlerini ovuştururlar (Dutta, 2011). Konuşma sırasında uzaklara dalmak, düşünceli olmanın işaretidir. Heyecan anında, sıkıntılı durumlarda, sinirler bozulduğunda ya da endişelenildiğinde gözler daha fazla kırpılır ve sakinleşmeyle birlikte bu oran da azalır. Birine yan gözle bakmak, o insandan kuşkulandığını veya söylediklerinin geçerliliğinin sorgulanmak istendiğini anlatır. Konuşma sırasında gözlere küçük bir temas, karşıdaki bireyin konuşulan konu ile ilgili olumlu olmayan düşüncelere sahip olduğuna dair önemli bir göstergedir. Gözün kapanması, kişinin kendisini tehdit altında hissettiğinde veya gördüğü şeyden hoşlanmadığında oluşan bir davranıştır. Göz kısıma, yumma veya perdeleme, beyni istenmeyen görüntülerden uzak tutmak ve diğer insanlara karşı olumlu olmayan duyguları yansıtmak için yapılan davranışlardandır (Navarro, 2017). Gözlüğün üstünden bakmak da, sorgulayan ve yargılayan bir bakış türüdür (Altıntaş & Çamur, 2013; Babacan, 2016).

Burun: Sözsüz iletişimde burun deliklerinin dışında burundan “okunacak” pek az husus vardır. Beklerken burun delikleri titrer, sabırsızken de açılır. Korku veya kızgınlık anında çoğunlukla burun delikleri açılır. “Kartal burun, keskin uçlu burun, yassı burun” gibi burun çeşitleri vardır; ancak bunların hepsi gerçek kişiliğe bağlı olmadan karşıdaki ile ilgili izlenime yardım eden bir ögedir (Cooper, 1987). Schober (2000)’a göre burun, tek başına gözler ve ağız gibi kesin bir anlatım gücüne sahip değildir. Bununla birlikte az da olsa burun aracılığıyla verilen bazı mesajlar da vardır. Burnu havaya kaldırıp yukarıdan bir bakış atma, karşıdakinin varlığını hiçe sayma, onu küçümseme ve hafife alma anlamına gelir. Bu hareket, karşıdaki kişinin sesini yükseltmesine, söylediklerini tekrar etmesine ve öfkelenmesine yol açar (Babacan, 2016). Burna dokunma, yalan söyleyen insanın ağzını kapatarak yaptığı koruma hareketinin bir başka şeklidir. Yalan söylemek, burunda bulunan hassas sinir uçlarının kaşınmasına neden olur. İnsanlar da burna dokunma hareketi ile bu kaşıntıyı gidermeye çalışır. Eskimolar, Maoriler ve Polonezyalılar selamlaşırken dostluklarını

belirtmek için burunlarını karşıdakinin yüzüne ve burnuna dokundururlar (Altıntaş & Çamur, 2013).

Dudaklar: Dudaklar, birçok duygu hakkında ipucu verebilir. “Dudak bükmek, dudak sarkıtmak, dudak ısırma” gibi birçok deyimde de bunu görebiliriz. İnsanların karakteri dudaklardan okunabilir. Dolgun dudaklar; her iki cinsi de yumuşak, sıcak ve çevreye karşı ilgili gösterir. İnce dudağa sahip olan kişiler daha güçlü, kararlı ve soğukkanlı olurlar; daha az duygusal görünürler. Çocuklar, bir duruma öfkeyle karşı çıktıkları zaman alt dudaklarını öne uzatırlar. Büyükler, dudaklarını kıvrarak somurtur; dudaklarını bükerek üstünlük taslarlar. Kızgınlık anında dudaklarımızı ısırırız, kaygıyla yalarız. Yaradıkları en önemli şey ise gülümsemektir. Gülümseme sıklığı, öğrenilebilen bir kültürel özelliktir. Amerika’nın bazı bölgelerinde, çoğunlukla güneyde, insanlar diğerlerinden daha çok gülümser. Ayrıca, bütün yüzlerin bir dinlenme hâli mevcuttur. Bu durum, yüzümüzün nötr yani ifadesiz olduğu ve duygusallık belirtmediği şeklidir (Cooper, 1987; Özkan, 2007). Karşıdaki kişi, dudaklarını birleştirerek neredeyse kaybolacak şekilde ağzının içine doğru çekiyorsa; bu davranış, onun endişe duyduğunu ve bir şeylerin yanlış gittiğini gösterir. Stres, endişe ya da sıkıntı durumunda genellikle dudaklar ağzın içinde tamamen kaybolur. Bunu beynimizin bize bir uyarısı olarak yorumlayabiliriz. Kendimizi karşıdakilere karşı kapatmamız ve vücudumuzun içine hiçbir şeyin girmesine izin vermememiz gerektiği yönünde bir uyarı. Dudakları büzme hareketini ise bir konu hakkında anlaşmazlık olduğunda ya da başka bir seçenek üzerinde düşündüğümüzde yaparız (Navarro, 2017). Özkan (2007)’a göre insan, ağzını sıkı sıkıya kapattığında “Ben bunu reddediyorum.” mesajını verir ve isteneni geri çevirir. Aşırı stresin olduğu zamanlarda, ağzın kuruması nedeniyle dudaklar yalanır. Bu fiziki ve normal bir durumdur. Ayrıca stresli durumlarda, kendimizi rahat hissetmediğimizde, sakinleşmek ve kendimizi yatıştırmak amacıyla da dudaklarımızı yalarız. Bir iş üzerinde yoğunlaştığımızda, özellikle o işte zorlandığımızda, dilimizi dudağımızın bir köşesinden çıkarırız. Sevilmeyen birine düşmanlığı yansıtmak için de dilin gösterildiği olur (Navarro, 2017).

Çene: Çoğunlukla kişisel gücün bir işareti olarak kabul edilen çenenin biçimi ve duruşu, edinilen izlenimin oluşmasına yardım eder. Kare ve köşeli çeneler güçlü olmaya işarettir. Yuvarlak çeneler ise sıcaklığı ve açık kalpliliği gösterir. Çıkıntılı çeneler, insanın saldırgan ve cüretkâr biri olduğu izlenimi yaratırken, içeri çekili çene ise alçakgönüllülüğü veya karakter silikliğini gösterir. Çeneyi kaplayan deri de bazı ipuçları verebilir. Çenenin altındaki veya yanındaki deri gevşek ya da sarkıksa, güçlü kişilik görünümünü azaltır; hatta karakter zayıflığı izlenimi verir. Kadınlarda ise bu özellik sevecen kişiliğin işareti olarak kabul edilir (Cooper, 1987). İnsanların, stresli veya kederli anlarda, çeneleri gibi burunları da

düşme eğiliminde olur. Çenenin düşürülmesi, yenilgiyi kabul etme, çekilme veya insanlardan uzak durmayı istemenin göstergesidir; olumlu olmayan hisleri yansıtmada da oldukça etkilidir. Bu hareketin tam tersi olarak, çenenin dışarı çıkması ve burnun havada oluşu ise kişinin kendine olan güvenini ve rahat oluşunu gösterir. Gözlemlenen kişinin konuşmalarıyla yüz davranışları çeliştiğinde, genellikle olumsuz ifadeler daha doğru ve samimi olur. Mesela “Seni gördüğüm için çok mutluyum.” diyen birinin çenesi gerginse, bu söz muhtemelen doğru değildir (Navarro, 2017).

Ten: Tenimizde gözlemlenen en önemli işaret, kızarmak ya da pembeleşmektir. Yüzümüzde kontrol edemediğimiz bu renk değişikliği, sıkıldığımız veya utandığımız zaman bizi ele veren bir delildir. Eğer güçsüzsek ve otoritemiz zayıfsa çoğunlukla kolay kızarıyoruz. Ten, renginden başka kalınlığı ve gerginliği açısından da bazı ipuçları verir. İnce deriye sahip olan kişiler; hassas, anlayışlı ve kibar olarak tanınırlar. Kalın derili insanlar, kontrollü ve inatçı kişilerdir. Gergin deri, güçlü olmanın işaretidir; hatta sinirli bir yapıyı da yansıtır. Kırıksıklık da yaygın olarak kabul edilen bir başka olumsuz özelliktir (Cooper, 1987).

Saç stilleri ve aksesuarlar: Saç stilleri, insanları değerlendirmede önemli rol oynar. Erkekler için bir genelleme yapılırsa, saç ne kadar kısa ise görünüş o kadar tutucudur. Bu tarz bir saç şekli, yeniliğe ve değişikliğe kapalı olmanın işareti sayılır. En tutucu stil ise asker tıraşıdır. Kadınlar içinse saç ne kadar uzun olursa, dişilik o kadar ön planda demektir. Erkekler gibi kadınlarda da saç ne kadar kısa olursa görüntü o denli tutucu olur. Saç rengi de insanların izlenimlerinde etkilidir. Sarışınlar toplumda daha fazla rağbet kazanır görünseler de, daha çok beğenilse de kumrallar daha otoriter kabul edilirler. Kellik, çoğunlukla erkeği daha güçlü ve otoriter gösterir. Bıyık, bir genci yaşından daha olgun gösterebilir. Çenedeki sakal, insanlarda genellikle olumlu bir etki yaratmaz. Bu tür bir sakal, en azından itina ile düzeltilmiş ve kısa olmalıdır (Cooper, 1987).

El ve kolların konumu: İnsanoğlunun elleri özeldir. Sadece elleri kullanarak yapılanlar açısından değil, iletişim yetenekleri bakımından da eller benzersizdir. İnsanoğlu elleriyle etrafındaki nesnelere dokunabilir, şekil verebilir; onları tutabilir, çizebilir, algılayabilir, ölçebilir. Ayrıca eller, duygu ve düşünceleri ifade etme açısından da inanılmaz bir güce sahiptir. Diğer canlı türlerinde, bu denli güçlü yetenekleri olan bir uzuv bulunmamaktadır (Navarro, 2017). Kollar ve eller, duyguları yansıtmaya bakımından yüzden sonra gelen uzuvdur (Altıntaş & Çamur, 2017; Cooper, 1987).

Ellerin dört ana bölümü bulunmaktadır: parmaklar, avuç içi, elin kenarı ve elin üstü (Cooper, 1987). Bu bölümler kullanılarak, yapılan konuşma desteklenip daha etkili hâle getirilebilir (Schober, 2000). Elle yapılan hareketler konuşma ile o kadar bütünleşir ki çoğu

kez telefonda konuşurken de bu hareketler yapılır (Altıntaş & Çamur, 2013). Ellerini kullanmadan konuşan kişi, tekdüze ve sıkıcı olur. Kişinin ellerini kımıldatmadan herhangi bir hissi veya düşüncüyü ifade etmesi neredeyse imkânsızdır (Baltaş & Baltaş, 2017). Schober (2000)'a göre ellerin de, en az bakışlar kadar etkili bir anlatım gücü vardır. El ve kolların hareketinden, bir kişinin nasıl davranacağını, ne düşündüğünü kestirmek mümkündür (Schober, 2000).

Eller, düşünceleri dile getirirken kullanılan en güçlü destekleyicilerdir. Tüm yaratıcılık onlarla sergilenir. Ellerle resim, heykel, yemek yapılır; düşünceler dünyaya eller aracılığıyla yansıtılır. Küçük bir dokunmanın yüzlerce hoş sözcükten daha etkili olduğu anlar vardır. El ve kolları iyi gözlemlemek, karşıdakinin düşünceleri hakkında önemli ipuçları verebilir. Ellerin üç temel konumu gözlenmiştir: dilenci, diktatör ve tehdit konumu. Dilenci konumu, karşıdaki kişilerle iletişimde bulunmak, onları ikna etmek için yapılan ve “Elimde gizlediğim bir şey yok, yalan söylemiyorum.” anlamına gelen olumlu bir hareket olarak bilinir. Konuşulan topluluğa el ve kolları açarak yaklaşmak, onlarla iletişime geçme çabasını gösterir. Karşıdaki kişiler de bu çabayı hemen anlar. Eller belin üst tarafında ve açık olursa, onlardan bir şey saklanmadığı hissettirilir. Dinleyiciler konuşan kişinin sözlerine inanır, ona güven duyar ve kucaklama hissini yaşarlar. Siyasetçiler, topluluk karşısında konuşurken bunu çok sık kullanırlar. Diktatör konum, otorite çağrıştıran bir harekettir. Herhangi bir tartışmayı sonlandırmayı ya da kargaşayı engellemeyi amaçlayan bir sunucu, bir arabayı durdurmak isteyen trafik polisi, birlikte çalıştığı milletvekillerini hâkimiyeti altına almayı amaçlayan bir parti başkanı, avuçların aşağı baktığı bu konumu tercih edecektir. Tehdit konumu ise anne babaların, büyüklerin, müdürlerin, öğretmenlerin, askerlerin tercih ettiği, insan beyninde tehdit algısına yol açan ürkütücü bir davranıştır (İzğören, 1998).

Eller, kişinin duygu ve düşüncelerini dile getirirken kullandığı en hassas ve etkili organdır (Baltaş ve Baltaş, 2017). İnsanların ellerini inceleyerek, ne iş yaptıklarını veya ne çeşit eylemlerde bulunduklarını anlamak zor değildir. Eller aynı zamanda kişinin kendisiyle ne denli ilgilendiğinin, bakımlı olup olmadığının da delilidir. Ayrıca eller, toplumsal kurallara nasıl yaklaşıldığının bir işaretidir. Eller bakımlı ya da kirli, tırnaklar manikürlü veya itici bir görünümde olabilir. Erkeklerde tırnakların uzunluğu, aykırı veya kadınsı bir izlenime sebep olurken; tırnak yeme alışkanlığı, kişiler tarafından gerginlik, sıkıntı veya güvensizlik belirtisi olarak algılanır. Başarılı televizyon programcıları, gösteri adamları, sihirbazlar ve insanları etkileyen konuşmacılar, sunumlarını ya da gösterilerini daha etkileyici kılmak veya dikkati bir başka yöne çekmek amacıyla beynin ellere odaklanmayı tercih eden doğal kabiliyetini ustaca

kullanırlar. Ayrıca kollar da rahat olma veya olmama, güven duyma ya da duymama ve diğerk duyğulara ait göstergeler bakımından çok etkili ifade araçlarıdır (Navarro, 2017).

Ellerle verilen en olumlu mesaj, avuç içinin iletişim kurulan kişi tarafından görüldüğü konumdur (Babacan, 2016). Geçmişten günümüze açık avuç, doğruluğu ve teslimiyeti simgelemiştir (Atahan, 2016; Özkan, 2007). İnsanlar yemin ederken avuçlarını kalplerinin üzerine yerleştirirler, bir mahkemede delil sunarken avuçlar açık olacak şekilde ellerini yukarı kaldırırılar veya tanıklık istendiğinde kutsal kitaplar üzerine ellerini koyarlar (Atahan, 2016). Baltaş ve Baltaş (2017)'a göre açık olan bir el, muhatabına içini gösterir. Böyle bir el, karşıındaki kişiye gizlediği bir şey olmadığını anlatır, samimiyet ve dostluk sunar, onu uyum ve anlaşmaya çağırır. Ellerini açarak düşüncelerini ifade eden bir kişi, kendisiyle zıt fikirde olan kişilere karşı da açık ve barışçıl bir tutum sergiler (Altıntaş & Çamur, 2013; Cooper, 1987). Tarihçiler, bu hareketin toplantıya silahsız geldiklerini gösteren insanlardan kaynaklandığını düşünmüşlerdir (Altıntaş & Çamur, 2013). İki elin avuç içleri karşıya bakıyorsa kişi, karşıdan geldiğini hissettiği gerçekte olmayan bir tehdidi engellemek veya kendisine yönelik bir eleştiriyeye kaşı çıkmak istiyor demektir (Baltaş & Baltaş, 2017).

Dikkatli olmak, çevrede olup biteni kontrol etmek, olayları yatıştırmak veya birilerini aşağılamak isteniyorsa, avuçlar aşağıya doğrudur. Elin tersi karşıdaki kişiye dönük ise, araya bir engel konmuş olur (Schober, 2000). Avuç içi aşağı bakan kimse, başkalarına karşı açık değildir, duygularını gizlemeye çalışmaktadır (Özkan, 2007). Dutta (2011)'ya göre, avuçları aşağıya çevirdiğimizde daha otoriter oluruz. Baltaş ve Baltaş (2013)'a göre de avuç içini aşağıya çevirmek, elin tersini yukarı veya karşıdakine göstermek, insanın iç dünyasını dışa kapadığının göstergesidir. Bu hareketi yaparak konuşan insanlarla anlaşmak zor olabilir. Çünkü bu tür kişiler, düşünceleriyle diğerk insanlarla aralarında hayalî bir duvar inşa ederler ve kendilerini her türlü uzlaşıdan uzak tutarlar.

Ellerin kenetli olması, genellikle bir olumsuzluğun, gerginliğin ve hayal kırıklığının habercisidir (Atahan, 2016; Babacan, 2016; İzgören, 1998). Parmakların iç içe geçmesiyle oluşan bu hareket, hissedilen stres ya da endişeye yönelik evrensel bir davranıştır. Birilerine olan güven duygusu kaybedildiğinde ya da zihne şüphe tohumları düştüğünde bu hareket yapılır. Kişiler ellerini kavuşturduğunda veya parmaklarını iç içe geçirdiğinde, özellikle de bu hareket belli bir fikir, olay veya değişime karşı çıkma amacıyla yapılmışsa, çoğunlukla gerginliği veya hissedilen güvensizliği gösterir. Hareketin dozu yükseldikçe parmaklarda, özellikle kuvvetin uygulandığı bölümlerde, kan çekilmesinden kaynaklanan ağarmış alanlar oluşur (Navarro, 2017). Ellerin birbirine kenetlenmesi, bulunulan ortamın ve ortamda bulunan kişilerin verdiği rahatsızlığın işaretidir. Hisleri dizginleyememenin ve küçük çapta sızıntıların

olduğunun belirtisidir (Altıntaş & Çamur, 2013; Babacan, 2016; Dutta, 2011). Ellerin daha yukarıda kenetlenmesi, yaşanan iç gerginliğinin, olumsuzluğun da fazla olduğunu gösterir (Babacan, 2013; Özkan, 2007). Atahan (2016)'a göre ellerin yüksekte tutulma seviyesi ile kişinin olumsuz ruh hâli arasında büyük bir ilişki vardır. Örneğin, elleri yüksekte kenetlenmiş bir kişi, elleri bir masanın üzerinde kenetlenmiş kişiden daha zor idare edilir. Avuç içlerinin çapraz biçimde birbirinin içine yerleştirilmesi ve parmakların öteki eli tutması ise olumlu bir harekettir. Sakinlik ve teslimiyet ifade eden bu harekette, insanın kendine temasının verdiği rahatlık vardır (Baltaş & Baltaş, 2017).

İnsan, dengesini kaybettiğinde veya kendini güvende hissetmediğinde, eli ile tutunabileceği bir dayanak arar. Eller, böyle anlarda gereksinim duyduğu desteği; çakmak, sigara, kalem, bardak ya da bir çantayı tutarak aramaya çalışır. Özellikle özgüveni düşük kişilerde, bir şeyleri tutma eğilimi çok fazladır (Baltaş & Baltaş, 2017). Yüz binlerce kişi tarafından izlendiklerini bildikleri için oldukça gergin olan televizyon sunucuları da, üzerlerindeki baskıyı ellerindeki cisme yansıtarak azaltmaya çalışırlar. Tutunacak dalı kalmadığında, kişi kendisine tutunur (Babacan, 2016). Kolların kavuşturulması, kişinin kendini savunmak için yaptığı bir harekettir. Ayrıca duyduğumuz şeye katılmadığımızda da bu hareketi yaparız (Altıntaş & Çamur, 2013; Atahan, 2016; Baltaş & Baltaş, 2017; Dutta, 2011; Schober, 2000). Sevilmeyen bir şeyden ya da kişiden uzak durmak mümkün olmadığında, çoğunlukla bilinçaltından gelen bir dürtüyle kollar set olarak kullanılır. Karşıdaki kişi de aniden kollarını birleştirip, elleriyle sıkı bir biçimde kollarını tutarsa, bu hareket, rahatsız oluşun göstergesidir. Defter veya kitabı göğüs hizasında tutmak da aynı duruma örnektir (Navarro, 2017). Baltaş ve Baltaş (2017)'a göre, insanlar kendilerini gergin veya duygusal bakımdan tedirgin hissettiklerinde kollarını birleştirirler. Bununla birlikte kolları birleştirme, kişinin ebeveynlerinden beklediği kucaklanma, sarılma gereksiniminin kendisi tarafından giderilmesidir. Kişi büyüdükçe kollarını birbiri üzerine atmaya daha eğilimli olur. Bu, gelen bir tehlikeye veya düşmanca duruma karşı kalkan olarak kullanılan; sinirli, olumsuz veya savunma mesajı veren bir jesttir (Atahan, 2016). Navarro (2017)'ya göre, üzüldüğümüzde ya da korktuğumuzda kollarımızı kapatırız. Ayrıca kişi yaralandığında, tehdit altında olduğunda, suiistimal edildiğinde, endişelendiğinde de kollarını göğsünün etrafını saracak biçimde kapatır. Bu hareket, insanın meydana olan ya da hissedilen bir tehdit karşısında korunmasını sağlayan, hayatta kalmayı amaçlayan bir tepkisidir. İzgören (1998)'e göre kişi, yabancı olunan bir mekânda özellikle de ayakta ise kollarını birleştirir, kendini kapatır ve savunmaya hazırlanır. Böylelikle karşıdakilerle arasına bir engel koyar. Kürsü arkasından konuşmak, oturuluyorsa bacak bacak üstüne atmak, bardak veya kalemi iki elle tutmak da aynı amaca yönelik hareketlerdir. İnsanlar sadece konuşma sırasında değil,

kendilerini tehlikede veya küçük düşürülmüş hissettiklerinde de kollarını vücutlarının önünde kavuştururlar. Seçkin kişiler ise bu hareketi, kendilerini ele vermemesi için çantalarını, kol saatlerini veya manşetlerini düzeltme şeklinde yaparlar (Schober, 2000). Kol kavuşturma, meydan okuma anlamına da gelebilir. Bu hareketin en güzel örneklerini köşe yazarlarının, yazdıkları yazının arkasında ve mücadeleye hazır olduklarını gösteren fotoğraflarında görürüz (Babacan, 2016). Eğer eller, kolları sıkıca sarmışsa kırılması zor bir savunma var demektir. Eller kolları kavramış ve başparmaklar da yukarı bakıyorsa, savunma ile birlikte “Mücadele edebilirim.” mesajı verilir (İzgören, 1998). Kollar bağlı kaldıkça kişinin olumsuz yaklaşımı devam edecektir. Bu jesti kırmak için etkili ve oldukça basit bir çözüm -kişi nesneyi almak için uzandığında kollarını açması gerekeceğinden- ona bir kalem veya kitap uzatmaktır (Atahan, 2016). Kolların bağlanması jesti, sıkılmış yumruklarla desteklendiğinde, artmış olan iç gerginliği ile birlikte fiziksel saldırıya hazır düşmanca bir tutumu gösterir (Altıntaş & Çamur, 2013; Atahan, 2016; Baltaş & Baltaş, 2017). Bu hareketin tersi olarak vücudun iki yanında sarkmış olan kollar ve eller, insanın büyük bir hayal kırıklığı yaşadığı ve dış dünya ile ilişkiye girmek istemediği anlamına gelir. Bütünüyle pasif bir izlenim veren bu hareketle birey hislerini düşük omuzlar, kollar ve ellerle ifade eder (Baltaş & Baltaş, 2017).

Elin yüzü örtmesi çoğunlukla olumsuzluk, kaygı, yalan veya şüphe belirten bir işarettir. Hayal kırıklığı yaşandığında da el, yüze dokunur. Elin çeneyi okşaması, karar verme aşaması ile ilgili konuya yoğunlaşma arzusunun belirtisidir. İşaret parmağı beyni gösterdiğinde ve el yanağa dayalı olduğunda da aynı istek bulunmaktadır. İşaret parmağını dudaklara değdirmek, insanın muhtemelen dile getirmek ve eklemek istediği bir husus olduğunu gösterir. Bu tarz bir dinlemede olumsuz bir fikir bulunmaz, genellikle insanda katkı sağlama düşüncesi bulunur. Ancak, dile getirip getirmeme arasında bir ikilem yaşanmaktadır. Eğer negatif bir fikir bulunuyorsa, tüm el ağzı örter ve başparmak da yukarıyı işaret eder (İzgören, 1998). Yalan söyleyen kişilerin ellerini yüzlerine götürme ve yüz çevresine değdirme sayısı artmaktadır (Babacan, 2016; Baltaş & Baltaş, 2017). Elin ağzı kapatması, yalan söylendiğinin işareti olabilir. Kişi bu hareketiyle ya kendisinin yalan söylediğini gösteriyordur ya da karşısındaki kişinin yalan söylediğini düşünüyordur (Dutta, 2011; Özkan, 2007). Kişiler yalan söylediklerinde vücutlarında bazı değişimler meydana gelir. Terleme, kızarma, kekeleme gibi. Küçük çocukların yalan söylediğini, iki eli de kullanarak ağzı kapatma hareketinden kolaylıkla anlayabiliriz. Biraz daha büyüyünce, 18 yaşına kadar, ağız tek elle kapatılır. Yaş ilerledikçe ise kişiler daha profesyonel olurlar, söylenen yalan da kolayca anlaşılmaz. Erkeklerin yalan söyledikleri zaman gözlerini ovuşturdukları gözlenir (İzgören, 1998).

Elleri ovuşturma, karşıdaki insandan bir şeyler beklendiğini gösterir (Altıntaş & Çamur, 2013; Atahan, 2016; Dutta, 2011). Elleri hızlı ovuşturmak, karşıdakinin menfaatini düşünmeyi gösterir; elleri yavaş ovuşturmak ise kendi çıkarını düşünmeyi gösterir (Altıntaş & Çamur, 2013; Özkan, 2007). İzgören (1998)'e göre, ellerin birbirine sürtünmesi hızlı bir biçimde yapılıyorsa beğenme, bekleme ya da ısınma amaçlıdır. Yavaş yapılıyorsa olumsuz beklentinin işaretidir. Atahan (2016)'a göre, avuçlarınızı birbirine çok yavaş sürterseniz karşıdaki insan sizin hilekâr veya üçkâğıtçı olduğunuzu düşünebilir. Avuç açma hareketi veya avuçları birbirine yapıştırarak hamur yoğurur gibi ileri geri oynatma hareketi, beklemenin bilinen en yaygın jestlerindendir. Bekleme, hareketlerimizin sayısını ve hızını da arttırır. İnsan adeta yerinde duramaz. Hızlı ve derin bir soluk alış da genellikle beklemeyi ifade eder (Cooper, 1987).

Parmakların birleştirilmesi, yani kule şeklinde eller, hissedilen aşırı güveni işaret eden önemli hareketlerden biri olarak değerlendirilir. Bu harekette parmak uçları karşılıklı olarak birbirine dokunur fakat kenetlenmez. Özellikle yüksek konumdaki kişilerde (yönetici, avukat, hâkim, doktor gibi), kendilerine ve sahip oldukları statüye duydukları güven nedeniyle, parmakların birleştirilmesi gündelik bir davranış hâline gelmiştir (Atahan, 2016; Navarro, 2017). İzgören (1998)'e göre, bu hareket daha çok “Ben biliyorum.” anlamındadır. Eller böyle yapıldığında karşıdaki kişi, içgüdüsel olarak sizin konu ile ilgili bazı şeyleri bildiğiniz duygusuna kapılacaktır. Bu hareketi genellikle genel müdürler, yöneticiler çalışanlarına karşı; profesörler ise öğrencilerine karşı yaparlar. Astın üssüne karşı bunu yapma şansı yoktur.

Kullanılan en saldırganca davranışlardan biri, birini parmakla işaret etmektir. Bu, dünyanın her tarafında olumsuz çağrışımları bulunan bir harekettir (Navarro, 2017). Eli sıkarak işaret parmağını havaya kaldırmak, konuşmaya otoriter ve baskın bir hava verirken (Baltaş & Baltaş, 2017); işaret parmağıyla birini göstermek, onu tehdit ettiğimiz ve statü olarak üstte olduğumuz anlamına gelir (Babacan, 2016). Elin kenarı ile yapılan jestler, karate darbeleri gibi çok güçlüdür. Kabul edilmeyen bir fikir, el dışı doğru savrulularak belirtilir; yumruğun kenarı ile masaya vurulur (Cooper, 1987). Ellerle yapılan bir diğer saldırganca jest, yumruktur (Altıntaş & Çamur, 2013; Baltaş & Baltaş, 2017; Özkan, 2007). Cooper (1987)'a göre sıkılı bir yumruk, gücün evrensel sembolüdür. Pakistan'da ellerin yumruk yapılarak başkasına doğrultulması, küfür anlamı taşımaktadır (Altıntaş & Çamur, 2013).

El sıkışma, sarılmanın yumuşatılmış hâlidir (Cooper, 1987). Bu hareket, ellerin silahsız olduğunu göstermek için kaldırılmasıyla başlayan, çok eski zamanlara dayanan bir harekettir (Özkan, 2007). Birinin elini sıkmak; arkadaşlığın, samimiliğin, selamlaşmanın, tebrik etmenin, aynı fikirde olmanın ve elveda demenin dünyaca bilinen bir işaretidir.

Tokalaşmayı hakkıyla yapmak önemlidir çünkü dostane bir ilişki kurmanın önemli unsurlarından biri bu harekettir. Bu fiziksel temasta hafızalara kazınan etki, ilk izlenimleri oluşturur ve eğer kötü tokalaşırsa kötü bir izlenim bırakılır (Atahan, 2016). Navarro (2017)'ya göre, tokalaşmak genellikle bir başka insanla kurulacak ilk -bazen de tek- temas olacaktır. Uygulanan güç, tokalaşmanın ne kadar sürdürüldüğü ve tokalaşma şekli, karşıdaki insanda bırakılan ilk izlenimi etkileyebilir. El sıkışmayla üç önemli mesaj verilir: hâkimiyet, edilgenlik ve eşitlik (Baltaş & Baltaş, 2017; Dutta, 2011; Özkan, 2007). El sıkıştığımızda, karşımızdakine onunla eşit olduğumuzu -en azından bir ölçüde- göstermiş oluruz (Dökmen, 2017).

El sıkma biçimi, insanın kişiliğini ortaya koymasından önemlidir. Güvenli ve dengeli bir el sıkışma, ellerin dik olarak ve avuçların birbirini tamamen kavramasıyla oluşur. Böylece, her iki insan da varlığını karşısındakine tam olarak hissettirmiş olur (Baltaş & Baltaş, 2017). Üstünlük bildiren el sıkışma ise karşıdaki kişiye göre avuç içinin yere dönük olduğu şekildedir (Baltaş & Baltaş, 2017; Dutta, 2011).

Tokalaşma hareketinin süresi, kişiler arasındaki yakınlığın derecesini gösterir. Normal bir el sıkışma 2-3 saniye içinde biter. Bundan daha uzun süren bir tokalaşma, taraflar arasında özel bir bağın işaretidir (Baltaş & Baltaş, 2017). Genellikle dünyanın her yerinde insanları selamlamak için eller kullanılır ancak el sıkışmanın nasıl, ne kadar süre boyunca ve ne şiddette olması gerektiği toplumdan topluma değişir (Navarro, 2017).

İletişimi güçlendiren bir el sıkışma için karşılıklı göz temasının sağlanması gereklidir. Bu hareket, insanları birbirine yaklaştıran samimi bir davranıştır (Özkan, 2007). İki el kullanarak el sıkışma da aynı anlama gelmekte, içtenlik ve güven bildirmektedir (Altıntaş & Çamur, 2013; Dutta, 2011).

İnsanları rahatsız eden el sıkma biçimleri de vardır. Bunlardan biri, karşısındakine sadece parmakların ucunu vererek yapılan el sıkmadır; diğeri ise İngilizlerin “ölü balık” dedikleri el sıkma şeklidir. Güvensiz ve endişeli insanlar, bu şekilde el sıkırlar. Bir başka rahatsızlık yaratan el sıkma biçimi ise, güç denemesi yaparak el sıkmadır. Bu, karşısındakine kişiyi gücünü göstererek etkileyeceğini zanneden kişilerin yaptığı ve olumsuz duygu uyandıran bir harekettir (Baltaş & Baltaş, 2017; Dutta, 2011).

Mutlu olduğumuz zamanlarda, kollarımızı kasmadan serbest bir şekilde, hatta neşe ile hareket ettiririz. Heyecanlandığımızda kol hareketlerimizi kısıtlamayız. Aslına bakılacak olursa, insanın doğal eğilimi yerçekimine karşı gelecek şekilde kollarını yukarı, kafanın üzerine kaldırmaktır. Kendini güvensiz bir konumda ve güçsüz hisseden kişi ise yerçekiminin ağırlığını kaldıramıyormuş gibi görünür, farkına varmadan kol hareketlerini kısıtlar. Kolların

açılması, kişinin rahat olduğunu ve üstünlük sağlamak istediğini gösterir. Uysal ve uyumlu bir kişi, kollarını geriye doğru çekerken, kuvvetli veya kızgın insanlar daha çok alanı kontrol edebilmek amacıyla kollarını olabildiğince açarlar. Kolların donması yani kol hareketlerinin kısıtlanması da önemli ipuçları verir. Bu davranış; anne babaları, öğretmenleri, komşuları, akrabaları veya arkadaş çevresini, çocuğun suistimal edilmiş olması ihtimaline karşı uyarmalıdır (Navarro, 2017).

İnsanların bulunduğu ortamda hâkimiyetlerini göstermek veya konuşulması gereken konular olduğunu göstermek için kullandığı etkili bir davranış, kolların kırılarak ellerin belde durmasıdır. Sözsüz olan bu harekette, kollar “V” biçiminde kırılır ve eller bel kısmına yerleştirilir (Navarro, 2017). İzgören (1998)’e göre bu hareket, genel bir saldırıya hazırlanmanın ya da mücadeleye hazır olmanın göstergesidir. İş hayatında ise bu, daha üst kademelere gelmeyi gözüne kestiren bir kişinin duruş şeklidir. Öğretmenlerin de sınıf içinde disiplin sağlamak için kullandıkları bu duruş, meydan okuma ve güç gösterisi yapma olarak algılanabilir (Babacan, 2016).

Kişinin bir avucu, diğer elini arkasında tutuyorsa, güven ve üstünlük mesajı algılanır. Askerî personel, devriyedeki polisler, okul bahçesinde dolaşan bir okul müdürü vb. kişiler, bu hareketi sıkça yaparlar. Bu jest, gergin durumlarda da kişinin rahatlamasına yardımcı olur (Atahan, 2016; Babacan, 2016; Özkan, 2007). Elleri arkada birleştirip gövdeyi ön plana çıkarmak, bulunulan ortamda konum olarak kendini üstte gören birinin ilk yaptığı hareketlerdendir. Kişi, bu duruşuyla adeta “Buranın sahibi benim, ben daha üst bir konumdayım.” mesajını verir. Ebeveyn anlayışlı öğretmenler de, varlıklarını vurgulamak için bu hareketi bilinçsizce de olsa sık sık yaparlar (Altıntaş & Çamur, 2013; Babacan, 2016; Navarro, 2017). Bu davranışı yapan bir kişi “Lütfen bana yaklaşma, dokunulmak istemiyorum.” demek istiyor da olabilir (Navarro, 2017). Ellerini arkasında birleştiren birey, karın ve göğüs gibi bütün güçsüz bölgelerini açıkta bıraktığı için, kendini çok kuvvetli ve tamamen güvende hissediyordur. Bu nedenle bu hareket, kesinlikle kendine güvenin ve üstünlüğün göstergesidir. Bununla birlikte bir elin öteki eli bilek altından ya da üst bir noktadan tutuşu; yaşanmış olan bir gerginliğin, sıkıntının, olumsuzluğun ve kendini kontrol etme çabasının işaretidir (Atahan, 2016; Baltaş ve Baltaş, 2017; İzgören, 1998).

Kişi arkasına yaslanarak ellerini ensede birleştiriyorsa, hâkimiyetin kendisinde olduğu mesajını iletir. Rahatlık ve üstünlük göstergesi olan bu davranış, aynı zamanda iş yerlerinde hiyerarşiyi de gösterir (Navarro, 2017). Bu hareketi yapan bir insan, ilgilendiği alanındaki üstünlüğünü ve hiçbir şekilde tartışma kabul etmeyeceğini diğer bireylere açıkça ilan

etmektedir (Baltaş & Baltaş, 2017). Babacan (2016)’a göre bu jest, merkezi açık hâle getirir. Böylece karşıdaki kişiye açıkça meydan okunur.

Kişinin harekete geçmek için hazır olduğunu gösteren en yaygın saldırgan jestlerden biri, ellerini kalçalarına koymasıştır. Bu duruşu tercih eden biri, amaçlarına ve hedeflerine ulaşmak için tetiktir. Bu nedenle, bu jسته aynı zamanda “başarı duruşu” da denir (Atahan, 2016; Dutta, 2011).

Ellerin arkada kavuşturulması üstünlük belirtirken; elin bileği vücudun ön kısmında yakalaması, saygı ve çekinme anlamına gelir (Baltaş & Baltaş, 2017; Özkan, 2007). İnsanlar kendilerini zayıf, güvensiz ve savunmasız hissettiklerinde ellerini önde birleştirirler (Babacan, 2016; İzgören, 1998). Tutan el, diğeri üzerinde yukarılara doğru çıktığında kişinin kızgın olduğunu ve bileğinin üzerinden elini tutan kişiye göre kendini daha fazla kontrol etmeye çalıştığını belirtir. Bu jest, genellikle uzun süre beklemeleri istenen pazarlamacılar da görülür (Atahan, 2016).

Toplum içinde kendine dokunmanın ve çevresindekilerle iletişimi azaltmanın en kolay ve güvenilir yöntemlerinden biri de -özellikle erkekler için- elleri cebe sokmaktır (Baltaş & Baltaş, 2017). Konuşurken bir eli cebe sokmak, özellikle konuşmacılar için, dinleyiciler üzerinde büyük bir üstünlük sağlar (Babacan, 2016). Özkan’a (2007) göre yalan söyleyen kişi, ellerini ve kollarını daha az kullanmak için cebine saklar. Parmaklarıyla gömlek ve boyun arasındaki boşluğu genişletmeye çalışan birinin; daraldığı, açık havaya ve geniş alana gereksinim duyduğu, kısaca zor durumda olduğu anlaşılır (Baltaş & Baltaş, 2017).

Bir konuyu ilgiyle dinleyen, anlatılanlara odaklanan kişiler, genellikle bir ellerini kapalı olarak yanakta tutup, işaret parmağını da şakağa doğru kaldırır (Babacan, 2016; Baltaş & Baltaş, 2017). Karşılıklı iletişim sırasında elini kulağına götüren kişi de, karşıdaki kişinin söylediklerini ilgiyle dinlemekte olduğu mesajını verir (Dutta, 2011). Kişinin eliyle çenesini tutması, karar verme aşamasında olduğunu belirtir (Baltaş & Baltaş, 2017). Söz konusu hareket, çene tutularak ve parmaklarla ağız kapatacak biçimde yapılırsa, anlatılanlara karşı eleştirel düşünceler taşındığı ve söylenecek bir şeylerin olduğu anlamına gelir (Babacan, 2016).

Parmakların bir çatı oluşturacak şekilde ağız önünde birleştirilmesi, kendine güven duymayı ve üstünlük duygusunu anlatır (Schober, 2000). İnsanlar başparmaklarını kaldırdıklarında da bu hareket, kendilerine duydukları güvenin veya içinde bulunulan koşullarda rahat olduklarının bir göstergesidir. Aynı anlama gelen başparmağın ceketin dışında olduğu davranışı ise genellikle yüksek statü sahibi bireyler yaparlar (Navarro, 2017). Başparmakların kullanımı aynı zamanda karakter güçlülüğü, ego, üstünlük ve saldırganlık

ifade eder (Altıntaş & Çamur, 2013; Dutta, 2011). Karşıdaki birey (çoğunlukla de bir erkek) diğer parmaklarını dışarda tutup, başparmağını cebine sokarsa; bu hareket, düşük güven göstergesi olarak değerlendirilebilir (Navarro, 2017).

Kişi bir karar verirken, eli çenesine gider ve çenesini ovmaya başlar. Eğer olumsuz veya eleştirel düşünceleri varsa başparmağı çenesini desteklerken, işaret parmağı yanaktan dikey olarak yukarıyı işaret eder (Altıntaş & Çamur, 2013; Atahan, 2016; Babacan, 2016). El yanağa dokunmaktan öteye geçip yorulan başa destek olmaya başlamışsa, dinleyenlerin ilgisinin kaybolduğu, canının sıkıldığı ve uyumaya niyetlendiği anlaşılır (Atahan, 2016; Babacan, 2016; Baltaş & Baltaş, 2017). Parmakların masaya vurması ise sıkıntı işareti değil sabırsızlık işaretidir. Bir kişi, diğer insanın söylediklerini duymak istemiyorsa, ellerini kulaklarının etrafında gezdirir veya kulağının üzerine koyar. Boyun kaşıma da belirsizlik ile şüphe göstergesidir ve genellikle “Anlattıklarınıza katıldığımı zannetmiyorum.” diyen bir kişi tarafından kullanılır. Eğer kişi, kulak memesini çeker veya bütün kulağı öne doğru bükerek kulak deliğini kapatırsa, yeteri kadar duyduğu veya konuşmak isteği mesajını verir (Atahan, 2016).

Bacaklar ve ayaklar: Bedenin en dürüst parçası ayaklardır. Kişinin gerçeğe en yakın duygularını ortaya koyan yer burasıdır. Bu sebeple de düşünceleri veya duyguları anlamak amacıyla bakılacak ilk yer, ayaklardır. Genel olarak belimizin alt tarafında yer alan eklem hareketleri, dikkatle gözlem yapan biri için güvenilir ve kesin bilgileri verir. İnsanlar karşıdakini aldatmak ve gerçek duygularını gizlemek için daha çok yüzlerini kullanırlar; ancak bacak ve ayaklarda bunu çoğunlukla başaramazlar. Tedirginlik, gerginlik, korku, kaygı, tedbirli olma, can sıkıntısı, acelecilik, sevinç, hüznün, acı, utanma, naz, alçakgönüllülük, gariplik, güven, boyun eğme, bunalım, yorgunluk, rol yapma, zevke düşkünlük ya da kızgınlık gibi duygular bacak ve ayakların davranışlarıyla dışa vurulur (Navarro, 2017). Schober (2000)’a göre, bacaklar ve ayaklar kafadan uzak olduğu için, bu uzuvların bildirdiği mesajlar kontrol altında tutulamaz.

İnsanlar çatışma yaşadıkları anlarda, yalnızca daha güvenilir bir durumda olmak için değil, aynı zamanda daha fazla alanı kontrol altında tuttuklarını göstermek amacıyla da bacaklarını açma hareketini yaparlar. Deneyimli bir beden dili gözlemcisi için bu hareket, belirgin bir sorun veya muhtemel bir problemin olduğuna dair güçlü bir ipucu vermektedir. Bu baskın duruş, açık bir mesaj iletir: “Yolunda gitmeyen, sıkıntı veren bir şey var ve ben bununla başa çıkmaya hazırım” (Navarro, 2017). Cooper (1987)’a göre bacakları açarak durmak, erkeksi bir mesajdır. Bacakları birleştirmek ise bayanlara özgüdür. Ayaklarını sandalyeden ileri uzatıp bacaklarını açarak oturan kişi, bu hareketi ile kendine olan güvenini,

durumdan memnun olduğunu ve saklayacak bir şeyi olmadığını gösterir (Altıntaş & Çamur, 2013; Baltaş & Baltaş, 2017). Fakat ayakların çok ileri uzatılması, kişinin kendi sınırlarını genişletme isteğinin ve saldırganca bir davranışın belirtisidir (Altıntaş & Çamur, 2013).

İnsanların otururken bacaklarını konumlandırma şekilleri de yorumlanabilir. Gergin ve sıkıntılı durumlarda bir erkek, ayak bileklerini dizlerinin dibinde üst üste getirir. Kadınlar ise aynı hareketi oturdukları koltuğun altında yapar (Cooper, 1987). Ayaklar çarpı işareti verdiğinde, olumsuz bir tavır veya söylenmek istenmeyen bir problem var demektir. Hoşnut olunmayan ve gergin bir ortam varsa, açıklanmayan bir sıkıntı, baş edilemeyen bir problem yaşanmaktaysa, ayakların bu şekilde bir çarpı işareti çizdiği gözlenir (Altıntaş & Çamur, 2013; Babacan, 2016; Dutta, 2011; İzgören, 1998). Ayakları kavuşturmak, daha çok erkeklere özgü bir harekettir. Bununla birlikte sandalyenin kollarına veya kendi dizimize sarılıp destek alıyorsak, olumsuz duygu, korku ve endişeleri gizlemeye çalışıyoruz demektir (Baltaş & Baltaş, 2017). Ayak parmaklarının içeriye doğru kırılması veya ayakların kenetlenmesi, kişinin kendini güvende hissetmeyişinin, tehdit altında ya da gergin oluşunun bir göstergesidir. Bazı kişiler bu hareketi biraz daha abartarak, ayaklarını oturdukları sandalyenin bacaklarının arkasına dolayarak yapmaktadır. Bu da, kişinin bir sebepten ötürü tedirgin olduğunu, bulunduğu durumdan hoşnut olmadığını, söylemek istediği şeyleri söyleyemediğini işaret eden, sınırlayıcı ve donma tepkisiyle ilişkili bir harekettir (Altıntaş & Çamur, 2013; Baltaş & Baltaş, 2017; Navarro, 2017).

Oturan bir insanın bacak bacak üstüne atışı da sözsüz iletişim açısından önemli mesajlar iletebilir. Kişiler yan yana oturduklarında, bacaklarının yönüne bakılarak aralarındaki ilişki hakkında yorum yapılabilir. Bu kişilerin arası iyiye, bacaklardan üstte olan, karşıdaki kişiyi işaret edecektir. Diğer taraftan, karşıdaki kişinin konuştuğu konudan hoşlanmayan biri, bacaklarının yönünü değiştirir ve uyluklarını bir bakıma set olarak kullanır. Kişilerin oturma ve bacaklarını atma şekillerinde bir uyum varsa, o ilişkide de bir uyum var demektir (Navarro, 2017). Cooper (1987)'a göre bacak bacak üstüne atmak, hazır bulunmamanın ve mutabık olmamanın göstergesidir. Bacak bacak üstüne atma jesti, aynı zamanda olumsuz bir tavır veya savunma tutumunu gösterir. Ancak kolların bağlanması, bacak bacak üstüne atmaya göre daha fazla savunma belirten bir davranıştır (Altıntaş & Çamur, 2013; Atahan, 2016; Dutta, 2011). Baltaş ve Baltaş (2017)'a göre bacak bacak üstüne atmak; olumsuz, kendini korumaya alan bir tavrın ve yükselmiş olan iç gerginliğinin göstergesi olabileceği gibi, iletişimdeki incelik ve saygıyı da yansıtır. Kişinin bacak bacak üstüne atıp üstteki bacağı sallaması ise sıkıcı bir konuşmaya tahammül ettiğini ve bıkkınlık hissettiğini gösterir (Özkan, 2007). Kişi bir tartışmada veya kavgada işbirliği yapmayan bir

tutumuna sahipse, rekabet belirten Amerikan şekli (4) bacak uzatma jestini yapar ve üste attığı bacağı her iki eliyle sımsıkı tutarak kendini sert, üstün, kararlı ve inatçı biri olarak gösterir (Atahan, 2016; Baltaş & Baltaş, 2017; Dutta, 2011; Özkan, 2007). Kişinin her iki ayağını masaya koyması ise üstünlük göstergesi olup sahiplik iddiasında bulunduğu anlamına gelir (Atahan, 2016).

Karşıdaki kişi ile sosyal bir ilişki veya işbirliği içinde olan birinin ayakları, muhatabının ayak hareketlerini yansıtmalıdır. Bedeni size dönük olmasına rağmen ayakları başka yönü gösteren kişinin bu hareketi, onun bulunduğu ortamdan bir an evvel uzaklaşmak isteğinin belirgin bir işaretidir. Aynı zamanda, kişinin konuştuğunuz konu üzerinde ilgisizliğini, konunun ayrıntılarına inme konusunda isteksizliğini ya da bağlantısızlığını gösteriyor olabilir (Navarro, 2017). Baltaş ve Baltaş (2017)'a göre, ayak uçlarının dönük olduğu yön, kişi ne söylerse söylesin, gerçek zihinsel ve duygusal enerjisinin dönük olduğu yöndür. Oturmakta olan bir kişi, her iki eliyle dizlerini kavradığında da bu duruş, toplantıyı bir sonuca bağlayıp gitmek istediğini gösterir (Navarro, 2017).

Neşeli ayaklar, aşırı güvenin işareti olup insanın kafasına koyduğu şeye ulaştığını veya avantajlı bir duruma geçtiğini gösterir. Bu hareketi, sabırsızlık ve bekleme anlamına gelen hareketli bacaklarla karıştırmamak gerekir. Ayakların hafifçe hareket ettirilmesi, gerginliğin ve sıkıntının işareti olurken; tekme atarcasına sert ayak hareketleri, istenmeyen bir durumla bilinçaltında süren devamlı bir mücadelenin göstergesidir. Ayaklarını veya bacaklarını sürekli oynatan biri kişi, aniden durursa bu, dikkate almamız gereken önemli bir işarettir. Bu hareket, genellikle bireyin ruhsal sıkıntı yaşadığını veya kendine yönelik karşıdan gelen bir tehdit hissettiğini gösterir. Bu duruşa “donma tepkisi” de denir. İlk insanlardan modern insana kadar gelmiş olan donma tepkisi, hissedilen bir tehdit ya da tehlike anında ilk savunma hattımızı oluşturmaktadır. Donma tepkisinin gündelik yaşamımızda çok daha ince belirtilerini görebiliriz. Hırsızlık yaparken yakalandıklarında, kimi zaman da yalan söylediklerinde bazı insanlarda donma tepkisi izlenebilir. Bu tepki tehlikeyi önlemede yetersiz kalırsa ya da seçilecek en mantıklı yöntem değilse (mesela, tehlike çok yakındaysa) beynin kişiye vereceği ikinci tepki, kaçmak ve kurtulmak olur. Bu hareketin amacı, tehlike kaynağından uzaklaşmak veya en azından onunla aradaki mesafeyi açmaktır. Günümüz dünyasında ise insanlar istenmeyen birey veya olaylardan uzaklaşmak amacıyla “kaçamak” davranışlar gösterirler (Navarro, 2017).

Bacak duruşlarının yorumlanabilen diğer bir biçimi de yürüyüştür. Duvar tarafından yürümek; kişinin girişken olmadığı, güvensiz ve korkak olduğu izlenimini oluşturur. Saldırgan, özgüveni yüksek ve baskın kişiler, kaldırımın ya da koridorun ortasından

yürüyerek diğer kişilerin kendilerine yol vermelerini isterler. Yaylanarak yürüyen insanların ise gayretli ve yüksek enerjili oldukları öne sürülür (Cooper, 1987). Mutlu ve heyecanlı olunan zamanlarda, sanki havada süzülüyormuş gibi yürünür. Yer çekiminin, bu keyifli anlarda hiçbir anlamı ve etkisi yokmuş gibi görünür. İnsanlar, kendilerini çok iyi hissettikleri böyle anlarda, hoplayıp durmak ya da her adımda zıplayarak yürümek gibi çocuklara özgü davranışlarda bulunurlar (Navarro, 2017). Özkan (2007)'a göre insanlar üzerinde olumlu etki yaratan ve özgüveni fazla olan bir yürüyüş, sırtın ve başın dik tutulduğu, ellerin ise rahatça sallandığı yürüyüş şeklidir.

Bir mekâna girildiğinde oturmak için seçilen yer, sözsüz iletişim açısından önemlidir. Genellikle kapıya yakın yerlerde oturanların özgüvenleri düşüktür. Buna karşın, ev sahibine ve merkeze yakın yerleri seçen kişilerin özgüvenleri yüksektir. İnsanlar, ön sıralarda kendilerini savunmasız hissederler. Kişinin önünde bulunan koltuk ve diğer dinleyiciler doğal bir korunma duvarıdır. Bu nedenle, dolu olmayan bir salonda dinleyiciler, öncelikle orta sıralardan başlayarak salonu doldururlar. Karşı karşıya oturmak rekabeti ifade ederken, yan yana oturmak işbirliğini ve olumlu duyguları anlatır. İlgi duyulmayan kişilerden de mümkün olduğunca uzakta oturulur (Altıntaş & Çamur, 2013).

Beden dilinde önemli bazı davranışlar.

Gülümseme: Gülümseme olumlu, etkileyici bir ifade tarzıdır ve selamlamanın da başta gelen unsurudur. Kör ve sağır çocuklardaki gülümseme yeteneği, öğrenme ya da taklit etme olmadan gelişmiştir. Yani bu, doğuştan gelen bir davranıştır (Altıntaş & Çamur, 2013). Gülümseme; karşıdaki insanı konuşurken rahatlatmasının, motive etmesinin yanı sıra karakteri tanıma bakımından da önemli bir kaynaktır. Bununla birlikte, gülümsemek bazen olumsuz mesajlar da verebilir. Kişi gülümserken aslında başka şeyler düşünüyor ve planlıyor olabilir (tıpkı şempanze gibi). Şempanze de gülümser ama tehdit etmek için (Babacan, 2016).

Dokunma: Birçok durumda duygularımızı kendimize ya da başkalarına dokunarak yansıtırız. Bazı dokunma hareketleri önemli işaretlerdir. Bazıları ise faydasını ve anlamını yitirmiş yapmacık tavırlardır (Cooper, 1987). Dokunmayı, hislerimizi anlatan bir ölçüt olarak düşünebiliriz. Sevdiğimiz şeylere yakın olup dokunmak ve sevmediğimiz varlıkları ise en az bir kol mesafesi uzakta tutmayı tercih ederiz (Navarro, 2017). İzgören (1998)'e göre dokunmak, sözsüz iletişimde oldukça etkili ve önemlidir. Bir tokalaşma ile karşıdakinin olumsuz olan fikirlerini olumluya çevirme ihtimali oldukça yüksektir. Dokunma, bir insana kısaca “Benim için değerlisin, senin yanındayım.” düşüncesini hissettirir. Hiçbir söz, bu düşüncüyü, dokunma gibi kısa yoldan ve etkili şekilde ifade edemez (Altıntaş & Çamur, 2013).

Karşımızdaki insanla samimi bir ilişki kurmanın en etkili yöntemlerinden biri, bu bireyin koluna, dirseği ile omzu arasındaki bölgeye, dokunmaktır. Çocuklara da sevgi dolu bir şekilde dokunmak, onların kendilerini güvende hissetmelerini sağlar (Navarro, 2017). Yapılan araştırmalar sonucunda, yalnız yaşayan kalp hastalarının, evlerinde hayvan besleyip onlara dokundukları takdirde, kalp krizi geçirme risklerinin azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yetimhanelerdeki bebeklerin daha sık kucağa alınıp sevilmesi durumunda, ölüm oranlarda düşme olduğu gözlenmiştir (Altıntaş & Çamur, 2013). Ayrıca kişiler arası ilişkilerde (kadın-erkek, ebeveyn-çocuk veya sevgililer arasında) ilişkinin ne boyutta olduğunu kavramak amacıyla dokunmanın boyutuna ve sıklığına bakmak çok önemlidir. Bir ilişkide sıkıntı olduğunu veya ilişkinin koptuğunu gösteren önemli işaretlerinden biri, dokunma miktarındaki ani düşüştür (Navarro, 2017).

İnsanın kendi bedenine dokunması, gergin olunan durumlarda kişiye rahatlık verir (Altıntaş & Çamur, 2013; Baltaş & Baltaş 2017). Böyle anlarda kişilerin kendilerini rahatlatmak amacıyla yaptıkları davranışlar incelendiğinde genellikle aşağıdaki yedi hareketin tekrarlandığı izlenmiştir:

1. çeneye dayanmak,
2. saçlarla oynamak,
3. yanağa yaslanmak,
4. ağza dokunmak,
5. şakağa yaslanmak,
6. elleri cebe koymak,
7. kollarla vücuda sarılmak.

Saçlarla oynamak ve kolları vücuda sarmak, çoğunlukla kadınlara; şakaktan destek almak ve elleri cebe koymak ise genellikle erkeklere has bir harekettir (Baltaş & Baltaş, 2017).

Kişi olumsuz, stresli bir durum yaşadığında yüzüne, başına, boynuna, omzuna, koluna, eline veya bacağına dokunarak kendini yatıştırmaya çalışır. Bu davranışlar sorunlarını çözmesine yardımcı olmaz, fakat en azından çözüm sırasında kişinin sakin kalmasını sağlar. Diğer bir ifadeyle, kişiyi sakinleştirir. Erkekler böyle durumlarda yüzlerine dokunurken; kadınlar boyunlarına, kıyafetlerine, takılarına, kollarına veya saçlarına temas etmeyi seçerler. Gerginliğe karşı yapılan en genel ve belirgin yatıştırıcı davranışlardan birisi, boyna dokunmak veya boynu okşamaktır. Diğer işaretlerle birlikte, kişi yalan söylediğinde veya önemli bir bilgiyi sakladığında hissettiği tedirginliğin işaretidir bu. Bazıları parmaklarıyla boyunlarının arka kısmını ovup yavaşça masaj yaparken, bazıları da boynun yan taraflarını veya çenenin

hemen alt kısmındaki bölgeyi okşar. Bu bölge, sinir uçları bakımından zengin olduğundan, okşandığı takdirde kan basıncını ve nabzı düşürerek bireyin sakinleşmesini sağlar. Yüze dokunulması ya da yüzün okşanması, stresli durumlarda sıkça yapılan yatıştırıcı diğer bir davranıştır. Ayrıca alnı ovma, dudaklara dokunma, dudakları ovuşturmak veya yalamak, baş veya işaret parmaklarıyla kulak memesini çekmek veya bu alana masaj yapmak, yüzü veya sakalı okşamak ve saçlarla oynamak gibi jestlerin hepsi, stresli bir durumda kişinin teskin olmasına yardımcı olabilir. Bazı kişiler de yanaklarını şişirip yavaşça nefes vererek kendilerini yatıştırırlar (Navarro, 2017).

Bazen dokunulan şey, herhangi bir eşya da olabilir. Örneğin masaya dokunmak ve avuç içleri masaya gelecek biçimde elleri yerleştirmek, hâkimiyet ve güç gösterisi izlenimi verir (Babacan, 2016). Atahan (2016)'a göre, kişi bir nesneye dokunduğunda, o nesne vücudunun bir parçası olur. Bu durum, kişinin o eşya üzerinde bir hakkı olduğunu gösterir.

Dokunma şekli ve sıklığı, kültürden kültüre değişiklik gösterir. Akdeniz, Güney Amerika ve Arap ülkelerinde dokunma, iletişimin ve toplumdaki sosyal uyumun vazgeçilmez bir ögesi olarak kabul edilmektedir (Navarro, 2017). Bununla birlikte Türkler, batı toplumlarına kıyasla, duygularını iletme için dokunma unsurundan daha fazla yararlanan bir millettir. Birbirini öpme, kolları veya sırtı tutma, Türk toplumundaki insan ilişkilerinde sıkça kullanılan temas öğeleridir (Baltaş & Baltaş, 2017).

Aynalama: Birbirleriyle iyi anlaşılan kişiler, iletişim süreci boyunca vücut duruşlarıyla birbirine benzerler, aynı hareketleri ve duruşları kullanırlar. Bu kopyalama; arkadaşlar, aynı statüde olanlar ve evli çiftler arasında oldukça yaygın bir durum olup, karşılıklı sevgi ve anlaşmayı belirtir (Atahan, 2016; Özkan, 2007). Karşıdaki kişinin beden hareketlerine uyumlu olarak hareket etmenin diğer bir adı da “yansıma”dır (Cooper, 1987). Ses tonunun, adımların, duruşun, hatta nefes alıp verişin karşıdakiyle uyumlu hale getirilmesi, olumlu izlenim verme şansını artırır (Babacan, 2016). Bir topluluk karşısında konuşma yapmadan bir dakika önce gülümsendiğinde, herkesin gülümsemeye başladığı görülür. Surat asılıp, kollar kavuşturulduğunda ise; aynı tepki biraz sonra dinleyicilerde yakalanır (İzgören, 1998).

Yansıma, başarılı bir konuşmanın anlamlı bir göstergesidir. Genellikle dinlediğimiz kişinin hareketlerine kendi hareketlerimizi uydurmaya çalışırız. Hareketlerin temposunu kim kontrol ediyorsa, daha yüksek mevkide olan kişi veya sözsüz iletişimin lideri odur (Cooper, 1987). Aynalama hareketleri bazen sözsüz bir meydan okuma anlamına da gelebilir (Atahan, 2016).

Karşı cinsi etkileme davranışları: Kıyafete çekidüzen vermek, her iki cins için de karşı cinsi etkileme amacının ilk işaretlerindendir (Atahan, 2016; Cooper, 1987; İzgören, 1998). Bir

erkek böyle bir durumda ceketini, gömleğini, kravatını, yakasını, pantolonunu, kemerini, saçlarını, -varsa bıyığını- düzeltir veya omuzlarından sanal tozları siler. Kadınlar ise saçlarını, kıyafetini düzeltip genellikle omuz üzerinden yan bakarak saçlarını arkaya atarlar. Her iki cinsten ortak olan diğer bir etkileme davranışı, bedenin dik konuma getirilmesidir. Ayrıca kadınlar da erkekler gibi, samimi şekilde bakmaktan ve bakış zamanını arttırmaktan hoşlanırlar (Atahan, 2016; Baltaş & Baltaş, 2017; Dutta, 2011).

Kadınların karşı cinsi etkileme davranışlarındaki göstergeler, erkeklerinkinden daha fazladır. Böyle anlarda erkekler, başlarını gururlu ve emin bir biçimde yukarı kaldırırken; kadınlar karınlarını içeri çekip, başlarını dik tutarlar. Ellerinin tersiyle ağızlarını kapatıp öksürmeleri de, bu anlama gelen önemli bir işarettir. Kadına özgü bir diğer etkileme davranışı da bileğin bükülerek avuç içinin karşı cinse gösterilmesidir (Baltaş & Baltaş, 2017; Cooper, 1987; Dutta, 2011).

Sesin kullanımı: Ses; tonu, yüksekliği, rezonansı ve temposuyla duyguların, verilen mesajın en önemli aktarıcısıdır. Mutluluktan hüzne, samimiyetten tereddüde kadar bütün duygular, sözcüklerin ciddiyeti ve önemi, sesin bu özellikleri ile aktarılır. Kişinin kendini mutlu hissettiği zamanlarda sesi canlı, üzgün hissettiği zamanlarda ise cansız olur (Altıntaş & Çamur, 2013; Özkan, 2007).

Sesin doğru kullanımı, iletişimi güçlendiren önemli bir etkidir. Yapılan tonlamalar, konuşma sırasında bırakılan boşluklar, iletişimin basit ama son derece etkili araçlarıdır (Gökdağ, 2014). Sesin kontrol edilmesi küçük yaşlardan itibaren öğrenilir. Yeni doğan bebekler, binlerce farklı ses çıkarabilirler. Ancak altıncı aydan itibaren, bu sesler çoğunlukla ana dillerinin sesleriyle sınırlı kalır. Sesler; soluk, fonasyon (ses çıkarma), rezonans ve telaffuzun birleşmesiyle meydana gelir (Cooper, 1987). Hatırlanan sesler genellikle hoş olmayan seslerdir; çünkü etkili bir ses, doğru bir telaffuz ve vurgu, hedefine ulaştığı için insanlar tarafından fark edilmez ve hatırdan da kalmaz (Altıntaş & Çamur, 2013).

Sesin ilk özelliği, tonudur. Ses tonlarımız, kullandığımız cümlelerin anlamına göre farklılaşır. Düz cümlelerin başı, soru cümlelerinin ise sonu, düşük ses tonuyla biter (Cooper, 1987). Babacan (2016)'a göre, ses tonu bir müzik gibidir ve insan ruhunu doğrudan etkiler. Seyircisi iyi, coşkulu olan takımların maçlarda daha istekli oynaması, savaşlarda askerlerin bağırarak düşman üstüne saldırması, dövüş sporlarında sporcuların rakibine saldırırken naralar atması, mehter marşı gibi marşların insanları ölüme giderken bile motive etmesi, ses tonunun etkisine dair bazı örneklerdir.

Sesin ikinci niteliği, yüksekliğidir. Sözcükleri anlamlı hâle getirmek amacıyla sesin yüksekliğini değiştirmek, anlamı kontrol edebilmek açısından çok faydalıdır. Yüksek sesle

konuşan insanlar güçlü, sinirli ve hırçın sayılır. Yüksek ses, anlatılan konuya dinleyicinin dikkatini çekmek ve ilgiyi artırmak açısından yararlıdır (Cooper, 1987). Condrell ve Bough (2000)’a göre sesi yükseltmek ve alçaltmak, noktalama işaretleri kullanmaya benzer.

Monoton bir ses tonu, konuşmayı sıkıcı hâle getirir. Bu sebeple sesin kalınlığı ve yüksekliği zaman zaman değiştirilmelidir. Vurgu yapmak istenilen yerlerde ses yükseltmeli, gizli bir şey söyleneceği zaman alçaltılmalıdır (Dutta, 2011; Özkan, 2007). Yüksek ses, hızlı konuşma ve etkili bir vurgu, heyecan ve isteği ifade ederken; düşük ses ve vurgu eksikliği ilgisizliği gösterir. Sevinç, istek, öfke, gerginlik, çekingenlik, memnun olmama, kararlı olma veya kararsızlık gibi duygular sesin çeşitli şekillerde değiştirilmesi yolu ile yapılabilir. Alçak ses tonu, erkeklerde kararsızlık ifade ederken; kadınlarda duygusallık belirtisidir. Yüksek ton, erkekte sinirlilik; kadında ise duygusallık göstergesidir (Altıntaş & Çamur, 2013).

Rezonans, sesin üçüncü niteliğidir. Bu özellik olmazsa ses genizden gelir. Rezonans kanalları, üşütme nedeniyle ya da iltihaplanmayla tıkanabilir. Böyle bir durumda, yavaş yavaş ve sözcüklerin üstüne tek tek basarak konuşmak, etkili konuşmada işe yarayacaktır (Cooper, 1987).

Sesin son özelliği ise tempodur. Hızlı ya da yavaş, akıcı ya da duraksayarak konuşabiliriz. Akıcı ve sürekli konuşmalara televizyondaki reklamlar örnek olarak gösterilebilir. Duraksayarak konuşma, yapılan konuşmaya tiyatromsu bir hava katar. Ancak bu duraklama abartılırsa, uzun sürerse konuşmaya olan ilgi dağılabilir. Sesin cümle sonlarında azaltılması ise inandırıcılık izlenimini bozar. Güvenilir olmanın en iyi yolu, konuşmanın sürekliliğini kontrol altında tutmaktır. İyi seçilmiş duraklamalar, uygun jestlerle desteklendiğinde, kişinin düşünen, dikkatli ve dürüst bir konuşmacı olduğu algısını yaratır. İnandırıcı olmak, güvenilir olmaktan farklıdır. İnandırıcılık, mesajın hızı ve akıcılığıyla ilgilidir (Cooper, 1987).

Çok hızlı konuşma veya çok yavaş konuşma da etkili bir iletişim için uygun değildir. Heyecanlı bir şey anlatıldığı zaman konuşma hızlı olur, ciddi bir şey söylerken yavaşlar (Özkan, 2007). İnsanlar dakikada yaklaşık olarak 125-225 sözcük söylerler. Konuşan kişi, bu hızın üst sınırında konuşursa, dinleyenler ondan şüphelenmeye ve sıkılmaya başlar ve doğal olarak tepki gösterir. Tipik bir dinleyici, yavaş konuşan konuşmacı ile daha iyi iletişim kurar. Ancak, bu yavaş konuşma da abartılmamalıdır. Önemli noktaları vurgulamak, farklı düşünceleri net bir sesle açıklamak gerekmektedir (Atahan, 2016).

İnsanlar konuşmalarına bazen anlamsız sözcükler de ekler. “şey” ve “yani” sözcükleri bunların en yaygın olanlarıdır. “şey” sözcüğü esneme gibi bulaşıcıdır. Bir insan bu sözcüğü çok kullanırsa, bir süre sonra çevresindeki kişiler de kullanmaya başlar. Anlamsız sözlerin

diğer şekilleri, tekrarlar ve sözcük atlamalarıdır. Dil sürçmesi de ifade kıtlığının bir başka türüdür. Anlatımdaki tekrarlar ve atlamalar kadar, fazladan katılan sözcükler de iletişimi bozar. Konuşmaya çok sayıda anlamsız sözcük katılırsa inandırıcılık zedelenir. Sinirlenince ve heyecanlanınca “anlamsız” seslere (eee, mmm gibi) daha çok başvurulur. İnsanlar bunu genellikle kendilerine düşünme zamanı kazandırmak için yaparlar (Cooper, 1987).

Sesin kültürel bir boyutu da vardır. Örneğin; Türkler ve Araplar genellikle yüksek sesle, Fransızlar hızlı, İtalyanlar kavgacı gibi konuşurlar (Altıntaş & Çamur, 2013). Ayrıca küçük çocuklar, büyüklere göre ses farklılıklarını daha iyi algırlar (Schober, 2000).

Okulun ve sınıfın fiziki şartlarının sözsüz iletişim açısından önemi.

Bulunulan yerin fiziksel özellikleri, bir başka deyişle büyüklüğü, rengi, biçimi, aydınlatma durumu, ısı, sessizliği, boş ya da dolu oluşu, ortamdaki insan sayısı gibi özellikler, o mekân içindeki iletişimi etkiler (Altıntaş & Çamur, 2013).

Verilen eğitimin niteliğini ve verimliliğini artırmak, şüphesiz eğitim örgütleri olan okulların en temel amaçlarından biridir. Bunun sağlanabilmesi için donanımlı öğretmenlere, eğitim bilimciler ve yöneticilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bunlar sağlanırken, eğitim ortamlarında fiziksel düzenlemelere gidilmeli, eğitim öğretimi düzenleyecek tedbirler alınmalı ve planlamalar yapılmalıdır. Aksi takdirde, fiziksel olarak sorunlu bir eğitim ortamından yüksek seviyede başarı beklemek hayalcilik olur (Akbaba & Turhan, 2016).

Nitelikli bir eğitim, birçok unsurun yanı sıra, eğitim öğretimin yapıldığı mekânların fiziksel ve psikolojik koşullarıyla da doğrudan ilgilidir. Eğer nitelikli bir eğitim hedefleniyorsa, doğru mekânlarda, doğru şartlarda, doğru araç ve gereçlerle öğrencilere bilgi sunulmalıdır. Öğrenciler, okulda uzun süre vakit geçirirler. Bu sürenin yaklaşık dört saati sınıfta geçmektedir. Bu çok önemli zaman diliminin nitelikli bir eğitim ortamında değerlendirilmesi, gerek öğrenci davranışlarını, gerekse öğrenci ile öğretmen arasındaki iletişimi daha olumlu bir şekilde etkileyecektir (Çetin & Çetin, 2014; Sönmez, 1999). Babacan (2016)’a göre sınıf; sınırlı, dar bir alandır ve kaçacak fazla yer de yoktur. Bu sınırlı alanı, insanların kendilerini güvende hissedecekleri ve tedirgin olmayacakları bir biçimde düzenlemek, dersin verimini artırır.

Sınıfın fiziki ve sosyal durumu, öğrenci davranışlarını doğrudan etkiler. Sınıfın öğrenci yoğunluğu bakımından büyüklüğü, öğrencilerin oturma biçimi, sınıfta bulunan araç gereçlerin düzeni ve yeterliliği, ısı, ışık, gürültü, temizlik, duvarların rengi gibi unsurlar, sınıf ortamındaki fiziksel değişkenlerdir. Kişinin içinde bulunduğu mekân, hareketlerini birçok

açından etkiler. Öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci ilişkileri de büyük ölçüde bu fiziksel değişkenlerden etkilenir (Akar, 2014).

İyi bir sınıf ortamında,

- dinlendirici ve rahatlatıcı renkler olmalı,
- havalandırma yeterli bir biçimde yapılmış olmalı,
- çağın gereksinimlerine uygun araç gereçler olmalı,
- yazı tahtası, sıra, masa ve sandalyeler öğrencilerin fiziksel özelliklerine göre ayarlanmış olmalı,
- araç gereçler öğretimi engellemeyecek şekilde yerleştirilmiş olmalıdır (Ağaoğlu, 2014).

Eğitim ortamlarının gerekli konfora sahip olması, hem öğretmen hem de öğrenci açısından önemlidir. Dersliklerin görsel konfor açısından yoksun bir yapıda olması; öğrencilerde algılama yanılgıları, başarısızlık, göz bozukluğu, baş ağrısı, yorgunluk, sinirlilik gibi fizyolojik ve psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle her basamaktaki, özellikle ilkokullardaki, eğitim yapılarının mimari tasarımında görsel konforun sağlanmasına özen gösterilmelidir (Çetin & Çetin, 2014). Amaçlanan çağdaş eğitime ulaşmak amacıyla bir adım daha ileriye gitmek isteniyorsa, mevcut okul binalarının da fiziksel eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir (Akbaba & Turhan, 2016).

Dar mekânlarda dinleyiciler tartışmacıdır ve kontrol edilmeleri zordur (Cooper, 1987). Bu nedenle sınıftaki öğrenci sayısı arttıkça, öğretmenin verimliliği de azalır (Cüceloğlu, 2010). Kalabalık sınıflarda, öğretmen-öğrenci iletişimi azalmaktadır. Bu tür sınıflar, öğretmen ve öğrenciye küçük grup etkinlikleri için daha az imkân sağlamaktadır. Kalabalık sınıflarda sınıf yoğunluğu, öğrencilerin mahremiyet hislerini olumsuz etkilediği için istenmeyen bazı davranışların oluşmasına ve disiplin sorunlarının yaşanmasına da yol açmaktadır (Çetin & Çetin, 2014).

Okullarda mümkün olduğu kadar doğal havalandırma kullanılmalıdır. Bu imkânın olmadığı yerlerde ise yapay havalandırma sistemlerinden yararlanılmalıdır. Normal dersliklerde havanın, saatte beş kez değişmesi gerekmektedir (Çetin & Çetin, 2014).

İnsan gözü, çevredeki ışık ortamına uyum sağlayacak şekilde yaratılmıştır. Doğal yapısı gereği de farklı ışık kaynaklarına ve şiddetine uyum sağlayabilmektedir. İyi bir ışıklandırma, erken yorulmayı önlemekle birlikte odaklanmayı da sağlayarak iş verimini artırır. Gün ışığına yakın bir aydınlatma, iyi görmeyi sağlar. Kötü aydınlatma ise yorgunluğu artırdığı gibi odaklanmayı zorlaştırır ve insanları psikolojik olarak yıpratır. Bu yüzden

öğretim ortamlarında ışığın dağılımına, şiddetine ve rengine dikkat edilmelidir. Renklerin insan psikolojisi üzerindeki etkisi herkes tarafından bilinmektedir. Çok açık ve parlak renklerle boyanmış sınıflarda, ışık olması gereken düzeyden daha fazla yansıyacak ve gözü rahatsız edecektir. Koyu renkler ise sınıfta boğucu ve karanlık bir ortam oluşturabilir. Sınıf içinde renk düzenlemesi yapılırken, sınıfın gün ışığı alma durumu dikkate alınmalıdır. Açık pembe, yeşil ve mavinin tonları okullarda en çok tercih edilen renklerdir. Ayrıca sınıflarda tavan yüksekliği de kontrol edilmelidir (İdeal yükseklik 3 metredir). Ses emici yüzeyler oluşturulmalı, yerler halı ile kaplanmalıdır (Akbaba & Turhan, 2016).

Eğitim ortamının ısı ve nem değerleri de öğrencilerin odaklanmalarında önemli bir etkidir. İnsan vücudu, çevresine uyum sağlayabilmek için ısınısını sürekli olarak kontrol altına almaya çalışır. Çok sıcak bir havada vücut terleyerek soğur, soğuk bir havada ise cilt hücrelerinde bulunan mitokondri yoğun bir şekilde çalıştığı için sürekli ısı üretmeye çalışır. Her iki durumda da vücut tam olarak rahat değildir ve titreme gibi tepkiler verir. Sınıf ortamı için en ideal sıcaklık 17-23 derece olarak kabul edilmektedir. Bu oran, insan bedeninin sağlıklı bir biçimde çalışması için ortalama bir sıcaklıktır. Ayrıca havadaki nem oranının da çok yüksek ya da düşük olması, rahat çalışmayı engelleyen faktörlerdendir. Nem, vücudun ideal sıcaklığa ulaşması için verdiği tepkileri yavaşlattığından, vücut daha uzun süre rahatsızlık hissedecektir (Akbaba & Turhan, 2016).

Dersliklerdeki mobilya, eğitimin temel unsurlarından biridir. Türkiye’de, hâlâ geleneksel eğitim anlayışına bağlı olarak, dersliklerde sıra düzeni uygulanmaktadır. Hâlbuki sınıflardaki mobilya, değişen kullanım amacına uygun olarak taşınabilme ve farklı gruplamalar yapılabilme niteliğine sahip olmalıdır. Bununla birlikte bu yapılar planlanırken, öğrencilerin fiziki özellikleri belirlenmelidir. Mekânlar ile mobilyalar arasındaki boyutsal oranların muhafaza edilmesi esas olduğundan, sınıfın ortamı ile mobilyaları tasarlanırken bu hususlar göz önünde tutulmalıdır. Halı ve sünger kaplı koltuklar ile döşenmiş olan sınıflarda sesler fazla yankılanmazken, tahta sıra ve masalardan oluşan bir sınıfta fazlaca yankılanır. Kalabalık sınıflarda yankı fazla olmaz fakat böyle sınıflarda da uğultu ve gürültünün önüne geçmek çok güçtür. Gürültü; istenmeyen, insanı oldukça rahatsız eden, çevre kirliliği oluşturan sestir. Eğitim ortamlarında bu sorun daha belirgindir. Gürültünün insan üzerinde neden olduğu olumsuzlukların birikme özelliğine sahip olduğu bilinmektedir. Bu olumsuzluklar, psikolojik rahatsızlıklardan, işitme kayıplarına kadar birçok hastalığa neden olmaktadır. Gürültü nedeniyle dersliklerde konuşmanın anlaşılabilirliğinin azalması, çabuk yorulma, dikkatin dağılması gibi sıkıntılar oluşur (Çetin & Çetin, 2014). Bu nedenle sınıflarda

gerekirse ses düzenekleri kullanılmalı, okullar gürültülü yerlerden uzakta inşa edilmelidir (Akbaba & Turhan, 2016).

Sınıfın sosyal durumu da sözsüz iletişim bakımından önemlidir. Sınıftaki öğrenciler, toplumun farklı kesimlerinden gelmiş, farklı ortamlarda yetişmiş olabilirler. Öğrenciler okul dışında olduğu gibi sınıf içinde de yeni bir sosyalleşme süreci ile karşı karşıyadır. Bu süreçte öğrenciler, sınıfta ve okulda uyulması gereken kuralları öğrenir, sınıf toplumunun bir üyesi olurlar. Böylelikle bir sınıf kültürü oluşur. Bu kültür, okul kültürünün alt alanı olup öğrenciler arasında geçerli olan değerleri, normları, sembolleri belirtir. Dolayısıyla öğretmen, sınıfı oluşturan öğrencilerin farklı bazı değer, alışkanlık ve davranışları edinmiş olarak okula geldiklerini unutmamalı; öğrencilerde istedik davranışlar oluşturarak bunları ödüllendirmeli, istenmeyen davranışları ise ortadan kaldırmaya çalışmalıdır (Akar, 2014).

Sınıf ortamında eğitim araçları,

- olumlu düşünmeyi artırarak psikolojik doyum sağlar,
- etkin katılım fırsatı yaratır,
- bireysel ve grup çalışmalarına imkân vererek eğitim ortamını renklendirir,
- unutkanlığı azaltıp öğrenmeyi sürekli kılar,
- öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağlar,
- öğrenme hızını ve pratikliği artırır,
- kuramsal bilgiyi destekler (Çetin & Çetin, 2014).

Eğitim öğretim açısından öğretmenin rolü.

Eğitimin öncelikli hedefi, öğrencinin kendi ilgi ve yeteneklerini keşfetmesine yardımcı olarak yeteneğinin olduğu alanlarda kendisini geliştirmesine imkân sağlamak, belirli süreçlerle bireyi yaşama hazırlamaktır (Göçer, 2016). Eğitimde başarıyı elde etmek için eğitimin tüm öğelerinin yeterli niteliğe ve donanıma sahip olması gerekir. Eğitimin birçok ögesi bulunmaktadır. Bu öğelerden en önemlisi öğretmendir (Taşkaya, 2012). Cüceloğlu ve Erdoğan (2016)'a göre de eğitimin en vazgeçilmez ögesi, öğretmendir. Çünkü öğretmen olmadan eğitim başlatılamaz, geliştirilemez ve uygulanamaz. Evrensel ve millî kültürel mirasın iletilmesinde öğretmen, aracı rolü üstlenir. Bireylerde var olan potansiyeli ortaya çıkarır, onların hayallerini gerçekleştirebilmelerini sağlar. Bu çabalar nedeniyle, öğretmenlik bütün toplumlarda diğer mesleklerden farklı bir öneme sahiptir (Güven, 2015).

Eğitime ayrılan bütçenin artırılması, müfredatların ve ders kitaplarının değiştirilmesi, yeni okulların yapılması, teknolojik donanımın ve imkânların iyileştirilmesi, eğitim ve öğretim açısından önemlidir. Ancak bunların hiçbirisi, eğitim sisteminin ve öğrencilerin

kaderini etkilemede “öğretmen olabilen” öğretmen kadar etkili değildir. Dünyada, kırk dakikalık bir ders saati gibi kısa bir sürede bireyin kaderini etkileyip değiştirebilen başka bir meslek yoktur. Bir öğretmen; varoluşuyla, bilgisiyle, ders anlatışıyla ve estetik anlayışıyla bütünlük içinde, tüm varlığıyla, öğretmenlik yapmayı aşır öğretmen olmalıdır (Cüceloğlu & Erdoğan, 2016).

Öğretmenlik, her zaman toplumun en saygın mesleklerinden biri olmuştur. Hiç kimse iyi bir öğretmen olmanın kolay olduğunu söylememiştir. İyi öğretmen olmak için sınıf içinde ve dışında bazı kuralları yerine getirmek gerekir. Bazen etkili bir öğretmenin başarısızlığa uğradığı, etkili olmayan bir öğretmeninse başarılı olduğu görülebilir. Başarıyı getiren davranışlar olduğu gibi, başarısızlıkla bitmesi belli olan hareketler de vardır. Önemli olan, başarı getirecek davranışları önceden yapılmış olan araştırmalardan öğrenmek, sınıflarda denemek ve öğrencilerle birlikte başarıyı yakalamaktır (Kızıltepe, 2002).

Sözsüz iletişimde öğretmenin rolü.

Vücut dilini etkili kullanabilme, eğitimde başarıyı getiren en temel unsurlar arasında yer almaktadır. Sözler, ses tonu, jest ve mimiklerin istenilen ya da beklenen biçimde kullanılması, eğitim ortamındaki fertler üzerinde oldukça etkilidir (Habacı, Ürker, Bulut, Atıcı & Habacı, 2013). Günlük yaşamda oldukça etkili olan sözsüz iletişimin doğru kullanımı eğitim alanında, özellikle okullarda, önemli bir yer tutmaktadır. Öğretmenler, toplumun mimarlarıdır. Onların sözleri ve davranışları, sadece kendilerini bağlamaz. İçinde yaşadıkları toplumun kültürünün yapısının gelişmesinde yönlendirici bir etkiye sahiptirler. Öğretmen; kişiler ile toplum üzerindeki bu önemli etkisini, bir iletişim süreci olan eğitimi planlamasından, uygulamasından ve değerlendiren birey olmasından alır. Bununla birlikte o, bu gücünü eğitimin toplum üzerindeki güçlü etkisinden alarak beslenir (Çalışkan & Yeşil, 2005).

Etkili iletişim becerileri, öğretmenin mesleki ve kişisel yeterlilikleri açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü öğretme öğrenme süreci aynı zamanda bir iletişim sürecidir. Bu süreçte, mesaj alışverişinin anlamlı ve etkili oluşu, öğretmenin yeterlilikleriyle alakalıdır (Baykara Pehlivan, 2005). Öğretmenin, eğitim öğretim sürecinde başarılı olabilmesi, öğrenci ile arasında sağlıklı bir iletişim kurabilmesi için sözel olan dil ile birlikte vücut dilini de etkili bir biçimde kullanması gerekmektedir (Habacı vd., 2013; Maden, 2012). Özellikle ilkokulda, henüz kişilikleri tam olarak gelişmemiş olan çocuklar üzerinde öğretmenlerin etkisi çok büyüktür (Özbent, 2007). Çünkü öğrencilerin model aldığı bireyler, çoğunlukla öğretmenleridir. Öğretmenlerin konuşma tarzı, fiziksel görünümü, öğrenciye yaklaşımı, bakış

açısı, kullandığı sözcükler, ses tonu ve diğer hareketleri öğrencileri etkileyen önemli unsurlardır (Çakmak ve Aktan, 2016).

Öğretim süreci, sözel olmayan iletişimin yoğun olduğu bir ortam olmasına rağmen, öğretmenler sözsüz etkileşime çok az önem vermektedirler. Hâlbuki öğretmenin duruşu, jestleri ve yüz ifadeleri öğrenciler için anlamlıdır (Akyıldız, 1989). Öğrencileriyle başarılı iletişim kurmak isteyen bir öğretmen, vücut dilini çözümlemeyi de bilmelidir (Benzer, 2015). Öğretmenin, olumlu bir iletişim kurabilmek amacıyla kendi davranışlarını çözümlemesi ve öğrencilerinin tepkilerini tahmin edebilmesi gerekir. Öğretmen, bedeni aracılığıyla, ağırlığını öğrencilere hissettirebilmeli; çevresi ile etkileşim sağlayarak, sözsüz iletişim yeteneklerini kullanabilmelidir (Çalışkan & Yeşil, 2005).

Sınıfta var olan öğretmen, yaptığı ya da söylediği her şeyin bir anlamı olduğunu bilmelidir. Çünkü duruşu, görünüşü, kıyafet seçimi, el kol hareketleri, yüz ifadesi, ses tonu, konuşma tarzı ile öğrencilere birçok mesaj verir (Cüceloğlu & Erdoğan, 2016). Eğitimin başrolünde olan öğretmenler, aynı zamanda öğrencilerin söylemek isteyip de söyleyemediği fikirlerini vücut dili vasıtasıyla anlayabilirler. Öğrencilerde var olan herhangi bir soruna ya da çatışmaya rahatlıkla çözüm bulabilirler (Çakmak & Aktan, 2016). Benzer (2015)'e göre vücut dilini kullanmayı bilen ve sözsüz iletişimde tecrübeli olan öğretmenler, öğrencilerin davranışlarından, konuşmalarından, ses tonlarından ya da bakışlarından ne ifade ettiklerini, nasıl bir ruh hâlinde olduklarını anlayabilir. Vücut dili sayesinde zamanını ve enerjisini verimli kullanır. Dolayısıyla, dersin de daha etkili geçmesini sağlamış olur.

Öğretmenler, bir grup karşısında konuştukları için, o gruptaki kişileri motive etmek ve onlarla ilişki kurmak zorundadırlar. Bunları yaparken de sözsüz araçlar kullanırlar (Schober, 2000). Benzer (2015)'e göre öğretmen, derste kullanacağı sözcükleri veya anlatacağı konuyu önceden belirleyip hazırlayarak veya uygulayacağı etkinlikleri planlayarak dersini işleyebilir; ancak vücut dilini hazırlamak ve her zaman istenen tepkileri vermesini sağlamak, sanıldığı gibi kolay değildir. Öğretmenin nelere değer verdiği, ruh hâlinin nasıl olduğu; bir öyküyü, şiiri okurken veya hiçbir şey yapmadan sadece sandalyede otururken bile anlaşılabilir.

İletişimi iyi olan öğretmenler destekleyici, işbirliğinin hâkim olduğu bir sınıf ortamını hazırlayıp geliştirirler (Titiz, 2000). Öğrencileri dinleyerek karşılıklı etkileşimin olduğu bir öğretim gerçekleştirirler. Öğrencilerle güven ve saygıya dayanan bir ilişki kurarlar. İstekli, hareketli ve merhametlidirler; olumlu tutumlar sergilerler. Ses tonlarında, jest ve mimiklerinde, sözcük seçimlerinde korkutucu bir üslup kullanmazlar, iletişimleri iyidir; açık, anlaşılır, somut bir dil ile öğrenci seviyesine uygun sözcükler kullanırlar, göz teması kurarak destekleyici tavırlar gösterirler (Tatar, 2004). Cüceloğlu ve Erdoğan (2016)'a göre öğretmen

sözleriyle, bakışıyla, yürüyüşüyle, duruşuyla, hâl ve hareketleriyle öğrencilere her zaman örnek teşkil eder. Öğretmenin sadece sınıfta değil, koridorda veya bahçede yürürken öğrencisinin farkına varıp varmayışı, ona gülümseyip gülümsemeyişi, günaydın deyip demeyişi, yüzünün ve gözlerinin ışıltılı olup olmayışı model olması açısından önemlidir.

Öğrenci; öğretmenin konuşmasına, davranışlarına ve bakışına bakarak kendisine yönelik tutumlarını tahmin edebilir. Öğretim, öğrenciye yönelik mesajlardan meydana gelir ve gerçek mesaj; öğretmenin ses tonunda, yüz ifadelerinde ve öğrenciye yönelik davranışlarında gizlidir (Akyıldız, 1989). Ders anlatan öğretmenin yüzünde, ses tonunda ya da duruşunda hissedilen bezginlik, öğrencinin derse olan ilgisini olumsuz olarak etkiler. Derslerde anlatımı pekiştiren yüz ifadelerini daha çok kullanmak gerekir. Çünkü insanlardaki kızgınlık, beğenme, şaşkınlık, nefret, acıma, takdir etme vb. duyguların yüzdeki yansımaları, iletişimin verimliliğini artırmaktadır. İletişim yetenekleri gelişmiş olan bir öğretmen, ağzı ile birlikte yüzü ve gözleriyle de konuşur. Yüzümüz ve gözlerimizle konuştuğumuzu, iletişim kurduğumuzu anlatan birçok deyimimiz de vardır: yüzü sirke satmak, yüzü asılmak, yüzünden düşen bin parça, yüzü kireç kesilmek, alnı açık yüzü ak, içinin karası yüzüne vurmak, yüzünü ekşitmek, yüzünde güller açmak, göz kalbin aynasıdır gibi (Gökdağ, 2014).

Öğrenciler öğretmenlerin her zaman güler yüzlü, sevecen, esprili olmasını beklerler. Öğretmenin sinirli bir tavırla sınıfa girmesi, öğrencilerde korkaklığa ve çekingenliğe neden olur (Çalışkan vd., 2010). Kıncal (2004)'a göre öğrencilerin sevdiği öğretmen tipi, onlara arkadaş gibi davranan, sorunlarını çözmelerine yardımcı olan, neşeli ders anlatan öğretmenlerdir. Çalışkan ve Yeşil (2005)'e göre de, iletişimin sağlıklı olabilmesi için, öğretmen adil, güler yüzlü, sevecen, sabırlı, güvenilir, tarafsız, destekleyici, anlayışlı, hoşgörülü olmalı, jest ve mimiklerini kullanmalıdır.

Eğitim hayatında okulun ilk günü, unutulmaz bir andır. Öğrenciler için yeni bir yer, ortam ve kişiler vardır. Tamamen değişik bir dünyaya girilmesi, farklı kişilerle aynı havanın solunması, zor ve heyecanlı bir durumdur (Çakmak & Aktan, 2016). İlk izlenimi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır: giyim kuşam, seçilen renkler, bulunulan ortam, konuşulan konu... Derse girilen sınıfın seviyesi, okulun bulunduğu çevrenin sosyal yapısı, yaş grubu gibi faktörler göz önünde bulundurularak ilk izlenim bir fırsat olarak değerlendirilebilir (Babacan, 2016).

Yirmi beş - otuz kişilik bir sınıfta, öğretmen en az 2 metre mesafe uzaklıkta durarak öğrencilerin hepsini görebildiği bir konumda ders anlatmalıdır. Sınıftaki öğrenci sayısı arttıkça bu uzaklık da artabilir (Özbent, 2007). Ayrıca öğretmenler, öğrencilerinin mahrem alanlarını ihlal etmemelidir. Defterlerine bakarken veya ödevlerini kontrol ederken 40 cm'den

daha yakına girmemelidir (Çalışkan vd., 2010). Bir öğretmenin ders anlattığı yerin yüksekte olması, hem görüş açısından hem de yüksekliğin avantajlarının kullanılması bakımından faydalıdır. Bazı sınıflarda tahtanın önünde yüksek bir alan vardır. Bu zemin sayesinde, oturulan masa da sınıftan daha yüksektir (Babacan, 2016).

Öğretmenin sınıf içindeki duruşu, sözsüz iletişim açısından çok önemlidir. Öğretmen dik, enerjik ve hareketli bir duruş sergilemelidir. Sabit bir noktada durmayıp sürekli gezinmelidir. Hayattan bezmiş, kambur bir duruş sergilemek, otorite açısından zafiyet anlamına gelir (Altıntaş & Çamur, 2013; Çalışkan vd., 2010). Öğrenci karşısındaki duruş, öğretmenin kendine olan güveni kadar, dersine ve öğrencilerine ne kadar değer verdiğinin de göstergesidir. Omuzlar düşük ve bezgin bir duruşla; omuzların ve bedenin dik, ağırlığın hafifçe aralı iki ayağa eşit olarak yüklendiği bir duruşun, öğrenci üzerindeki etkisi aynı değildir. Sandalyeden kalkmadan sürekli oturarak ders anlatma, tahtaya veya yazdıklarına bakarak ders anlatma, pencereden dışarıya bakarak ya da sadece birkaç öğrenciye bakarak ders anlatma, öğrenciyle etkili iletişimin olmadığı veya kurulamadığı durumlara örnektir. Anlatırken el kol hareketlerinin aşırılığı veya anlatımla uyuşmaması da iletişimi bozan hususlardır (Gökdağ, 2014). Mücadele duygusunu yansıtacak şekilde bir eli belinde, ama sağlam durmayıp masaya dayandığı için gücü az olan (bacaklarını kıran) öğretmen, kozasına (masaya) doğru yaklaştığından sınıfı ortalayamamış, gücünü ve sınıf üzerindeki otoritesini, etkisini kaybetmiş demektir (Babacan, 2016).

Öğretmenin elindeki en önemli ve etkili güç, gözlem yapmaktır (Cüceloğlu & Erdoğan, 2016). Öğretmen sınıfa girdiği anda, birçok göz ona çevrilir. Bu sebeple öğretmen öğrencilerle göz teması sağlamalıdır (Schober, 2000). Bu temasla öğrencilere “Seninle ilgileniyorum, sana değer veriyorum.” mesajı verir (Çalışkan vd., 2010). Öğrenci ve öğretmen arasında gerçekleşen göz teması, etkili ve verimli bir ders atmosferini yakalamak açısından son derece önemlidir (Özbent, 2017). Öğretmen, sınıf üzerinde sürekli göz teması sağlayarak öğrencilerin dersi engelleyici davranışlarını azaltır (Altıntaş & Çamur, 2013). Ders anlatırken bir öğrenciye, toplam sürenin üçte biri kadar bakılabilir. Daha fazlası onu rahatsız ederken, daha azı ise kendisiyle ilgilenilmediğini düşündürecektir (Babacan, 2016). Öğretmenin omuz üzerinden bakışı, ilişkiye set çeken bir bariyerdir. Çünkü öğrenciler, vücudun tam olarak kendilerine dönük olduğu bir davranışı beklerler. Öğrenciyi ters kolla derse kaldırmak da, sınıf ve öğretmen arasında bariyer oluşturur. Bu nedenle öğrencilere tam olarak dönülmeli ve derse kaldırırken çocuklara elin iç tarafı gösterilmelidir (Schober, 2000).

Bir öğretmen, ortada herhangi bir mecburiyet yoksa, bütün ders boyunca masanın arkasında olmamalıdır. İnsanlar, bazı şeylerin arkasına saklandıklarında kendilerini koruma

altına alırlar ancak bu şekilde muhataplarından da uzaklaşmış olurlar. Öğretmen tahtayı kullanıyorsa, sınıfa mümkün olduğunca sırtını dönmemelidir (Babacan, 2016). Kürsünün arkasında durarak ders anlatan öğretmenler, sınıf içinde gezinerek ders anlatanlara göre daha az sevilir; çünkü kürsü, öğrenci ve öğretmen arasında bir bariyer oluşturmaktadır. Bazen ders anlatırken öğretmenin elinde bir kitap ya da not olabilir. Bu notlar yüzü kapatacak kadar yukarıda olmamalı, ağza degecek kadar yaklaşmamalı, sınıfla arada bariyer oluşturmamalıdır (Babacan, 2016; Özbent, 2007).

Öğretmenin elleri, kendisini ifade etmede kullandığı en hassas ve etkili organlarıdır. Beyninin düşünüp kurguladığı şeyleri, elleri gerçekleştirir (Çalışkan & Yeşil, 2005). Bir orkestra şefinin elindeki baton ne işe yarıyorsa, konuşan öğretmenin elleri de aynı görevi yapar. Öğretmen, sınıf içinde gezinirken ellerinin ve kollarının konumuna dikkat etmeli, avuçlar arkada diğer eli tutarak yürüme hareketinden (özellikle kolları daha yüksekte tutma hareketinden) kaçınmalıdır. Bu hareket, öğrencilere öğretmenin sinirli olduğu izlenimini verebilir. Ayrıca öğretmen öğrencisiyle yüz yüze iletişimi sırasında kollarını kavuşturursa bu hareket, öğrencisinin görüşlerine katılmadığı izlenimini verir (Çalışkan vd., 2010).

Yetişkin bir öğretmen, etkin bir dinleyicidir. Bunu, bütün bedeniyle öğrencilerine hissettirir. Bakışları karşılıklı iletişime uygundur, ne pasiftir ne de rahatsız eden bir üstünlük izlenimi verir. Öğrenciyle arasındaki fiziksel ve psikolojik mesafeye daima dikkat eder. Öğrencinin taşkınlığı karşısında hemen sinirlenmez, kapıları her zaman açıktır. Öğrencileri korkutmaz, tehdit etmez. Kullandığı sözcükler sevgi dolu ve yapıcıdır, öfke dolu ve yıkıcı değildir (Babacan, 2016; Cüceloğlu & Erdoğan, 2016). Sesinin tonunu, ritmini, yüksekliğini ders esnasında sık sık değiştirir, sabit bir tonda konuşmaz, gerekli yerlerde vurgulamalar yapar (Altıntaş & Çamur, 2013; Çalışkan vd., 2010). Gülümseyerek sınıfa girer, somurtarak ders anlatmaz. Öğretmenleriyle beraber gülen sınıflar, hem eğlenmenin hem öğrenmenin tadına varan sınıflardır (Babacan, 2016).

Öğretmenler, öğrencilerin karşısına mümkün olduğu kadar temiz, düzenli, bakımlı ve iyi giyimli olarak çıkmalı; saç bakımına, el ve ayak temizliğine özen göstermelidir. Çünkü kişi; kıyafet, jest, mimik ve duruşu ile konumunu gösterir. Kıyafet, bir öğretmenin eğitimdeki başarısını tek başına etkileyen unsur değildir, fakat görünümünün etkisini destekleyen önemli bir mozaik taşıdır (Çalışkan & Yeşil, 2005). Öğretmenler, birçok hususta olduğu gibi, giyim tarzlarıyla da öğrencilere liderlik ve modellik yaparak onların kişilik ve zevklerinin oluşmasına katkı sağlarlar (Çalışkan vd., 2010). Bu bakımdan öğretmen, temiz ve sade bir kıyafet seçimi yapmalı, aşırı şekilde dikkat çekecek radikal seçimler yapmamalıdır. Bu hususta gösterdikleri özen, onların diğer insanlara ve özellikle öğrencilerine olan saygısının

işaretidir. Öğretmenlerin sınıf içinde öğrencileriyle içten bir iletişim kurmak için kahverengi kıyafet giymesi uygundur. Siyah bir elbise giymiş olan öğretmen, o gün öğrencileriyle iletişimde sıkıntı yaşayabilir. Lacivert renk tercih eden öğretmenin ise sınıf içindeki disiplini sağlaması kolay olur (Çalışkan vd., 2010).

Öğretmenin hayatında her an değerlidir. Evdeki hâli, içerisinde bulunduğu sosyal çevredeki çalışmaları, toplumdaki rolü gibi. Bunların hepsi, öğretmen olmaya olumlu veya olumsuz şekilde etki eder (Cüceloğlu & Erdoğan, 2016). Öğretmenin yalnızca mesleki bilgiye ve formasyona sahip olması, başarılı olması için yeterli değildir. Çağdaş öğretmen, iyi bir vatandaş olmanın yanında, insan ilişkilerinde de başarılı bir birey olmalıdır (Oktay, 1991). Öğretmenin evi, ailesi, mahallesi, komşuları ve akrabaları onun çevresini oluşturmakta ve bu çevre, öğretmenin yaşamının önemli bir parçası olmaktadır. Mutlu bir ev yaşamı, okulda yöneticilerle ve diğer öğretmenlerle arkadaşlık ilişkileri, komşularıyla, mahallesiyle, içinde yaşadığı şehir ve ülkesinin insanıyla barış ve sevecenlik içinde oluşu, öğretmenin dersini de huzurlu biçimde işlemesini sağlayacaktır. Tabii en önemlisi, öğretmenin öğrencileriyle gönül bağının oluşmasıdır. Çünkü öğretmenin etkisinin en fazla olduğu yer, sınıftır (Cüceloğlu & Erdoğan, 2016). Etkili bir öğretmen, hem birlikte çalıştığı mesai arkadaşlarına hem de öğrencilerine karşı duyarlı olmalı, onların istek ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmeye çalışmalı, insanları doğru algılamaya gayret etmelidir (Can, 2004).

Aynı okulda çalışan öğretmenlerin birbirlerini görmeleri, ders aralarında sohbet etmeleri, iletişim kurmaları doğal bir gereksinimdir. Birbirlerinin dilinden anlayan insanlarla konuşmak, okul yaşamındaki gerginliğin azalmasında etkili olur (Cüceloğlu & Erdoğan, 2016). Oldukça stresli bir iş yapan öğretmenlerin, eğitim işlerinin planlanmasında ve okulun yönetiminde düşünülmesi gerekir. Öğretmenlerin morallerinin ve iş doyumlarının artırılması, istek ve ihtiyaçlarının karşılanması, omuzlarına can sıkıcı ve gereksiz iş yükünün yüklenmemesi, alınan kararlarda mutlaka görüşlerinin sorulması gerekmektedir. Bu şekilde güdülenen öğretmenler, öğrencilerin başarılarının artmasında ve istendik davranışların ortaya çıkmasında daha etkili olacaklardır (Akar, 2014). Ayrıca velilerin de öğretmenlerin çalışma şartlarını düşünerek eğitim öğretim sürecinde onlara manevi anlamda destek olmaları gerekmektedir.

Sınıf yönetiminde sözsüz iletişimin önemi.

Bireyin sosyalleşmesine, içinde yaşadığı kültürün etkili bir ferdi konumuna ulaşmasına yardımcı olan eğitim faaliyetleri, iletişim ortamlarında gerçekleşir (Selanik Ay, 2015). Uzuntaş (2013)'a göre etkili iletişim becerisi, öğretmen-öğrenci, öğretmen-veli, öğretmen-öğretmen iletişimi için gerekli ve önemli olduğu gibi diğer meslek gruplarında da gereklidir.

Eğitim öğretim faaliyetinin en önemli iki ögesi, öğretmen ve öğrencidir. Bu iki unsur arasındaki ilişkinin niteliği, eğitim öğretimin kalitesini belirlerken diğer tüm unsurlar (okul, sınıf, program, araç gereç vb.) bu temel ögelere göre düzenlenir (Çakmak, Kayabaşı & Ercan, 2008; Maden, 2012; Yılmaz & Tosun, 2013).

Sınıf içi iletişim öğretme, öğrenme ve bilgilendirmeyi temel alan bir iletişimdir. Bu işin temelinde insanları öğrenmeye güdülemek yatmaktadır. Öğrenci, her öğretim düzeyinde ve her zaman bu süreçte istekli olmayabilir. Eğitim öğretim sürecinde öğrenciyi gönüllü, dolayısıyla verimli kılacak olan etken, öğretici-öğrenci arasında kurulacak olan özel bağdır. Bu da hedeflenen öğretimin amacına ulaşmasında, öğretim felsefesi ve yöntemleri kadar, bazı temel iletişim becerilerinin bilinmesini ve uygulanmasını gerekli kılar (Aydın, 2009; Çetin & Çetin, 2014; Demiray, 2014). Bununla birlikte öğretmene, etkin bir sınıf düzeni için, öğrencilerin kendi aralarında etkili bir iletişim kurmalarını sağlamalarına yardımcı olma görevi de düşmektedir (Gürşimşek, 1999). Öğretim üyelerinin, okul yöneticilerinin, öğretmen adaylarının ve öğrencilerin etkili iletişim becerilerine sahip olmaları, verilen eğitimin kalitesini artırma bakımından son derece önemlidir (Selanik Ay, 2015).

Eğitim öğretim sürecinde öğretmen kaynak, öğrenci alıcı, öğretmenin vermek istediği içerik mesaj, öğretim araç ve yöntemleri kanal, öğrenci tepkileri ise dönüttür (Çalışkan vd., 2010). Çubukçu ve Girmen (2008)'e göre, eğitim amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için sınıf yönetiminin en etkili ögesi olan öğretmenin öğrencisiyle iyi ilişkiler içinde olması gerekir. Ancak bu şekilde onu etkileme, eğitme ve başarılı kılma şansına sahip olacaktır (Gökdağ, 2014).

Öğretmen, insanlarla iletişim konusunda bir araştırmacı; sınıf da onun laboratuvarı sayılır (Thompson, 1994). İletişim, bilginin kaynaktan alıcıya aktarılması sürecidir ve bu süreçte amaç, kaynağın gönderdiği mesajın alıcı tarafından algılanarak çözümlenmesidir (Kocasavaş, 2007). Etkili bir öğretme ve öğrenme sürecinin gerçekleşmesi, iyi bir iletişime bağlıdır (Altıntaş, 2000). Mesleki ve kişisel nitelikleriyle donanımlı olan öğretmen, etkili öğretmen davranışlarını sergileyerek sağlıklı bir sınıf yönetimini gerçekleştirebilir (Can, 2004). İyi bir öğretmen; öğrencileriyle ilişkilerinde her zaman anlayışlı ve sabırlı olmalı, alanıyla ilgili bilgi ve becerilere sahip olmalı ve eğitim faaliyetlerinde öğrenmeyi pekiştirecek uygun yöntemleri kullanmalıdır (Işıktaş, 2015).

Sınıf yönetimi becerisi, öğretmenlerde bulunması gereken öncelikli nitelikler arasındadır (Çifçili, 2009). Glasser (2009)'e göre de öğretmenler, diğer yöneticilere göre daha iyi bir yönetim sergilemelidir. Bay, Mert ve Ozan (2011) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla karşılaştıklarında stres yaşadıklarını belirtmişlerdir. Celep ve

Erdoğan (2002)'a göre, mesleğe yeni başlayan öğretmenler, genellikle, öğrencilerle açık ve birebir ilişkilere girme konusunda çekingen olurken ileriki yıllarda bu konuda deneyim kazanırlar. Sarıtaş (2000)'a göre, öğretmenin sınıf yönetimi hususunda yeterli olmayışı kızgınlığa, umutsuzluğa, yıkıma, iş stresine, doyumsuzluğa ve işten uzaklaşmaya sebep olabilir. Gürşimşek (1999)'e göre, 21. yüzyılın bireyini yetiştirecek öğretmenlerin, öğrencilerine bulundukları yüzyılın ihtiyaçlarına uygun donanımları kazandırabilmeleri için ivedilikle sınıf yönetimi alanında yeni bilgi ve yetilerle donatılması gerekir. Bu becerilere sahip olan öğretmen, öğrencilerin tepkilerini kestirebilir ve kendi davranışlarının da farkında olur (Çalışkan & Yeşil, 2005).

Etkili iletişim becerileri, iyi bir öğreticinin mesleki bilgisi yanında eğitimci kimliğinin de temelini oluşturmaktadır. Bu beceriler kullanılmaksızın iyi yönetilmiş sınıf ve sağlıklı bir öğrenme ortamı yaratmadaki diğer tüm girişimler genellikle kısa süreli ve sınırlanmış olacaktır (Demiray, 2014).

Öğretmenin öğrenci ile iletişiminde dikkat etmesi gereken birçok husus vardır. Bunlardan en önemlisi, karşısına gelen tüm öğrencilerin alınlarında “Bana önemli olduğumu hissettir.” diye bir cümlenin yazdığını varsaymak ve o cümlenin içeriğine uygun davranmaktır (Eroğlu, 2014). Ayrıca öğretmenlerin öğrencileri ile olan ilişkilerinde, kendilerini onların yerine koyarak duygularını ve düşüncelerini anlaması gerekmektedir (Uğurlu, 2013). Öğretmenlerin, eğitim ortamında var olan duyguları anlaması ve bu durumlara ilişkin uygun iletişim davranışları ortaya koymaları için kendi duygularını fark etmesi, onları uygun bir şekilde idare edebilmesi, öğrencilerin, velilerin ve diğer bireylerin duygularını fark edip bu durumu ilişkilerine yansıtabilmesi gereklidir (Tuna, 2014).

Öğretmen, iyi davranışları yakalayan bir avcı gibidir (Cüceloğlu & Erdoğan, 2016). Holt (1999) da öğretmeni, gece elinde fenerle dolaşan birine benzetmiştir. Evde olduğu gibi okulda da çocuğun olumlu davranışları takdir edilmeli, onuru ve şevki kırılmamalıdır. Bu husus, hem Türkiye’de hem de dünyada eğitim ile ilgili üzerinde konuşulması gereken en önemli konulardan biridir (Cüceloğlu, 2011). Zira eğitim kurumlarında öğrencilerle gerçekleştirilen iletişim davranışları, o öğrencinin daha sonraki okul hayatını ve özel yaşamını etkilemede çok büyük bir etkiye sahiptir (Eroğlu, 2014).

Öğrenme faaliyetinin öğretmen veya öğrenci merkezli oluşu, öğrenci davranışlarını etkiler. Öğretmen merkezli sınıflarda rekabetçi bir ortam söz konusudur. Öğretmen baskın karakterdir, daha çok konuşur. Öğrencilerin derse fiziksel ve sözel olarak katılımı sınırlıdır. Öğrenci merkezli sınıflarda ise kontrolü elinde tutan, görüşlerini dile getirebilen, etkin olan taraf öğrencidir. Bu tip sınıflarda, iş birliği söz konusu olup öğretmen-öğrenci ve öğrenci-

öğrenci etkileşimi daha fazladır (Akar, 2014). Olumlu ve üretken bir sınıf ortamının oluşmasında hem öğretmen hem de öğrenci önemli rol oynamaktadır. Öğretmenin iletişime dönük davranışları ve bu davranışlara karşı öğrencilerin verdiği tepkiler, öğrencinin öğrenmesini ve sınıf yönetimini etkiler (Chory Assad & Paulsel, 2014).

Türkçe dersinde sözsüz iletişim.

Türkçe öğretmenliği, ülkenin resmî eğitim, kültür ve sanat dilinin öğretimini anayasal bir temelle yapan meslek grubudur ve dolayısıyla da Türkiye için hayati bir önem taşımaktadır (Kırımlı, 2017). Ulusal kültürümüzün gelecek kuşaklara aktarılmasında en büyük görev, Türkçe öğretmenlerine düşmektedir. Çünkü çocuklar millî şuuru güçlendiren, ulus, yurt ve dil sevgisini besleyip güçlendiren kaynaklarla Türkçe dersinde karşılaşır (Kavcar, Oğuzkan & Sever, 2000). Türkçe, bir araç ders olarak eğitim öğretimin temelini oluşturur. Çocuğun ailesinden ve çevresinden öğrendiği dil, yalındır. Okulda bu dilin gelişmesi, anlama ve anlatma ihtiyacını karşılaması Türkçe dersi sayesinde gerçekleşir (Demirel, 1999).

Türkçe eğitiminin amacı, öğrencilere bulundukları sınıf seviyesinde anlama, anlatma, dinleme ve konuşma gibi temel dil becerilerini kazandırmak; iletişim becerilerinden zihinsel, sözel, duyuşsal ve sosyal becerileri edindirerek bireyi donanımlı bir şekilde bir üst sınıfa, bir üst eğitim kurumuna ve sonunda da hayata hazırlamaktır (Göçer, 2016). Öğrencilere temel dil bilgisi kurallarının öğretilmesi, dil sevgisi ve bilincinin kazandırılması, sözcük dağarcıklarının zenginleştirilmesi de Türkçe dersinin diğer amaçlarındandır (Kavcar vd., 2000). Bu amaçlara ulaşılması için, vazifesi ağır ve sorumluluğu büyük olan Türkçe derslerinde öğretmenlerin gerekli metotları çok iyi bilmesi gerekmektedir (Karakuş, 2000). Ayrıca öğrencilerin bireysel farklılıklarının dikkate alınması, öğrenciler arasında iletişim sağlanarak öğrenen özerkliğine dayalı etkileşimli sınıf ortamlarının planlanması ve uygulanması büyük önem taşımaktadır (Göçer, 2016).

Diğer derslerde olduğu gibi, Türkçe derslerinde de sözsüz iletişim önemli bir yer tutmaktadır. Türkçe öğretmeni, iyi bir iletişim uzmanı olmak zorundadır. Türkçe öğretiminde -gerek yabancılara, gerekse ilköğretimin 1. basamağından başlamak üzere her seviyedeki öğrencilere- konuşma, tonlama, vurgu ve ses özelliğinin yanı sıra, vücut dilini oluşturan mimik ve jestlerin önemi yadsınamayacak bir gerçektir. Konuşma, okuma, yazma, dinleme gibi temel becerileri kazandırırken jest ve mimikleri özenle, yerinde ve bilinçli olarak kullanan Türkçe öğretmeni, bunların yardımı ile öğrencileriyle daha sağlıklı iletişim kurabilir, okuma ve yazmayı dolayısıyla da dilimizi sevdirebilir (Kocasavaş, 2007). Diğer branşlarda olduğu gibi Türkçe öğretmeni, öğrencilerle göz teması kurmalı, dersinin bir sanat dersi olduğunu unutmayıp yüz ifadelerinin mümkün olduğunca canlı olmasına dikkat etmeli, donuk

ve ifadesiz gözükmekten kaçınmalıdır. Dersin anlatılması sırasında sınıfa arkasını dönmemeli, tahtada iken bile hafif yan durarak öğrencilerle göz temasını devam ettirmelidir. Uzun süreli ve gereğinden çok konuşmaktan kaçınmalı, doğru telaffuz için vurgu ile tonlamaya dikkat etmelidir (Kocasavaş, 2007). Yavaş ve anlaşılır bir şekilde konuşarak, öğrencilerin konuşulanları daha rahat anlamasını sağlamalıdır (Biçer, Çoban & Bakır, 2014).

Türkçe öğretmeni, beden dilini etkili biçimde kullanabilmelidir. Sınıfa girdiği andan itibaren dik durmalı, gülümsemeli, dersini anlatırken sınıf içinde gezinmeli, kürsünün arkasına saklanmamalıdır. Duygularını öğrencilere hissettirebilmek için ses tonunu iyi ayarlamalı, olması gereken yerlerde vurgu yapmalı, gereksiz sesler çıkarmamalıdır. Şiir veya bir düz yazı okurken Türk dilinin bütün zenginliğini öğrencilere fark ettirebilmelidir. Ayrıca öğrenciler tarafından model olarak alındığını unutmayıp kıyafetinin temiz ve uyumlu olmasına dikkat etmeli, her zaman bakımlı olmaya çalışmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama aracı, süreç ve uygulama ile verilerin analizi hakkında bilgiler verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını incelemeyi amaçlayan bu çalışma, betimsel nitelik taşımaktadır. Mevcut olan durumu değiştirmek veya etkilemek planlanmadığı için de tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, geçmişte bulunan ya da günümüzde devam eden bir olguyu değiştirmeden tasvir etmeyi hedefleyen bir araştırma biçimidir (Karasar, 2012).

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni; 2018-2019 eğitim öğretim yılında Erzurum ili merkez Aziziye, Palandöken ve Yakutiye İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerine bağlı ortaokullarda görev yapan 316 Türkçe öğretmenidir. Araştırmanın örnekleme de bu okullarda görev yapan 250 Türkçe öğretmenidir. Örneklem olarak seçilen öğretmenlerin 125'i kadın, 125'i erkektir. Öğretmenler, okullarının kadrolu öğretmeni olup, kolay (gelişigüzel) örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ücretli olarak veya görevlendirme ile çalışan öğretmenler araştırmaya dahil edilmemiştir. Doldurulan anketlerden 5 tanesi, bir madde için birden fazla seçenek işaretlendiğinden değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca, kadın ve erkek öğretmenlerin sayısını eşitlemek amacıyla rastgele seçilen 4 erkek öğretmenin doldurduğu anket de değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Aracı

Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra verileri toplamak amacıyla anket hazırlanmıştır. Ankette bulunan ilk bölümde 2 adet demografik özellik belirleyen (cinsiyet ve mesleki deneyim) soru bulunmaktadır. Bunlar bağımlı değişkeni etkileyebileceği düşünülen bağımsız değişkenlerdir. İkinci bölümde ise; öğretmenlerin sözel olmayan iletişim davranışlarını belirlemeye yönelik olan 5'li likert tipi 20 ifade yer almaktadır. Öğretmenler, her bir ifadeyle ilgili görüşlerini “kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmişlerdir.

Süreç ve Uygulama

Hazırlanan anket Türkçe eğitimcisi olan 5 uzmana kontrol ettirilmiştir. Uzman görüşleri dikkate alınarak ankette bazı bölümler değiştirilmiştir. Başlangıçta 25 madde olarak hazırlanan ikinci bölümdeki 3 madde, yakın anlamlı olduğu için çıkarılmıştır. 2 madde ise birden fazla görüş içerdiği için elenmiş ve bu bölüm 20 maddeye düşürülmüştür. Öğretmenlerin işaretleyeceği seçenekler olumludan olumsuz doğru sıralanmışken, uzman tavsiyesiyle olumsuzdan olumluya doğru sıralanmıştır. Böylece öğretmenleri, ifadeleri okur okumaz olumlu şıkkı yönlendirmekten kaçınılmıştır. Ayrıca ankette bulunan bazı olumlu ifadeler, olumsuz yargı hâline getirilmiştir. Böylece öğretmenlerin cümleleri daha dikkatli okumaları amaçlanmıştır. Ankette 1. madde ile 4. maddenin yerleri değiştirilmiştir. 4. madde, daha genel bir ifade olduğu ve öğretmenin sınıfa girişini anlattığı için bu maddenin ilk sırada olması gerektiği belirtilmiştir. Demografik değişkenlere yönelik görüşler alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Güvenirlilik analizi yapılarak anketin geneline ilişkin Cronbach Alpha değeri .726 olarak bulunmuştur. Anketi okullarda uygulayabilmek amacıyla Erzurum Valiliği ve İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. İzin ile birlikte bahsi geçen ilçelerdeki okullara gidilip öğretmenlerle bizzat görüşülmüş, uygulanacak olan anketin önemi ve alana katkısı üzerinde durulmuş, gönüllülük esasına göre doldurmaları istenmiştir. Uygulanan anket EK 1’de, uygulama izin belgesi ise EK 2’de verilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada uygulanmış olan ankette elde edilen veriler SPSS programına işlenmiş ve analiz için SPSS 21 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Anketin her bir maddesine verilen cevapların, anketin birinci bölümünde yer alan 2 adet demografik özellik belirleyen değişkenlerine (cinsiyet ve mesleki deneyim) göre analizi yapılmıştır. Bu analiz sonuçlarına göre her bir madde yorumlanmış ve ayrıca genel bir değerlendirme yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

Bu bölümde, uygulanan anket sonucunda elde edilen veriler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Demografik Özelliklere Göre Anket Maddelerinin Her Bir Maddesine Verilen Yanıtların Ki-Kare Analizi

Tablo 1. Birinci Maddenin (*Sınıfa Girdiğim Andan İtibaren Kendimden Emin, Dik Bir Duruş Sergileyerek Güler Yüzlü Olmaya Çalışırım.*) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	3	0	50	72	4.804	.187
	%	2.4%	0.0%	40.0%	57.6%		
Kadın	n	0	1	44	80		
	%	0.0%	0.8%	35.2%	64.0%		
Toplam	n	3	1	94	152		
	%	1.2%	0.4%	37.6%	60.8%		

Tablo 1’de araştırmaya katılan bireylerin dik duruş maddesine verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 4.804 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin birinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 2. İkinci Maddenin (*Derste Öğrencilerin Dikkatini Çekmek İçin Sınıf İçinde Gezinirim, Belli Bir Noktada Durmam.*) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	0	22	103	4.149	.126
	%	0.0%	17.6%	82.4%		
Kadın	n	2	31	92		
	%	1.6%	24.8%	73.6%		
Toplam	n	2	53	195		
	%	0.8%	21.2%	78.0%		

Tablo 2’de araştırmaya katılan bireylerin gezinme maddesine verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 4.149 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin ikinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 3. Üçüncü Maddenin (Ders Anlatırken veya Tahtayı Kullanırken Yüzüm Öğrencilere Dönük Olur.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	0	42	83	2.259	.323
	%	0.0%	33.6%	66.4%		
Kadın	n	2	45	78		
	%	1.6%	36.0%	62.4%		
Toplam	n	2	87	161		
	%	0.8%	34.8%	64.4%		

Tablo 3’te araştırmaya katılan bireylerin üçüncü maddeye (öğrenciye dönme) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 2.259 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin üçüncü maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 4. Dördüncü Maddenin (Kürsüde Oturmaktansa Ayakta Daha Verimli Ders Anlatırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	0	31	94	9.715	.008
	%	0.0%	24.8%	75.2%		
Kadın	n	5	45	75		
	%	4.0%	36.0%	60.0%		
Toplam	n	5	76	169		
	%	2.0%	30.4%	67.6%		

Tablo 4’te araştırmaya katılan bireylerin dördüncü maddeye (ayakta durma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 9.715 olarak $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin dördüncü maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan erkek öğretmenlerin

%75'inin dördüncü maddeye kesinlikle katıldıkları, kadın öğretmenlerde ise bu oranın %60 olduğu görülmektedir. Sonuç olarak araştırmaya katılan erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere göre ayakta daha verimli ders anlattıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5. *Beşinci Maddenin (Duygularımı Hissettirmek İçin Mimiklerimi Etkin Bir Biçimde Kullanırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Cinsiyet		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	1	5	46	73	6.460	.091
	%	0.8%	4.0%	36.8%	58.4%		
Kadın	n	0	0	44	81		
	%	0.0%	0.0%	35.2%	64.8%		
Toplam	n	1	5	90	154		
	%	0.4%	2.0%	36.0%	61.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin beşinci maddeye (mimik kullanma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 6.460 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin beşinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 6. *Altıncı Maddenin (Ders Sırasında İfade Gücümü Artırması Amacıyla Ellerimi ve Kollarımı Kullanırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Cinsiyet		Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	2	48	75	.534	.766
	%	1.6%	38.4%	60.0%		
Kadın	n	1	45	79		
	%	0.8%	36.0%	63.2%		
Toplam	n	3	93	154		
	%	1.2%	37.2%	61.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin altıncı maddeye (el kol kullanma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri .534 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin altıncı maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 7. Yedinci Maddenin (Öğrencilerle Konuşurken ve Ders Anlatırken Göz Teması Kurmaya Dikkat Ederim.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	31	94	.359	.549
	%	24.8%	75.2%		
Kadın	n	27	98		
	%	21.6%	78.4%		
Toplam	n	58	192		
	%	23.2%	76.8%		

Araştırmaya katılan bireylerin yedinci maddeye (göz teması kurma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri .359 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin yedinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 8. Sekizinci Maddenin (Öğrencilere Dokunarak Onlarla Daha Yakın İletişim Kurarım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	11	23	30	39	22	11.635	.020
	%	8.8%	18.4%	24.0%	31.2%	17.6%		
Kadın	n	7	9	24	55	30		
	%	5.6%	7.2%	19.2%	44.0%	24.0%		
Toplam	n	18	32	54	94	52		
	%	7.2%	12.8%	21.6%	37.6%	20.8%		

Araştırmaya katılan bireylerin sekizinci maddeye (dokunma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 11.635 olarak $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin sekizinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, kadın öğretmenlerin %44 oranında, erkek öğretmenlerin ise %31 oranında katılıyorum cevabını işaretledikleri görülmektedir. Ayrıca kadın öğretmenlerin %24 oranında, erkek öğretmenlerin ise %18 oranında kesinlikle katılıyorum cevabını işaretledikleri görülmüştür. Sonuç olarak kadın öğretmenler, erkek

öğretmenlere göre öğrencilere dokunarak onlarla daha yakın iletişim kurduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 9. Dokuzuncu Maddenin (Öğrencilerle Aramda Fiziksel Anlamda Mesafe Olmasına Özen Gösteririm, Onlara Çok Yaklaşmam.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	5	17	18	46	39	11.562	.021
	%	4.0%	13.6%	14.4%	36.8%	31.2%		
Kadın	n	14	25	13	46	27		
	%	11.2%	20.0%	10.4%	36.8%	21.6%		
Toplam	n	19	42	31	92	66		
	%	7.6%	16.8%	12.4%	36.8%	26.4%		

Araştırmaya katılan bireylerin dokuzuncu maddeye (fiziksel mesafe bırakma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 11.562 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin dokuzuncu maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, erkek öğretmenlerin %31'inin, kadın öğretmenlerin ise %22'sinin kesinlikle katılıyorum cevabını işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere göre öğrencilerle aralarında fiziksel anlamda mesafe olmasına daha fazla özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 10. Onuncu Maddenin (Ders Sırasında Ses Tonumu Konuya ve Sınıfın Durumuna Göre Ayarlayabilirim.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	0	0	33	92	2.685	.443
	%	0.0%	0.0%	26.4%	73.6%		
Kadın	n	1	1	27	96		
	%	0.8%	0.8%	21.6%	76.8%		
Toplam	n	1	1	60	188		
	%	0.4%	0.4%	24.0%	75.2%		

Araştırmaya katılan bireylerin onuncu maddeye (ses tonunu ayarlama) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 2.685 olarak $p > 0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin onuncu maddeye

verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 11. *On Birinci Maddenin (Konuşma Sırasında Olması Gereken Yerlerde Vurgu Yapıp Gereksiz Sesler [eee, mmm gibi] Çıkarmamaya Çalışırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	1	0	2	42	80	5.053	.282
	%	0.8%	0.0%	1.6%	33.6%	64.0%		
Kadın	n	0	2	0	44	79		
	%	0.0%	1.6%	0.0%	3.2%	63.2%		
Toplam	n	1	2	2	86	159		
	%	0.4%	0.8%	0.8%	34.4%	63.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on birinci maddeye (vurgu yapma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 5.053 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on birinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 12. *On İkinci Maddenin (Kıyafetlerimin Temiz ve Uyumlu Olmasına Dikkat Ederim.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Cinsiyet		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	2	5	32	86	5.338	.149
	%	1.6%	4.0%	25.6%	68.8%		
Kadın	n	2	0	30	93		
	%	1.6%	0.0%	24.0%	74.4%		
Toplam	n	4	5	62	179		
	%	1.6%	2.0%	24.8%	71.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on ikinci maddeye (kıyafetin temiz olması) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 5.338 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on ikinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 13. On Üçüncü Maddenin (Takı veya Aksesuar [saat, gözlük vb.] Kullanmayı Severim.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	21	30	22	27	25	15.850	.003
	%	16.8%	24.0%	17.6%	21.6%	20.0%		
Kadın	n	11	16	15	42	41		
	%	8.8%	12.8%	12.0%	33.6%	32.8%		
Toplam	n	32	46	37	69	66		
	%	12.8%	18.4%	14.8%	27.6%	26.4%		

Araştırmaya katılan bireylerin on üçüncü maddeye (takı ve aksesuar kullanma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 15.850 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on üçüncü maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, kadın öğretmenlerin %34'ünün, erkek öğretmenlerin ise %22'sinin katılıyorum cevabını işaretledikleri görülmektedir. Ayrıca kadın öğretmenlerin %33'ünün, erkek öğretmenlerin ise %20'sinin kesinlikle katılıyorum cevabını işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak kadın öğretmenler, erkek öğretmenlere göre takı ve aksesuarları daha fazla kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 14. On Dördüncü Maddenin (Parfüm vb. Güzel Koku Kullanmaya Özen Gösteririm.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	11	20	24	51	19	24.034	.000
	%	8.8%	16.0%	19.2%	40.8%	15.2%		
Kadın	n	8	4	13	57	43		
	%	6.4%	3.2%	10.4%	45.6%	34.4%		
Toplam	n	19	24	37	108	62		
	%	7.6%	9.6%	14.8%	43.2%	24.8%		

Araştırmaya katılan bireylerin on dördüncü maddeye (parfüm kullanma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 24.034 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on dördüncü maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, kadın öğretmenlerin %46'sının, erkek öğretmenlerin ise %41'inin katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Ayrıca kadın

öğretmenlerin %34'ünün, erkek öğretmenlerin ise %15'inin kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Sonuç olarak kadın öğretmenler, erkek öğretmenlere göre parfüm vb. güzel koku kullanmaya daha fazla özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 15. *On Beşinci Maddenin (Hasta veya Çok Yorgun Olduğum Günlerde de Verimli Ders Anlatırım.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	9	23	48	31	14	10.017	.040
	%	7.2%	18.4%	38.4%	24.8%	11.2%		
Kadın	n	7	28	30	50	10		
	%	5.6%	22.4%	24.0%	40.0%	8.0%		
Toplam	n	16	51	78	81	24		
	%	6.4%	20.4%	31.2%	32.4%	9.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on beşinci maddeye (hasta ve yorgun olma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 10.017 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on beşinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, erkek öğretmenlerin %38'inin, kadın öğretmenlerin ise %24'ünün kararsızım yanıtını işaretledikleri görülmektedir. Ayrıca erkek öğretmenlerin %25'inin, kadın öğretmenlerin ise %40'ının katılıyorum yanıtını işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak kadın öğretmenler, hasta veya yorgun olduklarında erkek öğretmenlere göre daha verimli ders anlattıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 16. *On Altıncı Maddenin (Üzüntülü, Sinirli veya Gergin Olduğum Günlerde Etkili Ders Anlatamam.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	9	20	33	45	18	18.055	.001
	%	7.2%	16.0%	26.4%	36.0%	14.4%		
Kadın	n	9	45	15	45	11		
	%	7.2%	36.0%	12.0%	36.0%	8.8%		
Toplam	n	18	65	48	90	29		
	%	7.2%	26.0%	19.2%	36.0%	11.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on altıncı maddeye (üzüntülü ve gergin olma) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 18.055 olarak

$p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on altıncı maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, kadın öğretmenlerin %9'unun, erkek öğretmenlerin ise %14'ünün kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bununla beraber tablo incelendiğinde, kadın öğretmenlerin %36'sının, erkek öğretmenlerin ise %16'sının katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak kadın öğretmenler üzüntülü, sinirli veya gergin oldukları günlerde erkek öğretmenlere göre daha verimli ders anlattıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 17. On Yedinci Maddenin (Havanın Yağmurlu veya Kapalı Olduğu Günlerde Ders Anlatmak İstemem.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	45	49	12	12	7	.490	.974
	%	36.0%	39.2%	9.6%	9.6%	5.6%		
Kadın	n	46	50	13	9	7		
	%	36.8%	40.0%	10.4%	7.2%	5.6%		
Toplam	n	91	99	25	21	14		
	%	36.4%	39.6%	10.0%	8.4%	5.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on yedinci maddeye (yağmurlu günlerden etkilenme) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri .490 olarak $p > 0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on yedinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 18. On Sekizinci Maddenin (Sınıf Ortamının Isısı Ders Anlatma Performansını Etkiler.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	4	10	25	54	32	6.540	.162
	%	3.2%	8.0%	20.0%	43.2%	25.6%		
Kadın	n	5	22	11	57	30		
	%	4.0%	17.6%	8.8%	45.6%	24.0%		
Toplam	n	9	32	36	111	62		
	%	3.6%	12.8%	14.4%	44.4%	24.8%		

Araştırmaya katılan bireylerin on sekizinci maddeye (sınıfın ısısından etkilenme) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 6.540 olarak $p > 0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on sekizinci

maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 19. On Dokuzuncu Maddenin (Okulun Fiziki Şartları [ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.] Verimli Ders Anlatımını Etkiler.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	1	11	18	49	46	18.655	.001
	%	0.8%	8.8%	14.4%	39.2%	36.8%		
Kadın	n	8	24	6	54	33		
	%	6.4%	19.2%	4.8%	43.2%	26.4%		
Toplam	n	9	35	24	103	79		
	%	3.6%	14.0%	9.6%	41.2%	31.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on dokuzuncu maddeye (okulun fiziki şartlarından etkilenme) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 18.655 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on dokuzuncu maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, kadın öğretmenlerin %43'ünün, erkek öğretmenlerin ise %39'unun katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Ayrıca kadın öğretmenlerin %26'sının, erkek öğretmenlerin ise %37'sinin kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere göre okulun fiziki şartlarının ders anlatımlarını daha fazla etkilediğini belirtmişlerdir.

Tablo 20. Yirminci Maddenin (Okulda İdarecilerle, Velilerle ve Meslektaşlarıyla Olan İlişkilerim Ders Anlatımını Etkiler.) Cinsiyet Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Cinsiyet		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
Erkek	n	14	14	15	58	24	9.162	.057
	%	11.2%	11.2%	12.0%	46.4%	19.2%		
Kadın	n	20	29	14	45	17		
	%	16.0%	23.2%	11.2%	36.0%	13.6%		
Toplam	n	34	43	29	103	41		
	%	13.6%	17.2%	11.6%	41.2%	16.4%		

Araştırmaya katılan bireylerin yirminci maddeye (idareci, veli ve meslektaşlarından etkilenme) verdikleri cevapların kadın ve erkek öğretmenler açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 9.162 olarak $p > 0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin

yirminci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan kadın ve erkek öğretmenler açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 21. Birinci Maddenin (Sınıfa Girdiğim Andan İtibaren Kendimden Emin, Dik Bir Duruş Sergileyerek Güler Yüzlü Olmaya Çalışırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	0	0	14	15	9.358	.672
	%	0.0%	0.0%	48.3%	51.7%		
6-10 yıl	n	0	0	25	28		
	%	0.0%	0.0%	47.2%	52.8%		
11-15 yıl	n	2	1	28	53		
	%	2.4%	1.2%	33.3%	63.1%		
16-20 yıl	n	1	0	16	33		
	%	2.0%	0.0%	32.0%	66.0%		
21 yıl ve üzeri	n	0	0	11	23		
	%	0.0%	0.0%	32.4%	67.6%		
Toplam	n	3	1	94	152		
	%	1.2%	0.4%	37.6%	60.8%		

Araştırmaya katılan bireylerin birinci maddeye (dik duruş) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 9.358 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin birinci maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 22. İkinci Maddenin (Derste Öğrencilerin Dikkatini Çekmek İçin Sınıf İçinde Gezinirim, Belli Bir Noktada Durmam.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	0	3	26	5.769	.673
	%	0.0%	10.3%	89.7%		
6-10 yıl	n	1	9	43		
	%	1.9%	17.0%	81.1%		
11-15 yıl	n	1	19	64		
	%	1.2%	22.6%	76.2%		
16-20 yıl	n	0	13	37		
	%	0.0%	26.0%	74.0%		
21 yıl ve üzeri	n	0	9	25		
	%	0.0%	26.5%	73.5%		
Toplam	n	2	53	195		
	%	0.8%	21.2%	78.0%		

Araştırmaya katılan bireylerin ikinci maddeye (gezinme) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 5.769 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin ikinci maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 23. Üçüncü Maddenin (Ders Anlatırken veya Tahtayı Kullanırken Yüzüm Öğrencilere Dönük Olur.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	2	6	21	20.809	.008
	%	6.9%	20.7%	72.4%		
6-10 yıl	n	0	23	30		
	%	0.0%	43.4%	56.6%		
11-15 yıl	n	0	33	51		
	%	0.0%	39.3%	60.7%		
16-20 yıl	n	0	16	34		
	%	0.0%	32.0%	68.0%		
21 yıl ve üzeri	n	0	9	25		
	%	0.0%	26.5%	73.5%		
Toplam	n	2	87	161		
	%	0.8%	34.8%	64.4%		

Araştırmaya katılan bireylerin üçüncü maddeye (öğrenciye dönme) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 20.809 olarak $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin üçüncü maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki kıdemleri 21 yıl ve üzeri olanların %74'ünün, 1-5 yıl olanların %72'sinin, 16-20 yıl olanların %68'inin, 11-15 yıl olanların %61'inin, 6-10 yıl olanların %57'sinin üçüncü maddeye kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Sonuç olarak, mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre öğrencilere yüzleri daha fazla dönük olarak ders anlattıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 24. *Dördüncü Maddenin (Kürsüde Oturmaktansa Ayakta Daha Verimli Ders Anlatırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim		Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	0	9	20		
	%	0.0%	31.0%	69.0%		
6-10 yıl	n	1	14	38		
	%	1.9%	26.4%	71.7%		
11-15 yıl	n	2	28	54		
	%	2.4%	33.3%	64.3%	5.453	.708
16-20 yıl	n	0	14	36		
	%	0.0%	28.0%	72.0%		
21 yıl ve üzeri	n	2	11	21		
	%	5.9%	32.4%	61.8%		
Toplam	n	5	76	169		
	%	2.0%	30.4%	67.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin dördüncü maddeye (ayakta durma) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 5.453 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin dördüncü maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 25. *Beşinci Maddenin (Duygularımı Hissettirmek İçin Mimiklerimi Etkin Bir Biçimde Kullanırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	0	0	9	20		
	%	0.0%	0.0%	31.0%	69.0%		
6-10 yıl	n	0	5	23	25		
	%	0.0%	9.4%	43.4%	47.2%		
11-15 yıl	n	0	0	21	63		
	%	0.0%	0.0%	25.0%	75.0%	34.047	.001
16-20 yıl	n	1	0	24	25		
	%	2.0%	0.0%	48.0%	50.0%		
21 yıl ve üzeri	n	0	0	13	21		
	%	0.0%	0.0%	38.2%	61.8%		
Toplam	n	1	5	92	154		
	%	0.4%	2.0%	36.0%	61.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin beşinci maddeye (mimik kullanma) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 34.047 olarak $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin beşinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu

göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki deneyimleri 11-15 yıl olanların %75'inin, 1-5 yıl olanların %69'unun, 21 yıl ve üzeri olanların %62'sinin, 16-20 yıl olanların %50'sinin ve 6-10 yıl olanların ise %47'sinin kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak mesleki deneyimi 11-15 yıl olanlar, mimiklerini diğerlerine göre daha etkili kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 26. *Altıncı Maddenin (Ders Sırasında İfade Gücümü Artırması Amacıyla Ellerimi ve Kollarımı Kullanırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim		Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	0	9	20	10.980	.203
	%	0.0%	31.0%	69.0%		
6-10 yıl	n	1	14	38		
	%	1.9%	26.4%	71.7%		
11-15 yıl	n	0	34	50		
	%	0.0%	40.5%	59.5%		
16-20 yıl	n	2	19	29		
	%	4.0%	38.0%	58.0%		
21 yıl ve üzeri	n	0	17	17		
	%	0.0%	50.0%	50.0%		
Toplam	n	3	93	154		
	%	1.2%	37.2%	61.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin altıncı maddeye (el kol kullanma) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 10.980 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin altıncı maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki kıdemleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 27. *Yedinci Maddenin (Öğrencilerle Konuşurken ve Ders Anlatırken Göz Teması Kurmaya Dikkat Ederim.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim		Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	3	26	15.922	.003
	%	10.3%	89.7%		
6-10 yıl	n	19	34		
	%	35.8%	64.2%		
11-15 yıl	n	22	62		
	%	26.2%	73.8%		
16-20 yıl	n	13	37		
	%	26.0%	74.0%		
21 yıl ve üzeri	n	1	33		
	%	2.9%	97.1%		
Toplam	n	58	192		
	%	23.2%	76.8%		

Araştırmaya katılan bireylerin beşinci maddeye (göz teması kurma) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 15.922 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin yedinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki deneyimleri 21 yıl ve üzeri olanların %97'sinin, 1-5 yıl olanların %90'ının, 16-20 yıl olanların %74'ünün, 6-10 yıl olanların ise %64'ünün kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre öğrencilerle konuşurken veya ders anlatırken daha fazla göz teması kurduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 28. *Sekizinci Maddenin (Öğrencilere Dokunarak Onlarla Daha Yakın İletişim Kurarım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	1	4	9	12	3	
	%	3.4%	13.8%	31.0%	41.4%	10.3%	
6-10 yıl	n	9	3	14	15	12	
	%	17.0%	5.7%	26.4%	28.3%	22.6%	
11-15 yıl	n	5	10	16	37	16	
	%	6.0%	11.9%	19.0%	44.0%	19.0%	21.226 .170
16-20 yıl	n	2	8	10	18	12	
	%	4.0%	16.0%	20.0%	36.0%	24.0%	
21 yıl ve üzeri	n	1	7	5	12	9	
	%	2.9%	20.6%	14.7%	35.3%	26.5%	
Toplam	n	18	32	54	94	52	
	%	7.2%	12.8%	21.6%	37.6%	20.8%	

Araştırmaya katılan bireylerin sekizinci maddeye (dokunma) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 21.226 olarak $p > 0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin sekizinci maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki kıdemleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 29. Dokuzuncu Maddenin (Öğrencilerle Aramda Fiziksel Anlamda Mesafe Olmasına Özen Gösteririm, Onlara Çok Yaklaşmam.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	0	4	0	18	7	52.261	.000
	%	0.0%	13.8%	0.0%	62.1%	24.1%		
6-10 yıl	n	1	8	6	19	19		
	%	1.9%	15.1%	11.3%	35.8%	35.8%		
11-15 yıl	n	2	23	7	29	23		
	%	2.4%	27.4%	8.3%	34.5%	27.4%		
16-20 yıl	n	10	5	12	14	9		
	%	20.0%	10.0%	24.0%	28.0%	18.0%		
21 yıl ve üzeri	n	6	2	6	12	8		
	%	17.6%	5.9%	17.6%	35.3%	23.5%		
Toplam	n	19	42	31	92	66		
	%	7.6%	16.8%	12.4%	36.8%	26.4%		

Araştırmaya katılan bireylerin dokuzuncu maddeye (fiziksel mesafe bırakma) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 52.261 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin dokuzuncu maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %62'sinin, 6-10 yıl olanların %36'sının, 11-15 yıl olanların %35'inin, 21 yıl ve üzeri olanların %35'inin ve 16-20 yıl olanların ise %28'inin katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak mesleki deneyimi 1-5 yıl olanlar, diğerlerine göre öğrencilerle aralarında fiziksel anlamda mesafe olmasına daha fazla özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 30. Onuncu Maddenin (Ders Sırasında Ses Tonumu Konuya ve Sınıfın Durumuna Göre Ayarlayabilirim.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	1	0	4	24	11.812	.461
	%	3.4%	0.0%	13.8%	82.8%		
6-10 yıl	n	0	0	12	41		
	%	0.0%	0.0%	22.6%	77.4%		
11-15 yıl	n	0	1	23	60		
	%	0.0%	1.2%	27.4%	71.4%		
16-20 yıl	n	0	0	12	38		
	%	0.0%	0.0%	24.0%	76.0%		
21 yıl ve üzeri	n	0	0	9	25		
	%	0.0%	0.0%	26.5%	73.5%		
Toplam	n	1	1	60	188		
	%	0.4%	0.4%	24.0%	75.2%		

Araştırmaya katılan bireylerin onuncu maddeye (ses tonunu ayarlama) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 11.812 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin onuncu maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki kıdemleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 31. *On Birinci Maddenin (Konuşma Sırasında Olması Gereken Yerlerde Vurgu Yapıp Gereksiz Sesler [eee, mmm gibi] Çıkarmamaya Çalışırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	0	0	0	10	19		
	%	0.0%	0.0%	0.0%	34.5%	65.5%		
6-10 yıl	n	0	1	1	22	29		
	%	0.0%	1.9%	1.9%	41.5%	54.7%		
11-15 yıl	n	0	1	1	26	56		
	%	0.0%	1.2%	1.2%	31.0%	66.7%	9.704	.882
16-20 yıl	n	1	0	0	16	33		
	%	2.0%	0.0%	0.0%	32.0%	66.0%		
21 yıl ve üzeri	n	0	0	0	12	22		
	%	0.0%	0.0%	0.0%	35.3%	64.7%		
Toplam	n	1	2	2	86	159		
	%	0.4%	0.8%	0.8%	34.4%	63.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on birinci maddeye (vurgu yapma) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 9.704 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on birinci maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki kıdemleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 32. *On İkinci Maddenin (Kıyafetlerimin Temiz ve Uyumlu Olmasına Dikkat Ederim.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	0	0	3	26		
	%	0.0%	0.0%	10.3%	89.7%		
6-10 yıl	n	0	0	23	30		
	%	0.0%	0.0%	43.4%	56.6%		
11-15 yıl	n	4	5	15	60		
	%	4.8%	6.0%	17.9%	71.4%	32.442	.001
16-20 yıl	n	0	0	12	38		
	%	0.0%	0.0%	24.0%	76.0%		
21 yıl ve üzeri	n	0	0	9	25		
	%	0.0%	0.0%	26.5%	73.5%		
Toplam	n	4	5	62	179		
	%	1.6%	2.0%	24.8%	71.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on ikinci maddeye (kıyafetin temiz olması) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 32.442 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on ikinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %90'ının, 16-20 yıl olanların %76'sının 21 yıl ve üzeri olanların %74'ünün, 11-15 yıl olanların %71'inin ve 6-10 yıl olanların ise %57'sinin kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak mesleğe yeni başlayanlar, kıyafetlerinin temiz ve uyumlu olmasına daha fazla dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 33. On Üçüncü Maddenin (Takı veya Aksesuar [saat, gözlük vb.] Kullanmayı Severim.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	1	3	0	10	15	25.983	.054
	%	3.4%	10.3%	0.0%	34.5%	51.7%		
6-10 yıl	n	4	13	9	13	14		
	%	7.5%	24.5%	17.0%	24.5%	26.4%		
11-15 yıl	n	15	15	15	25	14		
	%	17.9%	17.9%	17.9%	29.8%	16.7%		
16-20 yıl	n	4	8	7	14	17		
	%	8.0%	16.0%	14.0%	28.0%	34.0%		
21 yıl ve üzeri	n	8	7	6	7	6		
	%	23.5%	20.6%	17.6%	20.6%	17.6%		
Toplam	n	32	46	37	69	66		
	%	12.8%	18.4%	14.8%	27.6%	26.4%		

Araştırmaya katılan bireylerin on üçüncü maddeye (takı ve aksesuar kullanma) verdikleri cevapların mesleki kıdem açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 25.983 olarak $p > 0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on üçüncü maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki kıdemleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 34. On Dördüncü Maddenin (Parfüm vb. Güzel Koku Kullanmaya Özen Gösteririm.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	1	1	1	18	8		
	%	3.4%	3.4%	3.4%	62.1%	27.6%		
6-10 yıl	n	3	6	7	23	14		
	%	5.7%	11.3%	13.2%	43.4%	26.4%		
11-15 yıl	n	10	4	12	37	21		
	%	11.9%	4.8%	14.3%	44.0%	25.0%	20.809	.008
16-20 yıl	n	3	10	12	16	9		
	%	6.0%	20.0%	24.0%	32.0%	18.0%		
21 yıl ve üzeri	n	2	3	5	14	10		
	%	5.9%	8.8%	14.7%	41.2%	29.4%		
Toplam	n	19	24	37	108	62		
	%	12.8%	18.4%	14.8%	43.2%	24.8%		

Araştırmaya katılan bireylerin on dördüncü maddeye (parfüm kullanma) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 20.809 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on dördüncü maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %62'sinin, 11-15 yıl olanların %44'ünün, 6-10 yıl olanların %43'ünün, 21 yıl ve üzeri olanların %41'inin, 16-20 yıl olanların ise %32'sinin katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak mesleğe yeni başlayanlar, diğerlerine göre parfüm vb. güzel kokuları daha fazla kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 35. On Beşinci Maddenin (Hasta veya Çok Yorgun Olduğum Günlerde de Verimli Ders Anlatırım.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	4	4	6	11	4		
	%	13.8%	13.8%	20.7%	37.9%	13.8%		
6-10 yıl	n	4	13	22	11	3		
	%	7.5%	24.5%	41.5%	20.8%	5.7%		
11-15 yıl	n	6	14	23	32	9		
	%	7.1%	16.7%	27.4%	38.1%	10.7%	20.741	.189
16-20 yıl	n	1	14	15	18	2		
	%	2.0%	28.0%	30.0%	36.0%	4.0%		
21 yıl ve üzeri	n	1	6	12	9	6		
	%	2.9%	17.6%	35.3%	26.5%	17.6%		
Toplam	n	16	51	78	81	24		
	%	6.4%	20.4%	31.2%	32.4%	9.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on beşinci maddeye (hasta ve yorgun olma) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 20.741 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on beşinci maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 36. *On Altıncı Maddenin (Üzüntülü, Sinirli veya Gergin Olduğum Günlerde Etkili Ders Anlatamam.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	1	5	5	7	7		
	%	3.4%	31.0%	17.2%	24.1%	24.1%		
6-10 yıl	n	5	16	17	13	2		
	%	9.4%	30.2%	32.1%	24.5%	3.8%		
11-15 yıl	n	4	23	12	36	9		
	%	4.8%	27.4%	14.3%	42.9%	10.7%	23.110	.111
16-20 yıl	n	4	12	9	19	6		
	%	8.0%	24.0%	18.0%	38.0%	12.0%		
21 yıl ve üzeri	n	4	5	5	15	5		
	%	11.8%	14.7%	14.7%	44.1%	14.7%		
Toplam	n	18	65	48	90	29		
	%	7.2%	26.0%	19.2%	36.0%	11.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on altıncı maddeye (hasta ve yorgun olma) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 23.110 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on altıncı maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 37. *On Yedinci Maddenin (Havanın Yağmurlu veya Kapalı Olduğu Günlerde Ders Anlatmak İstemem.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi*

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	7	14	7	0	1		
	%	24.1%	48.3%	24.1%	0.0%	3.4%		
6-10 yıl	n	25	15	6	7	0		
	%	47.2%	28.3%	11.3%	13.2%	0.0%		
11-15 yıl	n	26	32	9	12	5		
	%	31.0%	38.1%	10.7%	14.3%	6.0%	34.396	.005
16-20 yıl	n	19	22	3	2	4		
	%	38.0%	44.0%	6.0%	4.0%	8.0%		
21 yıl ve üzeri	n	14	16	0	0	4		
	%	41.2%	47.1%	0.0%	0.0%	11.8%		
Toplam	n	91	99	25	21	14		
	%	36.4%	39.6%	10.0%	8.4%	5.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on yedinci maddeye (yağmurlu günlerden etkileme) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 34.396 olarak $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on yedinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki deneyimleri 6-10 yıl olanların ise %47'sinin, 21 yıl ve üzeri olanların %41'inin, 16-20 yıl olanların %38'inin, 11-15 yıl olanların %31'inin, 1-5 yıl olanların %24'ünün kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Ayrıca mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %48 oranında, 21 yıl ve üzeri olanların %47 oranında, 16-20 yıl olanların %44 oranında, 11-15 yıl olanların %38 oranında, 6-10 yıl olanların ise %28 oranında katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak, mesleki deneyimleri 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre yağmurlu havalardan daha az etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 38. On Sekizinci Maddenin (Sınıf Ortamının Isısı Ders Anlatma Performansını Etkiler.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	1	2	6	10	10	32.471	.009
	%	3.4%	6.9%	20.7%	34.5%	34.5%		
6-10 yıl	n	1	8	10	23	11		
	%	1.9%	15.1%	18.9%	43.4%	20.8%		
11-15 yıl	n	0	7	12	45	20		
	%	0.0%	8.3%	14.3%	53.6%	23.8%		
16-20 yıl	n	4	7	8	14	17		
	%	8.0%	14.0%	16.0%	28.0%	34.0%		
21 yıl ve üzeri	n	3	8	0	19	4		
	%	8.8%	23.5%	0.0%	55.9%	11.8%		
Toplam	n	9	32	36	111	62		
	%	3.6%	12.8%	14.4%	44.4%	24.8%		

Araştırmaya katılan bireylerin on sekizinci maddeye (sınıfın ısısından etkilenme) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ilişkin ki-kare değeri 32.471 olarak $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on sekizinci maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki deneyimleri 21 yıl ve üzeri olanların %56'sının, 11-15 yıl olanların %54'ünün, 6-10 olanların %43'ünün, 1-5 yıl olanların %35'inin, 16-20 yıl olanların ise %28'inin katılıyorum seçeneğini işaretledikleri

görülmektedir. Sonuç olarak, mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre sınıf ortamının ısısından daha fazla etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 39. On Dokuzuncu Maddenin (Okulun Fiziki Şartları [ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.] Verimli Ders Anlatımını Etkiler.) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	1	3	0	17	8	32.823	.008
	%	3.4%	10.3%	0.0%	58.6%	27.6%		
6-10 yıl	n	3	5	10	18	17		
	%	5.7%	9.4%	18.9%	34.0%	32.1%		
11-15 yıl	n	1	11	6	44	22		
	%	1.2%	13.1%	7.1%	52.4%	26.2%		
16-20 yıl	n	2	5	5	16	22		
	%	4.0%	10.0%	10.0%	32.0%	44.0%		
21 yıl ve üzeri	n	2	11	3	8	10		
	%	5.9%	32.4%	8.8%	23.5%	29.4%		
Toplam	n	9	35	24	103	79		
	%	3.6%	14.0%	9.6%	41.2%	31.6%		

Araştırmaya katılan bireylerin on dokuzuncu maddeye (okulun fiziki şartlarından etkileme) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 32.823 olarak $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin on dokuzuncu maddeye verdikleri yanıtların araştırmaya katılan onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olduğunu göstermektedir. Tablo incelendiğinde, mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %59'unun, 11-15 yıl olanların %52'sinin, 6-10 yıl olanların %34'ünün, 16-20 yıl olanların %32'sinin, 21 yıl ve üzeri olanların ise %23'ünün katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Sonuç olarak, mesleğe yeni başlayanlar, diğerlerine göre okulun fiziki şartlarından daha fazla etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 40. Yirminci Maddenin (Okulda İdarecilerle, Velilerle ve Meslektaşlarıyla Olan İlişkilerim Ders Anlatımımı Etkiler) Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Ki-Kare Analizi

Mesleki Deneyim		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	χ^2	p
1-5 yıl	n	2	9	4	10	4	22.453	.129
	%	6.9%	31.0%	13.8%	34.5%	13.8%		
6-10 yıl	n	5	9	11	23	5		
	%	9.4%	17.0%	20.8%	43.4%	9.4%		
11-15 yıl	n	16	10	9	32	17		
	%	19.0%	11.9%	10.7%	38.1%	20.2%		
16-20 yıl	n	4	5	2	30	9		
	%	8.0%	10.0%	4.0%	60.0%	18.0%		
21 yıl ve üzeri	n	7	10	3	8	6		
	%	20.6%	29.4%	8.8%	23.5%	17.6%		
Toplam	n	34	43	29	103	41		
	%	13.6%	17.2%	11.6%	41.2%	16.4%		

Araştırmaya katılan bireylerin yirminci maddeye (idareci, veli ve meslektaşlarından etkilenme) verdikleri cevapların mesleki deneyim açısından aradaki farka ait ki-kare değeri 22.453 olarak $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgu, bireylerin yirminci maddeye verdikleri yanıtların onların mesleki deneyimleri açısından aralarında fark olmadığını göstermektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, sonuçlar özetlenecek, benzer araştırma sonuçları ile karşılaştırmalar yapılarak tartışılacaktır. Ayrıca elde edilen bulgulara dayanılarak, yapılabilecek yeni çalışmalar konusunda önerilerde bulunulacaktır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, ortaokullarda görev yapmakta olan Türkçe öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışları araştırılmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Cinsiyete göre anlamlı fark çıkan maddeler.

Araştırmaya katılan erkek öğretmenlerin %76'sının dördüncü maddeye (Kürsüde oturmakta ayakta daha verimli ders anlatırım.) kesinlikle katıldıkları, kadın öğretmenlerde ise bu oranın %60'larda olduğu görülmektedir. Erkek öğretmenler, kadın öğretmenlere göre ayakta daha verimli ders anlattıklarını belirtmişlerdir. Edinilen bu bulguya göre, kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlere göre daha erken yoruldukları; erkek öğretmenler kadar uzun süreli ayakta ders anlatamadıkları sonucu çıkarılabilir. Özdayı (1997) da yaptığı çalışmada, kadınların erkeklere göre daha fazla zihinsel ve fiziksel yorgunluk hissettikleri bulgusuna ulaşmıştır. Özbent (2007) ise yaptığı çalışmada, kürsünün arkasında oturarak çalışan öğretmenlerin, sınıf içinde ayakta ders anlatanlara göre daha az sevildiklerini belirtmiştir. Aynı çalışmada, ders anlatmak için ayağa kalkmayı iletişim sinyali hâline getiren bir öğretmenin, ayağa her kalkışında öğrencilerin kendisini dikkatli dinleyeceği vurgulanmıştır.

Araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin %44 oranında, erkek öğretmenlerin ise %31 oranında sekizinci maddeye (Öğrencilere dokunarak onlarla daha yakın iletişim kurarım.) katılıyorum cevabını verdikleri görülmektedir. Yine kadın öğretmenlerin %24 oranında, erkek öğretmenlerin ise %18 oranında kesinlikle katılıyorum cevabını işaretledikleri görülmüştür. Kadın öğretmenler, erkek öğretmenlere göre öğrencilere dokunarak, onlarla daha yakın iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Bu sonucun çıkmasında; kadınların annelik içgüdüleriyle dokunmaya, sarılmaya daha meyilli olmalarının ve ergenlik döneminde öğrencilerde yanlış anlaşılmalara mahal vermemek için erkek öğretmenlerin dokunma ögesinden uzak durmalarının etkili olduğu söylenebilir. Çakmak ve Aktan (2016) yaptıkları çalışmada, kadın

öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre öğrencileri ile iletişimde daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Celep ve Erdoğan (2002)'ın yaptıkları çalışmada kadın öğretmenlerin, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde annelik güdüsüyle daha olumlu tutum sergiledikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Erdem ve Okul (2015)'un yaptıkları çalışmada, kadın öğretmenler erkek öğretmenlere göre öğrencilerle iletişim konusunda kendilerini daha yeterli bulmuşlardır. Geçer ve Deryakulu (2004)'nın yaptıkları çalışmada ise öğrencilerin, kadın öğretmenleri, erkek öğretmenlere göre kendilerine daha yakın buldukları sonucu çıkmıştır. Yapılan bu araştırmalar, bu çalışmada elde edilen sonucu destekler niteliktedir. Uysal (2013)'ın yaptığı çalışmada ise özellikle ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin, açıklanabilir gerekçelerle birlikte, dokunma davranışını tercih etmedikleri görülmektedir. Erdem ve Okul (2015)'un yaptıkları çalışmada, sınıf öğretmenleri diğer maddelere göre en düşük puanı “Öğrencilerime dokunarak konuştuğum olur.” maddesine vererek, dokunma davranışını daha az kullandıklarını belirtmişlerdir. Sadioğlu (2018)'nin yaptığı çalışmada, öğrencinin başını okşama ve sırtına dokunma davranışlarını gösteren öğretmen adaylarının oranı %20'dir. Aynı çalışmadaki bulgulara göre, öğretmen adayları öğrencilerin sırtına genellikle destek olmak amacıyla dokunduklarını belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere öğretmenlerin dokunma davranışını genellikle tercih etmedikleri söylenebilir.

Araştırma verilerine göre dokuzuncu maddeye (Öğrencilerle aramda fiziksel anlamda mesafe olmasına özen gösteririm, onlara çok yaklaşmam.) erkek öğretmenlerin %31 oranında, kadın öğretmenlerin ise %22 oranında kesinlikle katılıyorum cevabını verdikleri görülmektedir. Erkek öğretmenlerin %37, kadın öğretmenlerin de %37 oranında katılıyorum cevabını verdikleri görülmektedir. Her iki öğretmen grubunun fiziksel mesafeyi koruduğu anlaşılırken; erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre öğrencilerle aralarında fiziksel anlamda daha fazla mesafe olmasına özen gösterdikleri sonucu çıkarılabilir. Sadioğlu (2018)'nin çalışmasında, cinsiyet ayrımı yapılmadan, öğretmen adaylarının %55'inin, öğrencilerin mahrem alanlarına girmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada, öğretmen adaylarının en çok kullandıkları alanın “sınıfın tamamını görecektir uzaklık” olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda on üçüncü maddeye (Takı veya aksesuar kullanmayı severim.) kadın öğretmenlerin %34 oranında, erkek öğretmenlerin ise %22 oranında katılıyorum cevabını verdikleri görülmektedir. Ayrıca kadın öğretmenlerin %33'ünün, erkek öğretmenlerin ise %20'sinin kesinlikle katılıyorum cevabını işaretledikleri görülmektedir. Kadınların takı ve aksesuarı daha fazla sevmesi ve kullanması, bu sonuçta etkili olabilir. Altıntaş ve Çamur (2013)'un yaptığı çalışmada, daha çok bayanların kullandığı takı ve

aksesuarların birer araç olduğu ve bunlarla çevreye çeşitli mesajlar verildiği vurgulanmıştır. Bu mesajlardan bazıları; kişinin sosyal konumu, içinde bulunduğu çevresi, inançları, ekonomik düzeyi, sahip olduğu dünya görüşü ve psikolojik durumudur. Cooper (1987)'a göre gözlük, aksesuar olarak kadınlar için daha değerlidir, çünkü onlara iş kadını görünümü kazandırır ve onları güçlü gösterir.

Araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin %46'sının, erkek öğretmenlerin ise %41'inin on dördüncü maddeye (Parfüm vb. güzel koku kullanmaya özen gösteririm.) katılıyorum cevabını verdikleri görülmüştür. Ayrıca kadın öğretmenlerin %34'ünün, erkek öğretmenlerin ise %15'inin kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu bulgudan hareketle erkek öğretmenlerin, kadın öğretmenler kadar parfüm kullanmaya özen göstermedikleri sonucu çıkarılabilir. Çalışkan (2003) tarafından yapılan araştırmada da, bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre güzel koku vb. şeyleri daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir.

Araştırmanın on beşinci maddesine (Hasta veya çok yorgun olduğum günlerde de verimli ders anlatırım.) erkek öğretmenlerin %38, kadın öğretmenlerin %24 oranında kararsızım yanıtını verdikleri görülmektedir. Buna karşın erkek öğretmenlerin %25, kadın öğretmenlerin %40 oranında katılıyorum yanıtını verdikleri görülmektedir. Bu bulguya göre kadın öğretmenlerin, hasta veya yorgun olduklarında erkek öğretmenlere göre daha dayanıklı ve dirayetli durarak, yılmadan, verimli ders anlatabildikleri sonucu çıkarılabilir. Cooper (1987) ise, cinsiyet ayrımı yapmadan, sağlık sorunlarının iletişimde son derece etkili olduğunu belirterek, kendimizi iyi hissetmediğimiz zamanlarda çalışmalarımızda etkili olamayacağımızı vurgulamıştır.

Araştırmanın on altıncı maddesinde (Üzüntülü, sinirli veya gergin olduğum günlerde etkili ders anlatamam.) kadın öğretmenlerin %36'sının, erkek öğretmenlerin ise %16'sının katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Ayrıca kadın öğretmenlerin %7'sinin, erkek öğretmenlerin de %7'sinin kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu bulguya göre kadın öğretmenlerin üzüntülü, sinirli veya gergin oldukları günlerde, bu ruh hâllerini sınıf ortamına yansıtmadıkları; erkek öğretmenlere göre böyle anlarda daha verimli ders anlatabildikleri sonucu çıkarılabilir. Özben ve Argun (2003)'un yaptığı çalışmada, erkek öğretmenlerin umutsuzluk düzeyi, bayan öğretmenlerinkinden daha fazla çıkmıştır. Aynı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, erkekler bu duyguyu kadınlardan daha fazla yaşamaktadır. Başol ve Altay (2009)'ın yaptığı çalışmada, erkek öğretmenlerin duygusal tükenmişliği yüksek bulunmuştur. Aydemir (2018), duygusal tükenmişlik yaşayan insanların işlerinde konsantrasyon güçlüğü, hevesizlik, yapılan işe yönelik ilgi kaybı,

çalışmaya direnç gösterme gibi duygusal belirtiler gösterdiklerini belirtmiştir. Gökdağ (2014)'a göre; öğretmenin yüzüne, ses tonuna ya da duruşuna yansıyan bezginlik, sinirlilik öğrencinin derse olan ilgisini olumsuz olarak etkiler; çünkü öğretmen, ağzı kadar yüzü ve gözleri ile de konuşur. Akar (2014)'a göre; öğretmenlerin maddi ve manevi olarak motivasyonlarının artırılması, ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Böylece güdülenen öğretmen, öğrenci başarısının artmasında ve istenilen davranışların oluşmasında etkin rol oynar.

Araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin %43'ünün, erkek öğretmenlerin ise %39'unun on dokuzuncu maddeye (Okulun fiziki şartları [ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.] verimli ders anlatımını etkiler.) katılıyorum yanıtını verdikleri görülmektedir. Ayrıca kadın öğretmenlerin %26'sının, erkek öğretmenlerin ise %37'sinin kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, okulun fiziki şartlarının erkek öğretmenler için daha önemli olduğu sonucu çıkarılabilir. Gürsel (2014) de yaptığı çalışmada, cinsiyet ayrımı yapmadan, okulun fiziksel yapısının, eğitimin niteliği ve kalitesini etkilediğini belirtmiştir.

Cinsiyete göre anlamlı fark çıkmayan maddeler.

Her iki cinsiyet de sınıf ortamının ısısının, ders anlatma performansını etkilediğini belirtmiştir. Tutkun (2014) yaptığı çalışmada; sınıf ortamının çok sıcak veya soğuk oluşunun fiziksel rahatsızlıklara, ilginin dağılmasına, zihnin gevşemesine neden olduğunu ve derse odaklanmayı zorlaştırdığını belirtmiştir.

Her iki cinsiyet de havanın yağmurlu veya kapalı olduğu günlerde ders anlatmak isteyeceğini belirtmiştir. Cooper (1987) ise yaptığı çalışmada, bu bulguya ters olarak, havanın davranışlar üzerinde büyük etkisinin olduğunu belirterek, sürekli yağmur yağan günlerde öğretmenlere zamanın hiç geçmiyormuş gibi geldiğini vurgulamıştır.

Her iki cinsiyet de okulda idarecilerle, velilerle ve meslektaşlarıyla olan ilişkilerinin ders anlatımını etkilediğini belirtmiştir. Bayrakdar (2014)'ın yaptığı çalışmada, mülakat yapılan öğretmenlerin önemli bir kısmı, okul idarecileri ve meslektaşlarından bekledikleri sosyal desteği alamadıklarını, bu nedenle de tükenmişlik hissi yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu öğretmenlerin büyük bir kısmı, meslektaşları ve okul idarecileri ile çok iyi anlaşacakları bir okul hayali ile göreve başladıklarını; ancak ilerleyen zamanlarda bu beklentilerine karşılık bulamamaları sebebiyle hayal kırıklığı yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Her iki cinsiyet de sınıfa girdikleri andan itibaren kendinden emin, dik bir duruş sergilediklerini, güler yüzlü olduklarını, öğrencilerin dikkatini çekmek için sınıf içinde

gezindiklerini belirtmiştir. Sadioğlu (2018)'nin yaptığı çalışmada ise, öğretmen adaylarının sadece yarısının sınıf içinde dolaşarak ders anlattıkları tespit edilmiştir.

Her iki cinsiyet de ses tonlarını konuya ve sınıfın durumuna göre ayarlayabildiklerini, olması gereken yerlerde vurgu yapıp gereksiz sesler çıkarmadıklarını belirtmiştir. Erdem ve Okul (2015)'un yaptığı çalışmada da öğretmenler, ses tonunu ayarlama konusunda kendilerini olumlu değerlendirmiştir.

Her iki cinsiyet de ders anlatırken veya tahtayı kullanırken yüzlerinin öğrencilere dönük olduğunu, öğrencilerle göz teması kurduklarını belirtmiştir. Sadioğlu (2018)'nin yaptığı çalışmada da öğretmenler, aynı hususa dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.

Yapılan çalışmada öğretmenler, olumlu beden dili hareketlerini uygulama bakımından kendilerini olumlu olarak değerlendirmiş; verimli bir eğitim öğretim ortamı için bu hususlara dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Şen (2006), Kaya (2011) ve Uysal (2013) yaptıkları çalışmalarda, bahse konu olan bu olumlu beden dili hareketlerinden öğrencilerin olumlu; olumsuz beden dili hareketlerinden ise olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Gökçeli (2013)'nin yaptığı çalışmada da araştırma bulguları; öğretmenin jest ve mimiklerini etkili kullanması ile göz teması kurmasının, olumlu eğitim ortamı sağladığı ve bu davranışların öğrencilerin hoşuna gittiği vurgulanmıştır. Bağcı (2008)'nin yaptığı uygulamada ise, beden dillerine dikkat eden öğretmenlerin derslerinde öğrencilerin ilgi ve başarılarının arttığı görülmüştür. Üstünel (2011)'in çalışmasında ise sözsüz iletişimin bilinçli ve etkin bir şekilde kullanılmasının eğitim alanında kişiler arası her türlü ilişkiyi güçlendirdiği, çatışmaları azalttığı ve her alanda başarıyı arttırdığı tespit edilmiştir.

Mesleki deneyime göre anlamlı fark çıkan maddeler.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin üçüncü maddeye (Ders anlatırken veya tahtayı kullanırken yüzüm öğrencilere dönük olur.) verdikleri cevaplar incelendiğinde, mesleki kıdemleri 21 yıl ve üzeri olanların %74'ünün, 1-5 yıl olanların %72'sinin, 16-20 yıl olanların %68'inin, 11-15 yıl olanların %61'inin, 6-10 yıl olanların %57'sinin kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Sonuç olarak, mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre yüzleri öğrencilere dönük olarak daha fazla ders anlattıklarını belirtmişlerdir. Bu becerinin, kıdemle birlikte gelen deneyimle ilişkili olduğu düşünülebilir. Kıldan (2011), yaptığı çalışmada öğretmenlerdeki tecrübe yılının, öğrenci-öğretmen iletişimde en önemli etken olduğunu belirtip, tecrübeli öğretmenlerin öğrencilerle daha iyi ilişki kurduğunu vurgulamıştır. Nacar ve Tümkeya (2011)'nin yaptıkları çalışmada; yaşı büyük olan öğretmenlerin, küçük olanlara göre iletişim becerilerini daha iyi ve etkili kullandıkları

belirtilmiştir. Şeker (2000) de yaptığı çalışmada, mesleki deneyimi az olan öğretmenlerin iletişim yeteneklerinin zayıf olduğunu, mesleki deneyimi 16-25 yıl arasında olan öğretmenlerin ise iletişim becerilerinin daha iyi olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin beşinci maddeye (Duygularımı hissettirmek için mimiklerimi etkin bir biçimde kullanırım.) verdikleri cevaplar incelendiğinde, mesleki deneyimleri 11-15 yıl olanların %75'inin, 1-5 yıl olanların %69'unun, 21 yıl ve üzeri olanların %62'sinin, 16-20 yıl olanların %50'sinin ve 6-10 yıl olanların ise %47'sinin kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu bulguya göre, öğretmenlerin çoğunlukla mimiklerini kullandıkları ancak mesleki deneyimi 11-15 yıl olanların, mimiklerini diğerlerine göre daha etkili kullandıkları söylenebilir. Özbent (2007) de yaptığı çalışmada, jest ve mimiklerin kullanımının önemini belirterek, bu hareketler yasaklanacak olursa konuşmanın doğallığının kaybolacağı hatta insanların konuşamaz hâle geleceğini vurgulamıştır.

Yedinci maddeye (Öğrencilerle konuşurken ve ders anlatırken göz teması kurmaya dikkat ederim.) verilen cevaplar incelendiğinde, mesleki deneyimleri 21 yıl ve üzeri olanların %97'sinin, 1-5 yıl olanların %90'ının, 16-20 yıl olanların %74'ünün, 6-10 yıl olanların ise %64'ünün kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Mesleki deneyimi 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre öğrencilerle konuşurken veya ders anlatırken daha fazla göz teması kurduklarını belirtmişlerdir. Bu sonucun da tecrübe ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Düzgün ve Selçuk (2018)'un yaptığı çalışmada da kıdem değişkenine göre odaklanma süresi anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre, mesleki kıdemi fazla olan öğretmenler, diğerlerine göre öğrencilerle daha fazla göz teması kurmaktadır. Aynı çalışmadaki bulgulara göre, öğretmenlerin derste öğrencileriyle gerçekleştirdiği göz teması kurma davranışları ile öğrencilerin akademik başarı düzeyleri arasında ilişki ve etkileşim olduğu düşünülmüştür.

Bulgular incelendiğinde, dokuzuncu maddeye (Öğrencilerle aramda fiziksel anlamda mesafe olmasına özen gösteririm, onlara çok yaklaşmam.) mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %62'sinin, 6-10 yıl olanların %36'sının, 11-15 yıl olanların %35'inin, 21 yıl ve üzeri olanların %35'inin ve 16-20 yıl olanların ise %28'inin katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Mesleki deneyimi 1-5 yıl olanlar, diğerlerine göre öğrencilerle aralarında fiziksel anlamda mesafe olmasına özen gösterdiklerini, onlara fazla yaklaşmadıklarını belirtmişlerdir. Göreve yeni başlayan öğretmenler ile öğrenciler arasında yaş farkının az olması ve yanlış anlaşılmaya mahal vermemek amacıyla bu öğretmenlerin mesafe konusunda temkinli oldukları söylenebilir. Çalışkan ve arkadaşları (2010) da

yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin öğrencilerin kişisel alanlarına onlarla ilişkileri ilerledikçe girebildiklerini belirtmişlerdir.

On ikinci maddeye (Kıyafetlerimin temiz ve uyumlu olmasına dikkat ederim.) verilen yanıtlar incelendiğinde, mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %90'ının, 16-20 yıl olanların %76'sının 21 yıl ve üzeri olanların %74'ünün, 11-15 yıl olanların %71'inin ve 6-10 yıl olanların ise %57'sinin kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunlukla kıyafetlerinin temiz ve uyumlu olmasına dikkat ettikleri ancak mesleğe yeni başlayanların, bu hususa daha fazla önem verdikleri söylenebilir. Benzer'in 2015 yılında yaptığı çalışmada, öğretmenin dış görünüşüne önem vermesi gerektiği vurgulanmıştır. Aynı çalışmada kılık kıyafetle ilgili olarak öğrencilerin; öğretmenin ayakkabısının topuğundan, giysilerinin renklerine kadar her detayı inceledikleri, kıyafetlerinin temiz ve uyumlu olmasından hoşlandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, dış görünüşün öğrenciler üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

On dördüncü maddeye (Parfüm vb. güzel koku kullanmaya özen gösteririm.) verilen cevaplar incelendiğinde, mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %62'sinin, 11-15 yıl olanların %44'ünün, 6-10 yıl olanların %43'ünün, 21 yıl ve üzeri olanların %41'inin, 16-20 yıl olanların ise %32'sinin katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Mesleğe yeni başlayanlar, diğerlerine göre kişisel bakımın bir parçası olan güzel kokuya daha fazla önem verdiklerini belirtmişlerdir. Günümüzde, önceki yıllara göre, parfüm kullanmanın kişisel bakımın vazgeçilmez bir ögesi olarak düşünülmesi, bu sonucun çıkmasında etkili olabilir. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda, genellikle mesleki deneyim değişkeninden çok cinsiyet değişkenine değinilmiştir. Sarıkaya ve Altunışık (2011)'ın yaptıkları çalışmada, kadınların erkeklere oranla temiz ve güzel kokma konusuna daha fazla önem verdiklerini belirtilmiştir. Çalışkan (2003) da yaptığı çalışmada, bayan öğretmenlerin erkeklere oranla, güzel kokuları daha fazla kullandıklarını tespit etmiştir.

On yedinci maddeye (Havanın yağmurlu veya kapalı olduğu günlerde ders anlatmak istemem.) verilen yanıtlar incelendiğinde, mesleki deneyimleri 6-10 yıl olanların ise %47'sinin, 21 yıl ve üzeri olanların %41'inin, 16-20 yıl olanların %38'inin, 11-15 yıl olanların %31'inin, 1-5 yıl olanların %24'ünün kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Ayrıca mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %48 oranında, 21 yıl ve üzeri olanların %47 oranında, 16-20 yıl olanların %44 oranında, 11-15 yıl olanların %38 oranında, 6-10 yıl olanların ise %28 oranında katılmıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu bulguya göre, öğretmenler genellikle havanın kapalı veya yağmurlu oluşunun ders anlatımı üzerinde etkili olmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte mesleki

deneyimleri 21 yıl ve üzeri olanlar, diğerlerine göre yağmurlu havalardan daha az etkilendiklerini belirtmişlerdir. Cooper (1987) ise, yaptığı çalışmada bu bulguya ters olarak, havanın davranışlar ve ders anlatma performansı üzerinde etkisinin büyük olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin on sekizinci maddeye (Sınıf ortamının ısısı ders anlatma performansını etkiler.) verdikleri cevaplar incelendiğinde, mesleki deneyimleri 11-15 yıl olanların yaklaşık %77'si, 1-5 yıl olanların %69'u, 21 yıl ve üzeri olanların %68'i, 6-10 olanların %64'ü, 16-20 yıl olanların ise %62'si fiziki ortam ısısından etkilendiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte mesleki deneyimi 11-15 yıl olanların diğerlerine göre daha fazla etkilendikleri söylenebilir. Sonuç olarak; araştırmaya dahil olan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu sınıf ortamındaki ısının, ders anlatma performansını etkilediğini belirtmiştir. Akbaba ve Turhan (2016) da yaptıkları çalışmada, eğitim öğretim ortamının ısı ve nem değerlerinin, öğrenci ve öğretmenlerin derse odaklanmalarında önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir.

On dokuzuncu maddeye (Okulun fiziki şartları (ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.) verimli ders anlatımını etkiler.) verilen cevaplar incelendiğinde, mesleki deneyimleri 1-5 yıl olanların %59'unun, 11-15 yıl olanların %52'sinin, 6-10 yıl olanların %34'ünün, 16-20 yıl olanların %32'sinin, 21 yıl ve üzeri olanların ise %23'ünün katılıyorum seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Bu cevaplara göre mesleğe yeni başlayanların, diğerlerine göre okulun fiziki şartlarından daha fazla etkilendikleri, teknolojik araçlara daha çok gereksinim duydukları söylenebilir. Mesleki kıdemi fazla olanlara göre ise bu durumun dersin verimli işlenmesi için önemli bir faktör olmadığı sonucu çıkarılabilir. Göksoy (2017)'un yaptığı çalışmada da, okullardaki fiziki şartların yeterliliğinin okuldan okula ve aynı okulda kişiden kişiye değiştiği ve farklı algılandığı belirtilmiştir.

Araştırmanın diğer maddelerinde mesleki deneyime göre anlamlı fark çıkmamıştır.

Öneriler

1. Sınıf ısısının, ders anlatma performansını olumsuz yönde etkilememesi gerekmektedir. Bu nedenle, çok sıcak şehirlerde sınıflara klima takılabilir. Çok soğuk şehirlerde ise sınıfların ısısı, öğrenci ve öğretmenlerin olumsuz etkilenmeyeceği şekilde ayarlanmalıdır.
2. Okulların fiziki şartları (ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.), verimli ders anlatımını destekleyecek nitelikte hazırlanmalıdır.

3. Sözsüz iletişimde dış görünüş önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle öğretmenler, kıyafetlerinin temiz ve uyumlu olmasına dikkat etmelidir.
4. Öğretmenlik, sosyal bir meslektir. Bu nedenle öğretmenler kötü kokmamalı, kişisel bakımlarına dikkat etmelidir.
5. İdareciler ve veliler, öğretmenlerin motivasyonunda olumsuzluğa sebep olabilecek iletişim davranışlarından kaçınmalıdır.
6. Sosyal faaliyetler düzenlenerek (gezi, yemek organizasyonu vb.) öğretmenlerin meslektaşlarıyla samimi ve güzel bir iletişim kurmaları desteklenmelidir.
7. İyi bir iletişim, başarılı bir eğitim öğretim süreci için öğretmenler, öğrencilerle konuşurken ve ders anlatırken göz teması kurmaya dikkat etmelidir.
8. Öğretmenler, ders anlatırken veya tahtayı kullanırken, yüzlerinin öğrencilere dönük olmasına özen göstermelidir.
9. Bu araştırmada sadece Erzurum ili Aziziye, Palandöken ve Yakutiye ilçelerinde görev yapmakta olan Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Diğer ilçelerde veya illerde çalışan öğretmenlerin de görüşleri alınabilir ve kapsam genişletilebilir.
10. Konu ile ilgili yapılacak araştırmalarda, öğretmen görüşlerinin yanında öğrenci görüşlerine de başvurulabilir. Böylece öğrencilerin, öğretmenlerin sözsüz iletişim davranışlarını ne düzeyde algıladığı sonuçlarına ulaşılabilir.
11. Konu, anket dışında gözlem vb. yöntemlerle de araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, E. (2014). Sınıf yönetimi ile ilgili genel olgular. Z. Kaya (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (ss. 1-42). Ankara: Pegem Akademi.
- Akar, İ. (2014). Öğrenci davranışlarını etkileyen etmenler. Z. Kaya (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (ss. 87-113). Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaba, A. & Turhan, M. (2016). İlköğretim okul binalarının fiziksel sorunlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi (Van ili örneği). *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 341-357.
- Akyıldız, H. (1989). Öğretmen özelliklerinin öğretim sürecine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 13 (74), 43-52.
- Altıntaş, E. (2000). İletişim. L. Küçükahmet (Ed.), *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar* içinde (ss. 119-148). Ankara: Nobel.
- Altıntaş, E. & Çamur, D. (2013). *Beden dili sözsüz iletişim*. Ankara: Mentis.
- Alyılmaz, C. (2015). *İpek yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Atahan, S. (2016). *Beden dili abc'si*. İstanbul: Bilim Teknik.
- Aydemir, C. (2018). Çalışanların tükenmişlik düzeylerini yöneticilerin cinsiyetine göre incelemeye yönelik bir araştırma. H. Kahya (Ed.), *1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 319-330). İstanbul.
- Aydın, A. R. (2009). Öğretmen-öğrenci ilişkilerinde empati ve öğretmenlerin rol modeli üzerine. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9 (4), 75-84.
- Babacan, Ç. (2016). *Öğretmenler için beden dili*. Ankara: Elma.
- Bağcı, M. (2008). *Öğretmenin beden dilinin öğrenciler tarafından algılanması* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir. (Tez No. 235353)
- Baird, L. L. (1983). The search for communication skills . *ETS Research Report Series*, 1-48.
- Baltaş, Z. & Baltas, A. (2017). *Bedenin dili*. İstanbul: Remzi.
- Başol, G. & Altay, M. (2009). Eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Kurum ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15 (58), 191-216.
- Bay, E., Mert, O. & Ozan, C. (2011). İlköğretim 6-8. sınıflarda ortaya çıkan istenmeyen öğrenci davranışları ve öğretmenlerin davranış yönetim stratejileri. *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 49-70.
- Baykara Pehlivan, K. (2005). Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. *İlköğretim-Online*, 4 (2), 17-23.
- Bayrakdar, N. (2014). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin mesleklerinden beklentileri ve mesleki tükenmişlik algıları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (37), 40-60.
- Benzer, A. (2015). Türkçe öğretiminde beden dili kullanımının öğrenme ve tutum üzerindeki rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 33-47.
- Biçer, N., Çoban, İ. & Bakır, S. (2014). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin karşılaştığı sorunlar: Atatürk Üniversitesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (29), 125-135.

- Can, N. (2004). Öğretmenlerin geliştirilmesi ve etkili öğretmen davranışları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (16), 103-119.
- Celep, C. & Erdoğan, S. (2002). Ortaöğretimde olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 27 (124), 13-22.
- Chory Assad, R. M. & Paulsel, M. L. (2014). Antisozyal sınıf iletişimi: öğrenci saldırganlığını yordayıcı olarak öğretmen etkisi ve etkileşimsel adalet (A. F. Yasul ve M. Polat, çev.). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 115-129.
- Condrell, J. & Bough, B. (2000). *101 iletişim yolu*. (A. Şahin, çev.). İstanbul: Beyaz.
- Cooper, K. (1987). *Sözsüz iletişim*. (T. Yalkı, çev.). İstanbul: İlgı.
- Cüceloğlu, D. & Erdoğan, İ. (2016). *Öğretmen olmak bir can'a dokunmak*. İstanbul: Final Kültür Sanat.
- Cüceloğlu, D. & Doğru, P. (2011). *İnsan insana sohbetler 1*. İstanbul: Final Kültür Sanat.
- Cüceloğlu, D. (2010). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi.
- Çakmak, M., Kayabaşı, Y. & Ercan, L. (2008). Öğretmen adaylarının sınıf yönetimi stratejilerine yönelik görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 53-64.
- Çakmak, V. & Aktan, E. (2016). Öğretmen öğrenci iletişiminin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (56), 83-97.
- Çalışkan, N. (2003). *Sınıf öğretmenlerinin sözel olmayan iletişim davranışlarının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çalışkan N., Karadağ E. & Çalışkan N. F. (2010). *Eğitim iletişim ve öğretmenin beden dili*. Ankara: Kök.
- Çalışkan, N. & Yeşil, R. (2005). Eğitim sürecinde öğretmenin beden dili. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 199-207.
- Çetin, F. & Çetin, Ş. (2014). Eğitim mekânlarının tasarımında ergonomi. Z. Kaya (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (ss. 43-85). Ankara: Pegem Akademi.
- Çifçili, V. (2009). Sınıf içi disiplinde otorite. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 91-103.
- Çubukçu, Z. & Girmen, P. (2008). Öğretmenlerin sınıf yönetimi becerilerine ilişkin görüşleri. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 44, 123-142.
- Demiray, U. (2014). İletişim modelleri. U. Demiray (Yay. haz.) *Etkili iletişim* içinde (ss. 45-73). Ankara: Akademi.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: Millî Eğitim Yayınevi.
- Dökmen, Ü. (2017). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Remzi.
- Dutta, A. (2011). *Çağdaş yaşamın sessiz dili-beden dili*. İstanbul: Arunas.
- Düzgün, S. & Selçuk, Z. (2018). Sözsüz iletişim becerilerinden öğretmenlerin öğrencilerle göz teması kurma davranışlarının bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (4), 771-795.
- Erdem, A. R. & Okul, Ö. (2015). Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerle iletişim becerileri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-8.

- Erişkon Cangil, B. (2004). Beden dili ve kültürlerarası iletişim. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 69-78.
- Eroğlu, E. (2014). Eğitim ortamlarında etkili iletişim ve boyutları. U. Demiray (Ed.) *Etkili iletişim içinde* (ss. 223-242). Ankara: Akademi.
- Erol, K. & Erol, E. E. (2015). Dil-iletişim ilişkisi kapsamında beden dilinin işlevi. *International Journal of Social Science*, 35, 89-97.
- Geçer, A. & Deryakulu, D. (2004). Öğretmen yakınlığının öğrencilerin başarıları, tutumları ve güdülenme düzeyleri üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 40, 518-543.
- Glasser, W. (1999). *Okulda kaliteli eğitim*. (U. Kaptan, çev.). İstanbul: Beyaz.
- Göçer, A. (2016). Türkçe eğitimde öğrenen özerkliği ve etkileşimli sınıf ortamı tasarımının önemi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 188-201.
- Gökçeli, S. (2013). Lise öğrencilerinin öğretmenlerin beden diline yönelik tutumları: Adana-Kozan Fatih Anadolu Lisesi örnekleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 11, 543-572.
- Gökdağ, D. (2014). Etkili iletişimin engelleri. U. Demiray (Ed.), *Etkili iletişim içinde* (ss. 109-131). Ankara: Akademi.
- Göksoy, S. (2017). Okulların altyapı yeterliliği. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 9-15.
- Gürsel, M. (2014). Öğretim yılı öncesi hazırlıklar. Z. Kaya (Ed.), *Sınıf yönetimi içinde* (ss. 339-358). Ankara: Pegem Akademi.
- Gürşimşek, I. (1999). Etkin sınıf yönetimi için etkili iletişim becerileri. *Eğitim ve Bilim*, 23 (112), 40-44.
- Güven, D. (2015). Profesyonel bir meslek olarak Türkiye’de öğretmenlik. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 27 (2), 13-21.
- Habacı, İ., Ürker, A., Bulut, S., Atıcı, R. & Habacı, Z. (2013). Beden dilinin eğitim öğretim üzerine etkileri. *Turkish Studies - International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (9), 1639-1655.
- Holt, J. (1999). *Çocuklar neden başarısız olur?* (G. Koca, çev.). İstanbul: Beyaz.
- Hrişca, A. M. (2012). “The silent language” of an artificial body. (Audc) *Acta Universitatis Danubius*, 6 (1), 5-20.
- Işıktaş, S. (2015). Öğretmen adaylarının iyi öğretmen olma ile ilgili görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (4), 119-131.
- İzgören, A. Ş. (1998). *Dikkat vücudunuz konuşuyor*. Ankara: Elma.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. Ankara: Sistem Ofset.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (24. baskı). Ankara: Nobel.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. & Sever, S. (2000). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin.
- Kaya, İ. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin beden dili hareketlerinin öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir. (Tez No. 298617)
- Kıldan, A. O. (2011). Öğretmen-çocuk ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 103-120.
- Kıncal, R. Y. (2004). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara. Nobel.

- Kırımlı, B. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının bölüm ve meslekleriyle ilgili tutum ve yeterlikleri üzerine bir araştırma (KTÜ örneği). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6 (3), 1630-1655.
- Kızıltepe, Z. (2002). İyi ve etkili öğretmen. *Eğitim ve Bilim*, 27 (126), 10-14.
- Kocasavaş, Y. (2007). Etkili iletişimin sözsüz adımı olan beden dili ve Türkçe eğitimindeki rolü. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 47-55.
- Maden, S. (2012). Türkçe öğretmenlerinin öğretme stilleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1 (1), 178-200.
- Mehrabian, A. (1971). *Silent messages*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Milli, M. S. & Yağcı, U. (2017). Öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 286-298.
- Nacar, F. S. & Tümkaya, S. (2011). Sınıf öğretmenlerinin iletişim ve kişiler arası problem çözme becerilerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10 (2), 493-511.
- Navarro, J. (2017). *Beden dili*. İstanbul: Alfa.
- Oktay, A. (1991). Öğretmenlik mesleği ve öğretmenin nitelikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 187-193.
- Özben, Ş. & Argun, Y. (2003). İlköğretim öğretmenlerinin umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (3), 36-48.
- Özbent, S. (2007). Sınıfta beden dili. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 259-289.
- Özdayı, N. (1997). Liselerde görev yapan öğretmenlerin eğitim ortamlarının değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 311-319.
- Özkan, Z. (2007). *Kazandıran beden dili*. İstanbul: Hayat.
- Sadioğlu, Ö. (2018). Öğretmenlik uygulaması alan sınıf öğretmeni adaylarının sınıfta kullandıkları beden dilinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45, 190-209.
- Sarıkaya, N. & Altunışık, R. (2011). “Kişisel bakım” olgusu ve kişisel bakım ürünlerine yönelik tüketici tutum ve tercihlerini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 389-413.
- Sarıtaş, M. (2000). Sınıf yönetimi ve disiplinle ilgili kurallar geliştirme. L. Küçükahmet (Ed.), *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar içinde* (ss. 43-84). Ankara: Nobel.
- Schober, O. (2000). *Beden dili*. (S. Özbent, çev.). İstanbul: Arion.
- Selanik Ay, T. (2015). Etkili iletişim becerileri açısından eğitimciler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 41, 367-381.
- Sönmez, V. (1999). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı.
- Şeker, A. (2000). *Sınıf öğretmenlerinin iletişim becerileri ile sınıf atmosferi arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şen, S. (2006). *Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi öğretmenlerinin beden dilinin kullanma düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir. (Tez No. 187699)

- Taşkaya, S. M. (2012). Nitelikli bir öğretmende bulunması gereken özelliklerin öğretmen adaylarının görüşlerine göre incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 283-298.
- Tatar, M. (2004). Etkili öğretmen. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (11), 1-12.
- Thompson, J. J. (1994). Sözcüklerle dökülmeyenler sınıfta sözsüz iletişim (A. Ergin, çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 529-546.
- Titiz, M. T. (2000). *Okulda yeni eğitim*. İstanbul: Beyaz.
- Tuna, Y. (2014). Etkili iletişimde bilişsel, duyuşsal ve davranışsal süreçler. U. Demiray (Yay. haz.) *Etkili iletişim içinde* (ss. 203-222). Ankara: Akademi.
- Tutkun, Ö. F. (2014). Sınıf düzeni. Z. Kaya (Yay. haz.), *Sınıf yönetimi içinde* (ss. 235-265). Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe sözlük (Genişletilmiş baskı)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Uçar, İ. (2012). Kutadgu Bilig’de beden dili. *Electronic Turkish Studies*, 7 (4), 3045-3058.
- Uğurlu, C. T. (2013). Öğretmenlerin iletişim becerisi ve empatik eğilim davranışlarının çocuk sevmeye düzeyleri üzerine etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3 (2), 51-61.
- Uysal, B. (2013). *Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenlerinin beden dilini kullanma yeterlilik düzeyi (Tuzla örneği)* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir. (Tez No. 350815)
- Uzuntaş, A. (2013). Etkili iletişim: anlatabilmek ve anlayabilmek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (1), 11-30.
- Üstünel, G. (2011). *Etkili iletişim becerileri ve beden dili* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir. (Tez No. 297731)
- Yılmaz, K. & Tosun, M. F. (2013). Öğretmenlerin eğitim inançları ile öğretmen öğrenci ilişkilerine yönelik görüşleri arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 205-218.
- Yüksel, A. H. (2014). Konuşma ve dinleme. U. Demiray (Ed.) *Etkili iletişim içinde* (ss. 133-188). Ankara: Akademi.

EKLER

EK-1. Anket

TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN SÖZSÜZ İLETİŞİM İLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE DAVRANIŞLARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN ANKET

Değerli Meslektaşım,

Bu çalışma, ortaokullarda görev yapan Türkçe öğretmenlerinin sözsüz iletişimle ilgili görüşlerini ortaya koymak, beden dilini doğru ve yerinde kullanıp kullanmadıklarını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Ankette belli başlı beden dili hareketleri ve sözsüz iletişimle ilgili görüş cümleleri bulunmaktadır. Araştırma sonucunda sağlıklı bilgilere ulaşım doğru değerlendirme yapabilmemiz sizlerin vereceği cevapların samimiyetine bağlıdır. Bu çalışmadan elde edilecek veriler tarafımızca saklı tutulacak ve tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır.

Bu anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kişisel bilgilerin elde edilmesi amacıyla hazırlanan sorulardan; ikinci bölüm ise derslerde kullanıp kullanmadığınızı belirlemek istediğimiz beden dili hareketleri ve sözsüz iletişim ile ilgili tavırlardan oluşmaktadır.

İlgi ve katkınız için şimdiden teşekkür ederim.

AYŞE ŞİMŞEK

Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

BİRİNCİ BÖLÜM

Cinsiyet	Kadın ()	Erkek ()			
Mesleki Deneyim	1–5 Yıl()	6–10 Yıl()	11–15 Yıl()	16–20 Yıl()	21 Yıl Üzeri()

İKİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde derslerde kullanılabilecek beden diline ait hareketler ile sözsüz iletişim görüşleri yer almaktadır. Bu davranışları öğretmenlik tecrübenize dayanarak kendi düşünceleriniz doğrultusunda;

1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum seçeneklerinden birine çarpı işareti (X) koyarak değerlendiriniz.

	TUTUM VE DAVRANIŞLAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.	Sınıfa girdiğim andan itibaren kendimden emin, dik bir duruş sergileyerek güler yüzlü olmaya çalışırım.					
2.	Derste öğrencilerin dikkatini çekmek için sınıf içinde gezinirim, belli bir noktada durmam.					
3.	Ders anlatırken veya tahtayı kullanırken yüzüm öğrencilere dönük olur.					
4.	Kürsüde oturmaktansa ayakta daha verimli ders anlatırım.					
5.	Duygularımı hissettirmek için mimiklerimi kullanırım.					
6.	Ders sırasında ifade gücümü artırması amacıyla ellerimi ve kollarımı kullanırım.					
7.	Öğrencilerle konuşurken ve ders anlatırken göz teması kurmaya dikkat ederim.					
8.	Öğrencilere dokunarak onlarla daha yakın iletişim kurarım.					
9.	Öğrencilerle aramda fiziksel anlamda mesafe olmasına özen gösteririm, onlara çok yaklaşmam.					
10.	Ders sırasında ses tonumu konuya ve sınıfın durumuna göre ayarlayabilirim.					
11.	Konuşma sırasında olması gereken yerlerde vurgu yapıp gereksiz sesler (eee, mmm gibi) çıkarmamaya çalışırım.					
12.	Kıyafetlerimin temiz ve uyumlu olmasına dikkat ederim.					
13.	Takı veya aksesuar (saat, gözlük vb.) kullanmayı severim.					
14.	Parfüm vb. güzel koku kullanmaya özen gösteririm.					
15.	Hasta veya çok yorgun olduğumda da verimli ders anlatırım.					
16.	Üzüntülü, sinirli veya gergin olduğum günlerde verimli ders anlatamam.					
17.	Havanın yağmurlu veya kapalı olduğu günlerde ders anlatmak istemem.					
18.	Sınıf ortamının ısısı ders anlatma performansımı etkiler.					
19.	Okulun fiziki şartları (ulaşım, kantin, teknolojik donanım vb.) verimli ders anlatımımı etkiler.					
20.	Okulda idarecilerle, velilerle ve meslektaşlarımla olan ilişkilerim ders anlatımımı etkiler.					

EK-2. İzin Belgesi

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 36648235/605.01/12533647
Konu: Araştırma İzni

29.06.2018

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi: a) 22.06.2018 tarihli ve 12082387 sayılı yazınız,
b) 22.06.2018 tarihli ve 12150675 sayılı yazınız.

İlgi yazılar gereği, Aziziye ilçesi 19 Mayıs Ortaokulunda Bilişim Teknolojileri öğretmeni Şeyda KIRKGEÇİT'in 01-31 Temmuz 2018 tarihleri arasında Yüksek Lisans Tezi kapsamında; İlimiz, Yakutiye, Tortum ve Aziziye ilçelerinde görev yapan EBA DERS sistemindeki e-içerikleri kullanan öğretmenlerin görüşlerine ihtiyaç duyulması kapsamında anket uygulaması ile Palandöken ilçesi Osmangazi Ortaokulu'nda Türkçe Öğretmeni olarak görev yapan **Ayşe ŞİMŞEK'in**, "*Türkçe Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının İncelenmesi*" konulu araştırma izni taleplerinin kabulüne ilişkin, 28/06/2018 tarihli ve 12474358 sayılı Valilik Oluru yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Turan BAĞAÇLI
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı

EKLER

- 1-İlgi:(a) (4sayfa)
- 2-İlgi (b) (7 sayfa)

DAĞITIM:

Aziziye Kaymakamlığı'na
Palandöken Kaymakamlığı'na
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
03.07.2018

Aras Emin DERVİŞOĞLU
Memur

Yönetim Cad. Valilik Binası Kat:4 Yakutiye ERZURUM
Elektronik Ağ: <http://erzurum.meb.gov.tr>
e-posta: stratejigelistirme25@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: AGE Birimi-179.
Tel: (0 442) 234 4800
Faks: (0 442) 23 5 1032

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a473-7cfc-3213-94ec-e635 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 36648235/605.01/12474358

28/06/2018

Konu: Araştırma İzni

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi: a) Aziziye Kaymakamlığı (İlçe MEM)'nin 22.06.2018 tarihli ve 12082387 sayılı yazısı,
b) Palandöken Kaymakamlığı (İlçe MEM)'nin 22.06.2018 tarihli ve 12150675 sayılı yazısı.

İlgi yazılar gereği, İlimize bağlı Aziziye ilçesi 19 Mayıs Ortaokulunda Bilişim Teknolojileri öğretmeni Şeyda KIRKGEÇİT'in 01-31 Temmuz 2018 tarihleri arasında Yüksek Lisans Tezi kapsamında ilimiz Yakutiye, Tortum ve Aziziye ilçelerinde görev yapan EBA DERS sistemindeki e-içerikleri kullanan öğretmenlerin görüşlerine ihtiyaç duyulması kapsamında anket uygulaması ile Palandöken ilçesi Osmangazi Ortaokulu'nda Türkçe Öğretmeni olarak görev yapan **Ayşe ŞİMŞEK'in**, "Türkçe Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının İncelenmesi" konulu tez çalışmaları için ekte isimleri belirtilen ilimize bağlı okullarda araştırma ve uygulama yapma talebinde bulunmuşlardır. Yapılan anket çalışmalarının sonuçlarının birer örneğinin Müdürlüğümüz, Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü (AR-GE Birimi)'ne gönderilmesi gerekmektedir.

İlgi yazı ve ekleri, Bakanlığımızın 12/09/2017 tarihli ve 13610717 (2017/25) sayılı genelgesi çerçevesinde Komisyonumuzca incelenmiş olup, "*Araştırmaların, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde*", komisyon kararlarında belirtilen veri toplama araçlarının kullanılarak, ekte isimleri belirtilen okullarda yapılması, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ercan YILDIZ
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
28/06/2018

Muharrem ELİGÜL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Yönetim Cad. Valilik Binası Kat:4 Yakutiye ERZURUM
Elektronik Ağ: erzurum.meb.gov.tr
e-posta: arge25@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: AR-GE
Tel: (0 442) 234 48 00
Faks: (0 442) 235 10 32

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 1825-f8c2-30aa-8ab0-611b kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

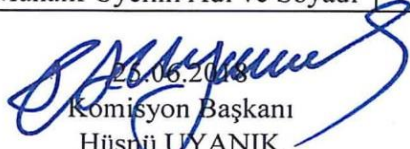
ARAŞTIRMA SAHİBİNİN

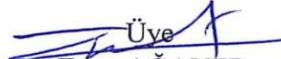
Adı Soyadı	Ayşe ŞİMŞEK
Kurumu / Üniversitesi	Palandöken Kaymakamlığı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Araştırma yapılacak iller	Erzurum
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi.	Ekli Listedeki Okullar
Araştırmanın konusu	Türkçe Öğretmenlerinin Sözel Olmayan İletişim Davranışlarının İncelenmesi
Üniversite / Kurum onayı	Kurum Onayı İle
Araştırma / Proje /ödev / Tez önerisi	Tez Önerisi
Veri toplama araçları	Türkçe Öğretmenlerinin Sözsüz İletişim İle İlgili Görüş ve Davranışlarının Belirlenmesine İlişkin Anket
Görüş İstenilecek Birim / Birimler.	

Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 2017/25 nolu genelge doğrultusunda yapılan incelemede araştırmanın kabulüne karar verildi.

Komisyon Kararı	Oybirliği ile Kabulüne
Muhalef Üyenin Adı ve Soyadı	

KOMİSYON

25.06.2018
Komisyon Başkanı
Hüsnü UYANIK
Şube Müdürü

Üye
Tunç AĞAVER

Üye
Engin ÇELEBİ

ERZURUM - AZİZİYE - Atatürk Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - 23 Nisan Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Başçakmak Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Fatih Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Fatih Sultan Mehmet İmam Hatip Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Yavuz Selim Yatılı Bölge Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Aşağı Canören İstanbul Erzurumlular Vakfı Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Söğütlü Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Aziziye Taşpınar Necmi Çakıcı ve Muhlis Koçal Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Ilıca ToprakkaleZiyaettinÖzatalay Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - 19 Mayıs Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - Eskipolat Ortaokulu

ERZURUM - AZİZİYE - ZÜBEYDE HANIM ORTAOKULU

ERZURUM - AZİZİYE - Erol Güngör İmam Hatip Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - Osman Gazi Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - Saltukbey Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - Yahya Kemal Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - Yıldızkent İMKB Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - Kazım Yurdalan Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - 70. Yıl Cumhuriyet Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - Aşık Yaşar Reyhani Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - MAKSUT EFENDİ İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - PALANDÖKEN - Mustafa Kemal Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - Toplu Konut Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - Maksut Efendi Ortaokulu

ERZURUM - PALANDÖKEN - İBNİ SİNA İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - PALANDÖKEN - 15 TEMMUZ ŞEHİTLERİ İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - YAKUTİYE - AHMET YESEVİ İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - YAKUTİYE - Ahmet Yesevi Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Atatürk Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Erzurum Görme Engelliler Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - ÖMER DUYGUN İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - YAKUTİYE - İMKB İnönü Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Erzurumlu Emrah Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Şehitler Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - 1071 Malazgirt Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - 50. Yıl Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Kültür Kurumu Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Halitpaşa Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Çayırtepe Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Dadaş Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Sabancı Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Ömer Nasuhi Bilmen Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - İbrahim Hakkı Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Şükrüpaşa Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Faik Güngör Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Gazi Ahmet Muhtar Paşa Ortaokulu

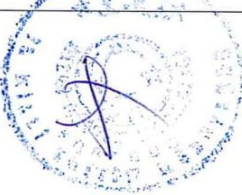
ERZURUM - YAKUTİYE - Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Mareşal Fevzi Çakmak Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Dumlu Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Güzelova Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Çiftlik Şehit Bülent Karataş Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - 23 Temmuz Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Hilalkent 125. Yıl Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Umudum Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - Edip Somunoğlu Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - SAKİPEFENDİ İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - YAKUTİYE - Kazım Karabekir İmam Hatip Ortaokulu

ERZURUM - YAKUTİYE - ALİYA İZZET BEGOVİÇ İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - YAKUTİYE - NECİP FAZİL İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - YAKUTİYE - ZİYAEDDİN FAHRİ FINDIKOĞLU İMAM HATİP ORTAOKULU

ERZURUM - YAKUTİYE - HİLALKENT 125.YIL İMAM HATİP ORTAOKULU

ÖZ GEÇMİŞ

14.12.1980 tarihinde Malatya’da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Malatya’da tamamladı. 1998 yılında İnönü Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği bölümünde başladığı lisans öğrenimini 2002 yılında bitirdi. 2016 yılında Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı. Hâlen Osmangazi Ortaokulunda Türkçe öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Evli ve üç çocuk annesidir.

